

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Ceyhan Simavi

RODOS TÂRÎHİ

ZÎVER BEY

TÜRK TARİH KURUMU

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

*Elle est rellement la ville du soleil et sa
magnificeuee es digne d'Apollon: Lucien
[Rodos bir "Güneş Şehri" i 'tibârına sezâ
ve dârât-ı 'ulviyyeti ile "ma'bûd-ı Şems"
Apollon'a nisbet olunmağa bi-hakkın ahrâdır. Lûsi'en]*

✱

*Laudabunt alii claram Rhodon Horace
[Nûr-efşân" Rodos'ı – benim gibi –
sâ'irleri de medh eyleyecekdir. Horas]*

RODOS TÂRÎHİ

Zîver Bey

Yayına Hazırlık - Grafik - Tasarım - Kapak

Gazi Yayıncılık A.Ş.

Bulgurlu Mahallesi Bulgurlu Caddesi

Etiler Sokak No.: 10/1 Küçükçamlıca

Üsküdar / İSTANBUL

Telefon: 0216 650 83 15 - 16

Baskı

Tor Ofset San. ve Tic. Ltd. Şti.

Akçaburgaz Mahallesi 116. Sokak No.: 2

Esenyurt / İSTANBUL

Telefon: 0 212 886 34 74

ISBN

978 - 975 - 16 - 2712 - 4

İlk Baskı

Vilâyet Matbaası

Rodos 1312

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU

TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI

IV/A-2-1.12. Dizi - Sayı 1

RODOS TÂRÎHİ

*Cezîrenin Ahvâl-i Sâbıkasından
'Osmanlıların Târîh-i Zabtına Değîn
Vukû'âtı Musavverdir.*

ZÎVER BEY

Çeviriyazı

Harid FEDAÎ

TÜRK TARİH KURUMU

ANKARA, 2013

[Mehmed] Ziver Bey, 1868-?

Rodos târîhi : cezîrenin ahvâl-i sâbıkasından 'Osmanlıların târîh-i zabtına değin vukû'âtı musavverdir / [Mehmed] Ziver Bey ; çeviriyazı Harid Fedai.—Ankara : Türk Tarih Kurumu, 2013

xii, 163 s. : res., tıpkıbasım ; 21 cm.—(AKDITYK Türk Tarih Kurumu yayınları ; IV/A-2-I.12. Dizi-Sa. 1).

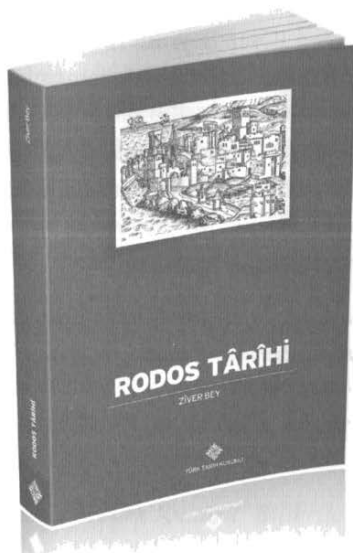
İndeks var.

ISBN 978 - 975 - 16 - 2712 - 4

1. Rodos Adası (Yunanistan)_Tarih. I. E.a. II. E.a. : Cezîrenin ahvâl-i sâbıkasından 'Osmanlıların târîh-i zabtına değin vukû'âtı musavverdir. III. Fedai, Harid, 1930-. IV. Dizi.

949.9

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun 29.03.2012 tarihli ve 656/4 sayılı kararı gereği 1500 adet basılmıştır.

Zîver BEY

Midilli adasının önde gelen ailelerinden Kulaksızzâdeler'e mensup bulunan Mehmed Zîver Bey, R. 1283 / M. 1867/1868 tarihinde dünyaya geldi. Mekteb-i Sultânî'de tamamladığı öğreniminden sonra ilk eserlerini verdi. Anibal'in hayat hikâyesini daha mektep sıralarındayken yazmıştı. Rodos, Kosova, İşkodra ve Trabzon Eğitim Müdürlüklerinde bulundu. Ölüm tarihi bilinmeyen Zîver Bey'in -en son basılan eseri R. 1327 / M. 1911-1912 tarihini taşıdığına göre bu tarihten sonra öldüğü anlaşılmaktadır.

Eserleri: *Rodos Târîhi; Kıbrıs Târîhi (haz. H. Fedai,); Anibal; Raşel; Sarf-ı Osmânî, Hikmet-i Edebiyye; Güzel Sözler; Bedraka-i Muallimîn; Makalât-ı Sıhhiye.*

12.10.1930 tarihinde Lefke/Kıbrıs'ta doğdu. Lefkoşa Lisesini 1943-1949 yılları arasında bitirdikten sonra Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'ne girdi ve 1951-1953 tarihleri arasında burada yükseköğrenim gördü. Mezuniyeti sonrası öğretmenlik, Türk Dili ve Edebiyatı müfettişliği, Lefke Sancak ve Bayrak Radyosu'nda ve BRTv'de yöneticilik yaptı. 1992-2000 yılları arasında Kıbrıs üniversitelerinin çeşitli kademelerinde çalıştı; öğretim görevliliğinde bulundu. Mart 2002 tarihinde Nişğde Üniversitesinden Fahrî Doktora unvanı aldı.

Yazar, özellikle Kıbrıs Türk kültürü üzerine araştırma çalışmalarıyla tanınmaktadır. Türk Dil Kurumu'nun haberleşme üyelerinden olan Fedai'nin çoğu Kıbrıs Türk tarihi ve kültürüyle ilgili 30'a yakın eseri basılmıştır.

Bazı Eserleri: *Kıbrıs Türk Kültürü: Bildiriler I-II* (2002-2003); *Kıbrıs Türk Kültürü: Makaleler I* (2005); *Kuş-Hasanlar: Nâmı-ı Diğer Hasan Bulliler / Kıbrıs Eşkiyâsı* (2011); *Kıbrıs Sanayi Mektebi* (1997); *Kıbrıs Tarihçesi* (Arif Dede Efendi'den 1991); *Kıbrıslı Âşık Kenzî Dîvânı I-III* (1989-1993); *Kıbrıs'ta Masum Millet Olayı* (1986); *Kıbrıs Müfîtsü Hilmi Efendi: Şiirler* (1987); *Ruh-i Mecruh: Şiirler / Kaytaz-zâde Nâzım Efendi* (Bekir Azgın ile, 1993); *Kıbrıs Tarihi* (Zîver Bey'den, t.siz); *Handî Dîvânı I* (2003); *Lefkoşe Mevlevihanesi*, (Mustafa Haşım Altan ile, 1997); *Avrupa Seyahat Hatıraları*, (Şerafeddin Mağmumî'den, Nazım H. Polat ile, 2008).

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	XI
--------------	----

RODOS TÂRİHİ

TAKDİME-İ TA'ZİYET-ÂMİZ	3
İFÂDE	4
ME'HAZLARIM	5

BİRİNCİ FASIL

1 MA'LÛMÂT-I ARZİYYE	9
2 MA'LÛMÂT-I TÂRİHİYYE	12
3 DEVR-İ KAHRİMÂNÎ	15
4 RODOS ŞEHRİNİN SÛRET-İ TE'SİS VE İNŞÂSİ	16
5 [14] RODOS HEYKELİ	19
6 İNKILÂBÂT-I SİYÂSİYYE	22
7 ÂDÂT - MEZHEB - MA'İŞET - SAN'AT - İDÂRE-İ HÛKÛMET - MEŞÂHİR	33

İKİNCİ FASIL

1 OSPİTALYE SINIFI	43
ASL U MENŞE'İ - SÛRET-İ TE'ESSÛS - İNKILÂBÂT-I MÛTE'ÂKİBE	43
2 RODOS'IN ŞOVALYELER TARAFINDAN ZABTI	48
[55] KUDÛS, SÂİNT JEAN ŞOVALYELERİ'NİN RODOS'DA İKİ YÛZ İKİ SENE DEVÂM EĐEN MÛDDET-İ HÛKÛMETLERİ	54
RODOS'DA ŞOVALYELERİN İDÂRESİ	54
Birinci Re'isü'r-Rü'esâ: [Folk dö Villart: 708-718]	54
İkinci Re'isü'r-Rü'esâ: Helion dö Vilnov: 718-745	60
Üçüncü Re'isü'r-Rü'esâ: Diyodone dö Ğuzon: 746-753	66
Dördüncü Re'isü'r-Rü'esâ: Pier dö Kornelian: 754-755	70
Beşinci Re'isü'r-Rü'esâ: Roje dö Pen: 755-765	73
Altıncı Re'isü'r-Rü'esâ: Raymon Beranje: 765-774	74

Yedinci Re'isü'r-Rü'esâ: Rober dö Jülyak: 774-777.....	77
Sekizinci Re'isü'r-Rü'esâ: Jan Ferdinan Deredya: 777-797.....	79
Dokuzinci Re'isü'r-Rü'esâ: Filiber dö Nalyak: 797-828.....	84
[102] Onuncu Re'isü'r-Rü'esâ: Antuan Flövyen: 823-839	90
On Birinci Re'isü'r-Rü'esâ: Jan Bonpar dö Lastik: 839-857	93
On İkinci Re'isü'r-Rü'esâ: Jak dö Mily: 857-864.....	97
On Üçüncü Re'isü'r-Rü'esâ: Pier Raymon Zakosta: 774-777.....	100
On Dördüncü Re'isü'r-Rü'esâ: Jan Baptis dö Urzen: 870-879	103
On Beşinci Re'isü'r-Rü'esâ: Pier dö Buson: 879-909	105
On Altıncı Re'isü'r-Rü'esâ: Amery Dambuvaz: 909-917	116
On Yedinci Re'isü'r-Rü'esâ: Guy dö Blanşöfor: 917-918.....	118
On Sekizinci Re'isü'r-Rü'esâ: Fabris Kareto: 918-926	119
On Dokuzinci Re'isü'r-Rü'esâ: Vilye dö Lil Adam: 926-929	121

RODOS'DA OSMANLILAR

RODOS CEZİRESİ FÂTİHİ	129
DİZİN	139
EKLER	159

TAKDİM

Fethiyye-i Cezîre-i Kıbrıs adlı *fetihnâme* elime geçtikten sonra onu yayına hazırlarken bir taraftan da Kıbrıs'la ilgili Osmanlıca eserleri aramaya koyulmuştum. Bu bağlamda Mehmed Zîver Bey'in Rodos ve Kıbrıs târihleri ile karşılaştım. Müellif, *Cezâir-i Bahr-i Sefîd'i (Akdeniz'deki Osmanlı Adaları'nı)* yazmaya girişmiş, iki tanesini yayınlamış, öbürlerine ömrü yetmemiştir.

Zîver Bey'in *Kıbrıs Târîhi*'ni yayına hazırlama işine öncelik vermiştim. 1997 yılında Kültür Bakanlığı Yayınları arasında bu *fetihnâme* yayımlanmıştı.

Ayrıca Rodos *Târîhi*'ni okuduğum dönemde elime Bekir Bül-yüarkın'ın *Suların Gölgesinde* adlı romanı geçmişti. Târîhî belgelere dayalı romanlar yazmakla ünlenen merhûm, bu eserinde bize Rodos'u kazandıran Muslihiddîn Reîs adında bir kaptanın varlığından söz etmektedir. Rodos'u ele alan basılı eserlere bakıldığında

önde gelenlerin bu Reîs'i göz ardı edip arka plana attıkları gözden kaçmaz. Zîver Bey'in târihinde de aynı durum görülmektedir.

Bu gerçeği gözler önüne sermek için fırsatlar arayıp durdum. Nihayet 04-06 Kasım 2010 târihlerinde Mehmet Âkif Ersoy Üniversitesi tarafından düzenlenen Uluslararası katılımlı Batı Akdeniz Doğa Bilimleri Sempozyumuna sunduğum "Bir Batı-Akdeniz Destanı" başlıklı bildirimde bu gerçeği vurgulamaya çalıştım.

Zîver Bey'in *Rodos Târîhi*'ni okuyacakların, *Suların Gölgesinde* romanı ile adı edilen bildiriye de dikkate almaları yerinde olur diyeceğiz.

HARİD FEDÂÎ

Lefkoşa, 22 Haziran 2011

RODOS TÂRÎHİ

TAKDİME-İ TA'ZİYET-ÂMİZ¹

*E'âzım-ı Vüzerâ-yı Saltanat-ı Seniyyeden Cezâ'ir-i Bahr-ı Sefîd
Vâliliğine Revnak-tırâz-ı 'İzz ü İclâl Devletlû 'Âkîf Paşa Hazretleri-
ne Takdîme-i Nâ-çîzânemdir.*

¹ Bu eser-i kemterîn, Vilâyetimiz Vâli-i Sâbıkı müteveffâ 'Âkîf Paşa, "Nevvera'llahu merkadehu"nın emr ü ârzû-yı 'âlileri üzerine kaleme alınmış idi.

Müşârû'n-ileyhin geçen sene zarfında vukû'-ı vefâtı bundan daha büyük bir târîh vûcûde gettirdi... Bir taraftan me'yûsem, bir cihetden de o Vezîr-i nâm-verin necl-i necîbleri Reşîd ve Kâzım Beğlere Peder-i

İFÂDE

“Rodos Târîhi”ni Rodos’da iken yazup vücûde getürmeyi bir şeref ‘addêder ve bu şerefli memleket ahâlîsine karşı –velev nâ-çîzâne olsun- bir böyle hizmetim sebk eylediğine şûkren-arz-ı mesârr eylerim.

Yeni Varoş: 5 Kânûn-ı Sâni 1318

Vilâyet Ma‘ârif Müdîri Zîver

ME'HAZLARIM

Süleymân-nâme

Rodos 'da Mevkib-i Humâyûn Rûz-nâmesi

Yâdigâr

Evrāk-ı Perîşân

Müdâfa 'a

Târîh-i Umûmî

Ehl-i Salîb Târîhi

Rehber-i Deryâ

Esfâr-ı Bahriyye-i 'Osmâniyye

Münşe 'ât-ı Ferîdûn Beğ

Hayru 'l-lah Efendi Târîhi

Târîhü 't-Tevârih

Kâmûsü 'l-A 'lâm

Endülüs Târîhi

Netâyicü 'l- Vukû 'ât

Coğrafyâ-yı Umûmî

Sâl-nâmeler ve sâ 'ire...

l'Ile de Rhôdes Historie de l'ordre de Malte

Historie et description de tous les peuples

Mon. des Grands Maitres

Les arts au Moyen. Age

L'art ancien

Mon. de Rhôdes

Les religions de l'antiquité

Description de l'Archipel

Description de l'Orient.

Historie des colonies Grecques Creta, Chyprus, Rhodus

Archives des Missions.

BİRİNCİ FASIL

Ma'lûmât-ı Arziyye

Kıbrıs cezîresinden ayrılarak Adalar Defîzi'yle Yûnân sularına doğru gelirken en evvel tesâdüf edilen ve parlak sâhilleriyle gözleri kamaşdıran Rodos cezîresidir.

Rodos, İsporâd² nâmı vèrilen adaların cesîmi ve şarka en yakîni olup 35 derece 52 dakîka ile 36 derece 27 dakîka 'arz-ı şimâlîde ve mebde'i tûl-i pars nısfu'l-nehârı olmak üzere 25 derece 23 dakîka ile 25 derece 26 dakîka tûl-i şarkîda vâki'dir.

Cezîre şeklen beyziye müşâbih olup şimâl-i şarkîden cenûb-ı garbiyye doğru bir istikâmet peydâ ederek cihet-i şimâlîsi zemânımızda Menteşe Sancağı'nı teşkîl eden Karyâ sâhilinden on iki mil mesâfede bir kanal ile tefrîk edilmiştir.

Ada'nın tûli, tahmînen 43 İngiliz mili (70 kilometro) ve 'arız Lardos burunundan Monolitoz noktasına kadar 20 İngiliz mili (32 kilometro) hesâb olunmuştır.

Rodos, uzunluğu cihetiyle Midilli ve Sakız'dan büyük olduğu gibi 'arzen dahi Midilli'den cesîm bulunduğî iddi'â edilmektedir.

[2] Cezîrenin sath-ı bahrdan irtifâ'ı 1240 metro raddesindedir. En yüksek noktasına Atairos ya'ni Ataviros ismi vèrilmiş; ve Güneş Ma'bûdı nâmına ahâlî-i kadîme tarafından inşâ' edilen bir ma'bed, mezkûr cebel zirvesinde kâ'in bulunmuştır.

Atairos dağından sofra irtifâ'ları nazar-ı i'tibâre alınabilecek Akramiti ile İlyâ dağlarıdır ki her ikisi de şark havzasına mütevec-cihdir.

Cezîrenin hâsıl ettiği tûl nisbetinde şimâl-i şarkîden cenûb-ı garbîye mümted bir takım sıra-dağlar ile yine onlardan nüteşâ'ib ba'zı kollara tesâdüf edilür. İlyâ dağından Atairos'a gelindikce şimâl ci-

² İsporâd, lisân-ı Rûmî'de 'dağınık' ma'nâsına olarak Anadolu sevâhiline yakın bulunan Cezâ'ir-i 'Osmâniyye'ye itlâk olunur.

hetinden yaklaşıp Akramiti cibâlinden ayrılan bir kol şimâl-i şarkî ile cenûb-ı garbî semtleri beyninde bir hadd-ı tabî'î hâsıl eder. Atairos dağının eteğinde vâki' olan Ambona karyesinden şimâl-i şarkî ciheti ile Rodos kasabasına doğru teveccüh edildikçe irtifâ'ât-ı 'arziyye tedricen zâ'il olarak 'ârızalı ve fekat 'umukları az ve hafif birtakım vâdîlere tesâdüf olunur. Sâhil yamaçları gayr-ı muntazam şekillerde birçok yığınlardan ibâret olduğına göre bunların ormanlardan henüz ayrılıp döküldüğü zannédildiği gibi kuvvetli seyllere amaç olarak 'ârızalandıkları yek-nazarda aşılabiliyor; ve cezîrenin her tarafında tesâdüf edilebilen bu kabil inkılâbâta, harekât-ı arziyye-i ahîrenin netâ'ic-i tahrîbiyyesi nazarıyla bakılıyor. Hattâ bir dağ eteğinden sâhile inildikçe bir takım rûsûb u remâd, insâna hevl-nâk bir galeyân-ı arzîyi ihtâr ile bu âsârede seyli gidüp kalan kum yığınları hey'etine bakdırır.

[3] Rodos kasabasına gelinmeden üç mil kadar vüs'atde olup külle-yevm tevessü'den dahi hâlî kalmayan 'âkîm sâhilden dağa doğrulınca manzarasının letâfetine mukâbil sırtlarında yürümek mümkün olmayacak bir inhinâye tesâdüf edilir.

İşte bu noktadan soñra şimâl-i garbî cihetinden mestûr görünen ve şehre zahîr ve nâzir olan tepeye vâsıl olunur. Buraya yerliler "Sûr-ı Safâ" nâmını vermiş ve sâhil-i bahre akup giden cihetleri cesîm taşlarla yılan-kavi kıvrılan bir yoldan 'ibâret bulunmuştır. Deñize daha takarrub edilmeden en hafif havâlarda bile dalğa sadâları kalbe îrâs-ı havf ve fekat mürtefi'ce bir noktasında duruldıkça nazar ve kalbi bedâyi'-i tabî'iyyesinde leb-rîz-i şevk u garâm eyler bir manzara-i behîştî-eser burada müşâhede olunur.

Bir inkılâb-ı müdhiş tahrîbâtına uğradığı hâlde bu mevki'in manzara-yı umûmiyyesi "Sûr-ı Safâ" ta'bîrine lâayk ve belki 'âlemde mevâki'-i lâtifeden bilinmiş olan yerlere fâ'ikdir, denebilir. Eger bu nokta terk edilerek şimâle müteveccih olunursa epice vâsi' olan ve beş-altı kadar yel degirmeni kuleleriye, şato şeklinde binâlarıyla bir başka letâfet kesb eden bir kum birûnına çıkılır.

Şimâlden şarka doğru yayılan lâtif ve ‘âlî bir vâdî derûnında mebnî olan şehrin en müferreh cihetleri burası sayılır.

Şuraya kadar tafsîl kılınan cevelân-ı tabî‘î, Rodos’ın garbdan şimâle ‘âid olup cihet-i cenûbîsinde dahi ‘aynı ‘avârız ve hattâ cenûb-ı garbî ve garb-i şimâlî taraflarında daha gayr-ı muntazam çıkındılar müşâhede edilir.

Münbit ve mahsûl-dâr Malona-Massari ovasına muntehî olan [4] Çambika boğazından Arhencelos taraflarına doğru yükselüp gelen arâzî menî’ ve sâ‘bü’l-mürûr mevâkî‘den ‘ibâretidir. Arâzîdeki semeresizlik de o nispetde ‘azîmdir.

Cibâl-i merkeziyyeden ayrılan bir kol buralara ‘amûden uzanarak sâhilde “Milyanos” burunını teşkil eder.

Lindos’dan soñra Ada’nın cenûb-ı şarkîsi ve Yennâdi, Lihanya, Kataviya cihetleri ziyâdesiyle ferahlı görünür.

En cenûbî noktada kalan Katavya ile semt-i cenûb-i garbîyye düşen Apolakia’ya kadar üç-dört sâ‘at mesâfeli mahaller, kumsal olduğu gibi bir karyeye Filâna’da tesâdüf edilmez. Kışın buralarını civâr dağlardan boşanan seyller istîlâ edüp yazın dahi bir damla su bulunmaz. Fakat Rodos’ın her tarafında görüldüğü gibi bu cihetlerde taflan, çınar, serv ağaçları kesretle mebzûl ve seyr ü temâşâlarıyla göñil, bir mertebe-i safâ-yı ulvîye mevsûldır. Apolakia karyesi bir derece lâtif ve etrâfî hoş-manzardır.

Akramiti cebelinin eteğinde kâin olan Seyyâna karyesi tarîkiyle şimâle müteveccihen ilerü gidilürse cenûbî Atairos havzasından “Ayzidoros” karyesine gelinür. Buradan Alayarma nâmındaki karyeye kadar çam ağaçlarıyla muhât, ve etrâfî hemân derelere müstevlî olan dar bir yol ta’kîb edilir. Apolana karyesine takarrub edildikçe ormanlık azalup, fekat güneş bir semâ ve parlaklık bir ufuk altında kalınur.

Rodos’ın ağnâm ve mevâşîsi ekser, bu civâr mer‘âlarında beslenür. İliya dağı eteğinden neb‘ân eden bir peykâr-ı lâtif, karyenin

vasatında [5] bulunup buradan Anbuna'ya kadar feyz-nâk ve kâbil-i zer' bir arâzîye geçilür. Şu var ki ekser kurâda olduğu gibi bu karye havâlîsi dahi ni'met-i zırâ'atden mahrûm edilmiştir.

Kataviya ile Alayarma'ya doğru bir hatt-ı istikâmetde uzanan mevâki' güzeldir.

Profilia'dan bu isimdeki karyeye doğru gelindikce çam ağaçlı ormanlar ta'kîb edilmeğe başlanur ki Ergibolis ile Dimilya'ya kadar müntehîdir.

Rodos'ın en cesîm ve feyzli menâbi'-i servetinden ma'dûd olan bu ormandan uzanan iki kolın biri cenûb-i şarkîye (*Malona'ya*) ve diğeri Atairos'ın cenûb havzasıyla şimâl-i garbîde vâki' olan İliya dağına kadar ittisâlde bulunur.

Hâsılı Cezîre müstevî olmakdan ziyâde 'ârızalı ve cebelî olup alçak yerleri dahi kumsal ve çıplak ise de, dağlardan inen sularla kesb-i feyz eyleyen vâdî ve ormanları da yok degildir. Cezîre üzerinde göl, nehir veyâ devâmlı akar ırmağa filâna tesâdüf edilmez. Bununla berâber tabî'at arâzî-i Cezîre, zırâ'a ve hazîne-i devlete her bâr kesb-i servet êtdirecek bir feyz-i nümüve mâlikdir.

2

Ma'lûmât-ı Târîhiyye

Ezmine-i Esâtirye (*Rodos'ın nâm-ı kadîmi*), Asıl ve Menş'e (*Ehâlî-i Kadîme*)

[6] Rodos cezîresine nisbet olunan isimler müte'addid olup bunlardan şâyân-ı zikr olanları Güneş Muhibbesi Héliousa, Rüzgâr Adası Aéria, Yılanlı Ada Ophiousa, Pehlivanlarının Şân u Galebâtı hasebiyle Eklîl-i Leblâb (*Sarmaşık Corymbia*), Sehâr ve Bahtiyâr gibi isimlerdir. Fekat garîb olan, Rodos, ale'l-umûm Elsine-i Garbiyye ile Eski Rumca'da Gül lâfzından müştak olduğu mervî iken Rhôdes nâmının Rod (*Rod*) şeklinde imlâsıyla Fenike lisânında "Yı-

lan” ma’nâsına alındığı, ve hattâ Fenikeliler Rodos’a “Yılan Adası” ma’nâsını ifâde etmek üzere Cezîrâd Rod (*Gésirath Rod*) dedikleri târîhce müsbettir. Soñra Yûnânîler bunu “Gül”e nisbet ile “Rodos” tesmiye etmişlerdir.

Fi’l-hakîka yukarıda sayılan isimler Cezîre’nin evsâf-ı tahsîniyesi kabîlinden olup asıl ismi “Rodos”dır. Şu var ki bu ismi Osmânîlar “Rodos”, Fransızlar ve İngilizler “Rod”, ve İtalyanlar “Rodi”, ve Hristiyanlar “Rodos” diye telâffuz ederler. İşte bu sûretdeki telâffuzlara göre “Rodos”, “Gül” ma’nâsına alınıyor ki ehl-i elsine dahi bunda müttetik-i ‘aleyhdir.

Diger bir rivâyetde Lindos şehri temellerinde tuncdan masnû’ bir gül gönçesi bulunmasına nazaran Ada’ya “Rodos” tesmiye olınmıştır.

Lâkin ba’zılarının zanneylediği gibi Rodos, gülî mebzûl bir memleket olmayup her yerde yetiştirilen nispetde güle mâlik bulunmuş ve eyüsi yine hâricden getirilmiştir.

“Rodos” isminin daha başka gördüğü bir tevcîh ise, Güneş ma’bûd-ı “Apollon”a muzâf kılınan zakkum ağacının kesretle bulunmasına mebnî “Rodafini” [7] “Ποδάφνιτ” ta’bîr-i Yûnânîsinin muhaffefi olarak “Rodos” denildiği ve “Rodon” nâmındaki ârûsın ikâmet-gâhı dahi”Cezîre” olmak cihetiyle bundan müştak olduğu zannédilmektedir.

Cezîrenin ismi gibi asl u menşe’i dahi Ezmine-i Esâtîriyeye karışmış olmasından ma’lûmât-ı sahîhe beyânı ‘adîmü’l-imkân bulunmuş ve ism ü şöhreti ve ahvâl-i mevkî’yye ve târîhiyyesi “Truva” muhârebesinden altı ‘asır soñra mazbûtiyyet kesb etmiştir.

Ba’zılarına göre Cezîre, hılkat ‘âleminden beri bâkî idi ise de, bataklıklardan ‘ibâret olan arâzîsi, muhibbi olan Güneş sâyesinde kurduğu ve bir takımı Ma’bûd-ı Şems (*Apollon*)ın Ada’yı meyâne-i emvâcdan çıkardığını hikâyet eyler ki bu soñraki nakle göre Cezîre’nin inkılâbât-ı bürkâniyyeden teşekkül ettiğini ihtâr eder. Ahâlî-i

asliyyeye gelince: Ada'yı ilk evvel iskân eden Güneşin oğulları Halyadlar ve Telkinler ve bir rivâyetde “Midillili Mākār” nâmındaki müsta‘merin dört evlâdından biri, bir mikdâr ahâlî ile gelüp yerleşdiği mervîdir.

“Didvaver” ismindeki zâta Telkinler ‘an-asıl Girid ahâlîsinden olup Rodos’da Yalısus şehrini binâ ile ba‘zı heyâkil rezk etmişler, ve el-yevm tesâdüf olunan enkâzına “Telkinler’in Âsârı” nazarıyla bakılmakta ise de, bunların Helyadlar’dan gayrı bir kavim olduğunu iddî‘â edenler bulunmuşdur. Fenikeliler Rodos’da te’sîs-i müsta‘merât ettikleri Esâtîr-i Târfhiyye sırasında gösterilür.

Fenike Hüküm-dârı “Ayenur”ın mahdûmı “Kadmos”, [8] Baş-Ma‘bûd “Jüpiter” tarafından kaldırılan hemşiresi “Evropa”yı taharrîye çıkıldığında Rodos’a da uğrayarak berâberinde bulunan Fenikeliler’den bir takımını “Mizo”³ nâmına bir ma‘bed inşâ’sına me‘mûr eylemiştir. Bunların Cezîre’den memnûn kalarak hem-şehrîlerinin bir kısmını daha celb ile Kamiros taraflarında sâkin oldukları muhakkaktır. Rodos târîhini Fransızca olarak te’lif eden ve ‘Âciz içün dahi eserleri en parlak me‘hazlarımdan “Edvar Pilyoti”, Fenikeliler’in ikâmet ettikleri kasaba dâhilinde birçok âlât keşfine muvaffak olmuş ve gâlibâ bir kısmını Fransa ve İngiltere müze-hânelerine ihdâ etmiştir.

Kamiros kabristânının vüs‘atiyle de hükm olunabilür ki Fenikeliler Rodos’da hayli müddet kalmışlar ise de, ba‘zı müverrihlerin zemân ta’yîn edemeyerek Fenikeliler’i müte‘âkib Yûnân veya “Plazlar”ın vürûd ettiğine dâ’ir vërdikleri ma‘lûmât, hükm-i evveli meşkûk bırakmaktadır. Hattâ Rodoslı müverrih “Ayeas”, Rodos’ı zabta gelen “Afiklos” nâmında bir zâtın Fenikeliler tarafından tard edildiğini beyân eder. Bu hâlde Rodos asılları pek mechûl olan müte‘addid kavimler tarafından iskân edilmiş ve zemân ta’yîni içün dahi “Omer”in rivâyetine nazaran Rodoslular meşhûr “Truva” Muhârebesi’ne bile dokuz gemi ile iştirâk etmişlerdir. Fekat [9]

³ “ Jüpiter’in kızı. ‘Akıl ile Sanâyi’ İlâhesi’dir.

evâ'ilde müddet-i meşhûre sırasına geçen Lindoz, Hilisos ve Kamiros'ın Fenike müsta'râtından ma'dûd olduğına göre Cezîre'yi i'mâr ile Yûnân ve Romalılar'a bir tarîk-i istilâ açan bi't-tabî' onlar idi, denilebilir. Ispartalılar'ın bir kısmı olan Dorîler Rodos'a Girid'den gelüp müddet-i medîde kalmışlar ve civâr adalar ile Menteşe taraflarını zabt etmişlerdir.

3

Devr-i Kahrîmânî

Rodos târîhinin devr-i fahr-mânîsi, ahâlînin gemicilikteki mehâretleriyle başlar. Rodoslular, Fenikeliler misillû seyâhât-ı bahriyyede şöhret almışlardır.

Rodos kasabasının binâ'sından akdem meşhûr olan Lindos şehri gemicileri Asya ve Afrika sâhillerinde pek uzun seyâhatler icrâ etmiş ve ez-cümle "Biz on Rodoslu on gemiye bedeliz (*Ἡμεῖς δέκα πόδια δέκα ναῦς*) sözi darb-ı mesel olmuştur. İspanya'da "Roda", Sicilya'da "Sabaris", "Gelâ"; İtalya'da "Partenub" ya'ni Napoli şehirlerini te'sis eden ve Bahr-ı Sefîd ticâreti muvâzenesini 'asırlarca muhâfazaya çalışan Rodoslular'dır.

Rodos'ın bu rûchân, bu mümtâziyyeti "Omer" ile "Pindar" gibi şu'arâ-yı Yûnânîyye'nin medâyhine dahi mazhar olarak ba'zı manzûmelerinde Baş-Ma'bûd Jupiter'in Cezîre üzerine altun yağmur-ları inzâl ve cevâhîrle memlû hazîneler ihfâ etmiş olduğu mezkûrdur.

[10] Yukarıda isimleri zikr edilen Lindos, Hilisos, Kamiros şehirleri birer hükûmet-merkezi idi.

Kable'l-mîlâd 660 târîhlerinde bu üç şehir ahâlîsi tecâvüzât-ı hâriciyyeden masûn kalabilmek üzre beyinlerinde ittîfâk ve idâre-i mutlakalarını cumhûriyyete tahvîl ile Yalisus Hânedânı'ndan "Peritan" nâmında bir zâtı kendülerine Hâkim intihâb etmişlerdir. Şimdiye kadar ticâret-i bahriyye ile meşgûl olan Rodoslular, Yûnân ve

İtalyan korsanlarının tecâvüzi üzerine donanma ihzâr ve techîz ile siyâseten iktisâb-ı şân u şöhrete dahi başlamışlardır.

Mîlâddan 440 sene akdem Yûnânistân ittifâkında dâhil olarak İran'a müdâfa'a ve ba'de mu'âvenet ile Yûnânistân'ın bir çok zamânlar gâlib yaşamlarına hizmet etmişlerdir.

Rodoslular "Pelopones" Muhârebâtına iştirâk ederek bir çok yararlılıklar izhâr etmişler ise de; hem-şehrîlerinden iki zâtın nefy ve iclâlerine karâr verilmesinden müte'essir olarak ba'de Isparta tarafını iltizâm eylemişlerdi. Atinalılar'ın Cezîre'yi zabt için bi'd-de-fa'ât vukû' bulan tecâvüzlerine şiddetle müdâfa'a olunmuştur.

Rodos Hükûmeti'nin ve ma'mûr olan cihetlerinin cihet-i cenûbı da bulunup şimâl ve şark taraflarının müdâfa'asız kalması ve Yûnânîler'le Îrânîler'in sıkca hücumlar etmeğe başlaması üzerine Rodos şehrinin yanısı tasavvur edilmiştir.

[11]

4

Rodos Şehrinin Sûret-i Te'sîs ve İnşâsı

Cezîre'yi iki cihetle de müdâfa'a etmek lüzûm-ı kavîsi hiss edilmesi üzerine şimdiki Rodos kasabası mevki'inde bir şehir inşâsına karâr verilmiş ve Mîlâddan 408 sene akdem "Hipotam" nâmında bir mi'mâr tarafından inşâata ibtidâr olunmuştur.

Rodos'ın inşâyıyla diger şehirler ehâlîsi azalmış ve dâimâ buranın i'mâr ve tezyînine çalışılmıştır. Üç şehirden, Lindos şehrinin bugün bile şöhet-i kadîmesi kâbil-i inkâr degilse de, Hilisos yâhûd Yalisos ile Kamiros şehirleri İskender-i Rûmî'nin Şarka vürûdından sofra gayr-ı sükna bir hâle gelmiştir.

Rodos kasabasının esâsı 15 kilo-metro murabba'ından 'ibâret bir dâ'ire üzerine atılmış şimdiki kabristânlar kasaba dâhilinde bulunduğu gibi mercân Sûr-ı Safâ tepeleri şehre bir hadd-ı zahr bırakılmıştır.

Şehrin tezyînâtı bir dereceye getirildi ki, içindeki heykeller, resimler ve ba'zı âsâr-ı nâdire ile şöhreti âfâka yayılıp "Aristid" gibi meşâhirin ziyâretine, medhine mazhar olmuştur. Şehir "Anfi-Teatr" şeklinde inşâ' edilerek büyü u mesâkin ve mahallât yek-digerine muvâzî bir sûrette taksim olunmuş ve bunları muhât olan burclar ve cidâr-ı âheninler bütün şehri bir yerde mecmû'an gösterir bulunmuşdu.

Müverrih "Pelin"e nazaran şehirde yüzi cesîm ve şâyân-ı [12] temâşâ ve mütebâkîsi küçük kıt'ada olarak üç biñe karîb heykel mevcûd ve mute'addid tiyatro ve encümenleri ve daha sâ'ir devâ'ir-i 'âliyyenin misl ü nazîri cihân nazarında gayr-ı meşhûd idi. Cihet-i tefevvuk ve tezimin biri de caddelerin mehâret ile tarh u tanzîm olunması idi ki sûr dâhili her taraftan âyîne gibi görünürdi. Cadde ortalarında merkûz nefisü'l-manzar heykeller ile enzâr-ı temâşâ kesb-i hazz ü 'ulviyyet eylerdi. Hâric-i sûr dahi câ-be-câ eşcâr-ı lâtîfe ile muhât olup bedâyi'-i âferînâne bir manzara teşkil eyliyordu. O zamânın Roma'sını, İskenderiyye'sini ziyâret eyleyenlerin nazar-ı rûchânları Rodos'a mûn'atîf olmakla da şehrin letâfet ve 'azameti ta'ayyûn eder.

Rodoslilar Atina'nın zevâline hizmetden soñra bir fa'âliyyet-i hâriku'l-'âde ile limanlarını havuzlarını tethîr ve tahkîm ile Bahr-ı Sefid ticâretine şehri bir merkez-i 'azîm ittihâz etdirmişlerdir.

"İstrabon" nâmındaki müverrihe göre Rodos'ın liman ve havuzları şehrin istî'âb eylediği mahal nisbetinde vâsi' idi. Muhâlif havâlarda Rodos'a ilticâ edildiği gibi Mısır ve Sûriye hatlarına geçen sefâ'in Rodos'a da uğramağa mecbûr ve muhtâc olurdu. Bu kabîl ihtiyâcât üzerine Rodoslilar limanlarını beşe iblâğ etmişlerdir.

Bunlardan biri, iki varoş hâricinde "Göl" ismi verilüp el-yevm yağmur sularıyla ta'affûn edüp duran limandır. Varoş cihetinden ilk iki değirmen arasında kumlarla mestûr kalan medhali enkâzı henüz müşâhede edilmektedir.

İkincisi, tersâne limanı yâhûd “Mandragi”dir. 330 metro tûl [13] ile 170 metro ‘arzı olan bu limanın birinciye mûntehî olmak üzere bir medhali mevcûd olduğu mervîdir. Gâlibâ bu lüzûm. Sert havâlarda Kum burunundan dolaşmak zahmetli olmasına nazaran hiss ü ihtiyâr edilmiş ise de, bunu te’yîd eder elde bir hüccet yokdır.

Üçüncüsü gümrük limanıdır. Bunun dahi tersâne limanına muttasıl olduğu mervîdir.

Dördüncüsü, Arkadya veyâ Akandia (*Parmaklık Kapu*) limanıdır.

Beşincisi, şehrin cenûbında vâki’ olmak üzere bir liman idiyse de el-yevm vücûdı mefkûddır.

Rodos tersânelerine dâ’ir ma’lûmât i’tâsında bulunan müverrih İstrabon, gemi tathîrine mahsûs, dâhilde havuzlar olduğu ve şehrin şimâl-i şarkîsindeki burc ittisâlinde görülen vâsi’ meydânlık ile şimdiki tersâne ciheti her hâlde havuz ittihâz edildiğini mevsûkan rivâyet eyleyor.

Fekat bu soñraki havuz, On Beşinci Re’isü’r-Rü’esâ “Pier Dö Buson” zamânında hasbe’l-lüzûm imlâ kılınmışdır. “Eğri Liman” nâmı vèrilen ve bugûn vücûdından eser kalmayan mahal, havuz mesâbesinde idi.

İşte Rodos’ın bu muhkem liman ve muntazam tersâneleri evâ’ilde kuvve-i bahriyyesi olan hükûmetlerin nazar-ı dikkat ve hasedlerini celb ettiği gibi Rodoslılar tarafından ihdâs olunan Kavânîn-i Hekîmâne-i Bahriyye Ahkâmı da zamânımız terakkiyât-ı bahriyyesine esâs olmuştır.

[14] Rodos Heykeli

Bu heykel ‘Acâyib-i Seb‘a’⁴dan ma‘dûd idi. Sâlifü’z-zıkr limanlara girecek sefâ’ine irâe-i tarîk etmek üzere fenâr hizmetini ifâ ederdi.

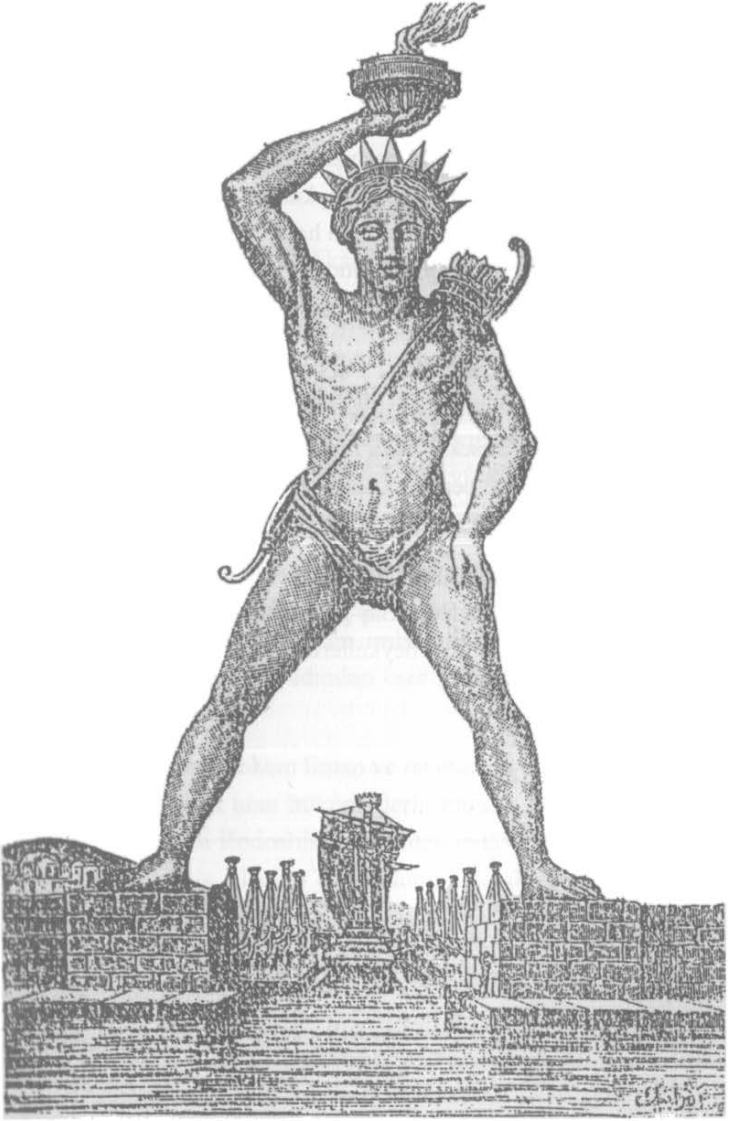
Baş-Ma‘bûd Güneş İlâhı’na nisbet edilerek inşâ edilen Rodos heykeline Güneş Heykeli de denilmektedir. Bu heykelin sâni’i misillü irtifâ’ı ‘arzı ve sâiresi hakkında haylî muhtelif rivâyât deverân etmiş ve ağıleb-i ihtimâl olarak Lindoslı “Şares” tarafından başlanup mu‘âsır “Lakis” ikmâle muvaffak olmuştur dēniyor.

Bu heykel tuncdan olarak bir milyon dört yüz yetmiş beş biñ frank masraf ile on iki sene zarfında itmâm edilebilmiştir.

Heykel yetmiş dirsek⁴ irtifâ’ında idi: Bunu bi’z-zât müşâhede eden müverrih “Pelin” der ki: “Güneş Ma‘bûdı (*Apollon*)a nisbet edilen Rodos Kolos’ı ‘Acâ’ib-i Seb‘a’nın en muhayyirü’l-manzarıdır.

“Elli altı sene ayakda durabildi; bir hareket-i arzdan devrildi; fekat hayâlî henüz hârikü’l-‘âdedir. Baş-parmağını az kimseler kucaklayabilür. Parmakları bi’l-umûm heykellerin parmaklarından büyük idi.

⁴ * Kudemâca bir nev’i mikyâs olup elli santi-metroya mu‘âdildir.

‘Acâib-i Seb’adan Rodos Kolosı yâhûd Güneş Ma‘bûdı Heykeli

[16] Tevâzün hâsıl etmek üzere heykel-traşın koyduğu taşlar ba‘zı a‘zâ-yı heykelin bozulmasıyla açılan deliklerden mağâra gibi cesîm görünürdi.

Klavson inşâsı için *(on iki sene devâm edüp Kiral Dimitri-yos’ın⁹ netîcesiz muhârebelerden soñra)* terk etmiş olduğu âlât-ı es-mânı olan üç yüz talan sarf edilmiştir.”

Heykel-traş, “Şaros” eserini bir mertebeye isâl için levâzım-ı inşâ‘iyyeyi kâmilten sarf ile daha bir mikdâr tahsîsât talebine ‘azm u kıyâm etmesi üzerine i‘dâm edilmiş ve heykelin itmâmı emri yine Rodoslu olan “Lakis”e havâle olunmuştır.

Kolos hakkında müverrihînin birçok ihtilâfâtı vardır: Bir kısmı irtifâ‘ı yetmiş veyâ seksen “dirsek” olduğına ve ba‘zıları Yûnân ile Roma dirseklerini hesâb ile Kolos’ın otuz altı metro doksan altı santi-metrodan ziyâde yüksek idüğüne kâni¹⁰ olmuşlardır.

Fekat asıl ihtilâf, heykel için bir mahal ta‘yîn edilmemesinde, ya‘ni Kolos’ın hangi burc üzerinde rezk edildiği bilinmemesindedir. Ba‘zılarına göre şimdiki Fenâr Kulesi’yle karşı cihetindeki Karantina Burunı’ndaki döküntiler üzerini; ve bir takımı Tersâne Limanı medhalini; ve bir kısmı da Gümrük Limanını ta‘yîn ederler. Ekseriyyet ve netîce ise heykelin “Eğri Liman” ta‘bîr olunup bugün medhali örülmüş olan mahal kalıyor ki heykelin ayakları henüz bâkî olan kule üzerinde mevzû¹¹ idi.

[17] Heykelin liman ağzında bulunduğu iddi‘â edilse bile soñraki rivâyete yine yaklaşılmaz. Zîrâ mezkûr kuleler mâ-beyni on metro elli santi-metro genişliğinde olduğu görülür ki otuz veyâ otuz altı metro irtifâ‘ında olan bir heykelin a‘zâ-yı süfliyyesinde on bir veyâ on iki metrodan ziyâde ayrıma olmaz. Bundan mâ‘adâ Kolos her nerede mevzû¹² bulındırılmış olsa, yine ihtiyât ve hakikat hâricine çıkılmış olur.

⁹ Makedonya hükûm-dârlarından idi.

Bir def'a, heykelin iki ayağı var mıydı? Ayırılmış ve gerilmiş mi duruyordu, buralarını aňlamak lâzım gelir. Kable'l-Mîlâd ikinci 'asırda yaşayan müverrihinden İstanbullı "Filon", heykeli görmek için Rodos'a kadar gelmiş ve yazdığı târîhde Kolos'ı yalnız bir beyâz mermer üzerinde kâ'idan tasvîr édilmişdir. Bu şekli, ya'ni heykelin iki ayağı muttasıl olarak durduğunu, Şövalyelerin Baş-Vekîl Müsteşârı "Käiverzen" dahi "Târîh-i Asr"ında kabûl ve tasdik étmişdir.

Hakîkat-ı hâlde ise mezkûr heykel "Eğri Liman" medhalinde bulunmuş ve beş limana nezâret ile vechesi güneşe karşı durdurulmuşdur.

Bir az soñra dahi görüleceğı vechile heykel, hareket-i arzla devrildikten soñra ayak üzerine kaldırılamamış ve 'Arablar'ın Rodos'a vürûdına degin etrâfı bir sûr ile çevrilerek muhâfazasına çalışılmışdır.

'Arablar heykel enkâzına ta'accüble berâber Marmaris sâhiline nakl ile mecmû'ından dokuz yüz deve yüki tunc hâsıl ederek Hamaslı bir Mûsevî tâcirine fûrûht étmişlerdir.

Fransızlar tarafından Amerika Hükûmeti'ne ihdâ édilen Valium, "New-York" [18] şehri limanı medhalinde fenâr hizmeti ifâ eden heykel-i cesîm, Rodos Kolosı'nı tanzîr fikriyle i'mâl olunmuşdur.

6

İnkılâbât-ı Siyâsiyye

Emr-i ticâretle müştâğil bir kavim içüb dâ'imâ nazar-ı i'tibâre alınacak olan cihet, hem-civârı ile münâsebât-ı hasenede bulunmak ve muktezâ-yı menâfi' hareket étmekdir.

Şövalye ve Osmânlı istilâsına kadar, Rodoslular bu kânûn üzre hareketde bulunup, fekat Cezîre'nin şâmil olduğı iki yüz biñ nüfûsı i'âşeye kâfi arâzî olmamasından hârice meylile müsta'merât peydâ-

sına, ve hukûk-ı ticâriyyelerini muhâfaza için fa‘âl ve muntazam donanma ihzâr ve inşâsına mecbûr olmuşlardır.

Bir de Bahr-ı Sefîd’de ticâretle meşgûl olan akvâmın kesreti hasebiyle herkes için bir meydân-ı istirkâb açılarak müte‘âkıben inkılâbât-ı siyâsiyenin zuhûrına bâ‘is olmuşdır.

“Pelopones” Muhârebesinden soñra Rodos’da ‘avâm u havâss fırkaları arasında bir mübâyenet-i efkâr hâsıl olarak biri Isparta ve biri Atina Hükûmetine tarafdâr olmuşdır. Mîlâddan 396 sene mukaddeminde Atina donanması Rodos limanlarına dâhil olarak Ispartalılar reddédildi. Atina İttifâkı beş sene kadar devâm étmeden Rodoslular Isparta Hükûmetine meyl ile Atinalılar’a ızhâr-ı bağz u ‘udvân edenler dahi Atina’nın [19] Isparta’ya çaldığı bir galebe-i bahriyye üzerine tekrâr Atina hegemonyasına⁶ dâhil oldılar.

Bu ittifâkın dahi hayrı görilmeyerek Atina’ya düşmen olan Tebaylar’la ittifâk edilerek ‘umûmî bir muhârebe edilmişdir. Vâkı‘â Rodoslular Atina boyundurığından kurtularak serbestî-i ticâret ve idârelerini muhâfazaya muvaffak olmuşlar ise de, muhârebeye dâhil edilen donanma kâmilten zedelenmiş ve ‘askerce o nisbetde telefât vukû’ bulmuşdır.

Yigirmi sene kadar devâm eden sulh esnâsında umûr-ı dâhiliyye ıslâh edilebilmiş ise de havâss u ‘avâm fırkaları arasındaki burûdet-i efkâr izâle olunamamışdır.

Bu galebenin ‘Avâm Fırkasında kalması üzerine Havâss takımı “Halikarnas” “Menteşe” Hükûmeti Kırallı “Mozol”a ilticâ mecbûriyyetinde bulundu. Kırallı Mozol ise be-gâyet dessâs bir siyâsî olduğundan hiç bir tarafa ser-rîşte vermeksizin gelüp bağteten Cezîreyi zabt u istilâ etti. İdâre-i Hükûmet bir nev‘î Eyâlet hükmüne geçirilerek Rodoslular kendi kendilerini kayd-ı esârete düşürdiler. Hattâ Kırallın vefâtına değin servet ve ticâret-i mahalliyyeden bir eser kalmamış

⁶ ‘Gerek harb ve gerek sulh esnâsında müttefik olan Hey’et riyâsetini kazanmağa Yûnâniler’ce “hegemonya” denürdi.

ve ahâlî iş bulmak üzere hicrete bile başlamışdı. Ba'de bu hâlin devâmı memleketin büsbütün harâbını mûcib olacağı mülâhaza edilerek 'asker ve donanma ihzârıyla hukûk-ı idâre ve ticâretin muhâfazası emrine teşebbüs edildi. Bu ise Menteşe Hükûmetinden intikâm ahzıyla mümkün [20] olabilecekti. Bu cesâret 'askerden ziyâde ahâlîye de sirâyet ederek 'umûmî bir gayret ve ittifâk ile Rodos donanması "Halikarnas" "Bodrum" limanını zabta me'mûr edilmiştir. Lâkin zevcinin vefâtı üzerine vaktini mâtem ile geçireceğine zâhib olunan Kırالیçe "Artemis", limanına dâhil olan Rodos donanmasını ihrâk ve 'askeri kılıncdan geçirdikten soñra donanmasıyla de Rodos pîş-gâhında görünmiştir. Bî-çâre ahâlî ise tâk-ı zafer ve çiçeklerle müzeyyen olarak limana 'avdet eyleyen donanmayı kendi gemileri farz eyleyerek sevinç ile sâhile koşuşdılar ise de, Artemis mücerreb ve eski bir kumandan gibi 'askerini der-hâl karaya dökerek şehre muzafferen dâhil olmuştur. Kırالیçe ba'zı Ümerâ-yı 'Askeriyye ile birçok mu'teberânı, teşkîl ettiği Dîvân-ı Harb'de şedîden muhâkeme ile i'dâm ettirmiş ve bu muzafferiyyetini tezkâr için Rodos'da iki heykel i'mâl ve rekzini emreylemiştir.

Heykelin biri Rodos'ın toprakla imlâ edildiğini ve diğeri Kırالیçe'nin düşmenine kızgın bir demir irâ'e etmekde olduğunu musavver idi ki, Rodoslılar bu iki heykeli kan ağlayarak kemâl-i keder ve esefle inşâyâ mecbûr olmuşlardır. Bu iki heykele soñradan nasılsa 'ma'bûd' nazarıyla de bakılarak bir haylî müddet muhâfaza edilmiş ve etrâfına bir dîvâr çekilerek mevki'e "Abaton" ya'ni "Mümteni'ül-Vusûl" nâmı verilmiştir.

Ağniyâ, bu muzafferiyyetlerinden bi't-tabî' memnûn olmuşlar ise de yine ecnebî müdâhelât ve tazyîki altında kaldıklarını mülâhaza ile 'avâmı ittifâka da'vet ve muğber olanlarını taltife gayret etdiler. Bu sırada Yûnânistân, yine birtakım vekâyi'-i fecî'aya ma'rûz olmuşdı. Rodoslılar'ın bahren olan mahâretleri [21] o zamânlarda ziyâdesiyle takdîr edilmiş olduğu için gerek Atina ve gerek Makedonya Hükûmetleri ittifâklarına da'vet edilmekten hâlî olmayordı. Makedonya Hükûm-dârı Filib her ne kadar içdâm etmiş ise

de, Rodoslılar meşhûr Demosten'in haklarında îrâd etmiş olduğu bir nutuk me'âline aldanarak Atina İttifakı'nı kabûl etdiler. Bu vâkı'a Kable'l-Mîlâd 351 senesinde cereyân etmekde idi. Kırıl Filib Yûnânistân ve havâlîsinde muhâsara ve zabt eylediği şehirleri tahliye ile sulha yanaşmış; ve fekat gerek Atina'dan ve gerek Rodoslılar'dan ahz-ı sâr edilmesini mahdûmına vasiyyet etmişti.

Filib-zâde Büyük İskender Asyâ muhârebâtına başladığı sırada Rodoslılar'ı itâ'at ve inkıyâde da'vet etmiş ve ahâlî bu zâtın harb u darbdaki mahâretini mülâhaza ile bir istilâyâ uğramadan itâ'at eylemişdir.

İskender-i Rûmî, Rodos donanmasını bir derece daha tahkîm ettirerek "Tir" şehri ile İskenderiyye limanının muhâsara hizmetlerinde isti'mâl etmiştir.

Cihân-gîr İskender'in vefâtında Rodoslılar istiqlâlî-i idârelerini te'mîn ile yeñiden şöhrat kazanmağa başlamışlardır. Ve Tir ile İskenderiyye şehirlerinin tahrîbinden soñra Bahr-ı Sefîd'ce Rodos'ın bir mersâ-yı ticâret hâlinde kalması, enzâr-ı ecânibde hissiyyât-ı hasımâne tevlîdine sebep vârdığı gibi, Sinob Hükûmeti'nin açıktan açığa nazar-ı hased ve rekâbetini müstelzim olmuştur. Rodoslılar için bir ikinci düşmen daha var idi ki, birinciye nazaran o kadar ehemmiyetli degil idi. Sûriye hükûm-dârlarından İkinci "Metridat", İskender'in vefâtından soñra Anadolu kıt'asını kâmilan zabt ile Sinob hudûdına kadar dayanmış idi.

[22] Sinoblılar bu düşmen-i kavîye galebe çalmak için Rodos Hükûmeti'nin ittifak ve mu'âvenetine muhtâc idi. "Metridat"a müttefikan irâ'e olunan kuvvet, Sinob ile Rodos istilâsı için beslediği fikirleri boşa çıkardığı gibi istilâ erdûsını dahi Mar'aş taraflarına kadar çekmeğe mecbûr oldu.

İskender'in vefâtıyla Makedonya'da kırallık eden "Antigon" bu sırada Asya'ya tecâvüzle Ğazze civârında Metridat'a henüz galebe çalmış olan Batlome'ye tesâdüf etti. Mısır erdûsına mukâbeleye

yelñızca muvaffak olamayacağını hesâb ederek Rodoslılar'la ittifâk etmeğe sâ'î oldıkda, bunlar Mısır'la olan münâsebât-ı ticâriy-yelerini kesr etmeyerek cevâb-ı redd i'tâsında bulındılar. Antigon ba'de Sûriye Hüküm-dârı ile müttefikân Mısır üzerine hücûm ederek bir muzafferiyet kazandı. 'Akabinde oğlu Dimitrios kuvvetli bir erdû ile Rodos'ı zabta me'mûr edildi. Bu zât kal'a ve kişverler feth ve muhâsarasında gösterdiği mahâret ve fa'âliyyet ile zamânın en nâm-dâr kumandanlarından ma'dûd idi. Düşmenin kuvvetiyle berâber Kırıl-zâdenin mahâreti Rodoslılar'ca takdîr edilerek emr-i müdâfa'aya çoluk-çocuk bütün ahâlî mecbûren sevk edilmişdi.

Belânın daha büyüğü, Rodos'ı bir hazîne-i 'âlem farz ile çapul etmeğe heveslenüp, gelen yüzlerce korsan gemilerine müdâfa'ada bulunmak idi.

Dimitrios 'askerini karaya dökmeği müte'âkib, sûrı muhâsara ve varoşları ta'mîr olınan mahallâtı yağmaya başladı. İki taraf, senelerce uğraşıldıktan soñra muhârebeye bir müddet fâsıla verildi. Dimitrios'ın "Helepolis" nâmını vèrüp muhâsarada isti'mâl ettiği cesîm bir top hakîkaten 'acâ'ibden [23] sayılabilürdi. Müverrih Didor'ın rivâyetine göre bu cism-i âhenîn murabba'ü'l-şekl olup her bir vechesi elli dirsek (25 metro) cesâmetinde idi. Topın altı, kalın dirseklerle örülmüş ve demir kamalarla bağlanmış idi. Dokuz tabakaya mûnkasım olan bu 'harb makinesi'ni 34 kişi isti'mâl ederdi. Dimitrios her bir âlet-i harbını fâ'idesiz görmesi üzerine bu topı îcâda bi'z-zât çalışmış ve bunun da te'siri görülmediği hâlde muhâsara erdûsını kaldırıp getürmek fikrinde bulunmuşdi.

Rodoslılar ise biñlerce okkalık bârûd^{7*} ile atılacak olan topın tahrîbâtına mukâvemet edebilmek üzre kilîsâ ve tiyatro gibi binâları yıkup enkâzıyla dâhilden bir ikinci hadd-ı müdâfa'a vücûde getürmüşlerdi.

^{7*} Bundan maksad yağlı paçavra olup bârûdın şüyû' ve isti'mâli Ba'de'l-Milâd 1287 ve 685 târih-i hicrisidir.

Vaktâ ki harbe ibtidâr édildi, evvelâ kal'aya küllî hasâr édilmiş ise de, topın sarsıldısından eñ ziyâde Dimitrios erdûsı zarâr görmüş ve hemân âteşi keserek donanmayı isti'mâle başlamışdır. Mah-sûrîn kazandıkları vakit ile harâb yerleri termîm ederek müdâfa'aya kemâ-fi's-sâbık ihtimâm ve aralıkda hücum etmekde idiler.

Rodos muhâsarası bütün cihânın nazar-ı dikkat ve merhametini celb etmiş olduğu için te'lif-i beyne çalışmak üzere Yûnânistân'dan ve daha sâ'ir mahallerden müte'addid meb'ûslar vürûd etmişti. Hâlbuki Mısır hükûmeti Rodoslular'ın mukaddemki kadr-şinâslıklarını unutmayarak hafıyyen 'asker ve mühimmât ve erzâk göndermeden hâlî olmadığı sebebiyle mahsûrîn sulha yanaşmayıp [24] muttasıl müdâfa'a-yı vatan emelinde bulınıyordu. Hattâ bu aralık şehre dâhil olan birkaç biñ Makedonya fedâ'isi kâmilten kılınçdan geçirilmiş ve ertesi gün erdû halkının 'umûmen hücum etmesine Dimitrios emir vèrdirecek kadar iğzâb edilmiştir.

Ma'a-mâ-fih Dimitrios bu soñ hücum ile de bir zafere müyesser olamadı. Nihâyet Hükûmât-ı Mütecâvire'nin tavassutları üzerine Rodoslular'ın istiklâli muhâfaza olunmak; ve Makedonya Mısır'la muhârib oldıkca mu'âvenetde bulunmamak şartlarını hâvî bir Mu'âhede-nâme imzâ edildi. Ve Rodos olarak Makedonya'ya ahâliden yüz kişi i'zâm kılındı. Mîlâddan 304 sene akdem 'akd olunan bu Musâlaha-nâme'ye bir hâtıra olmak üzere Dimitrios muhârebede isti'mâl ettiği makineleri hâliyle terk etmiş ve esmân-ı bâliğesiyle bir heykel rezk ve inşâsını taleb etmekle, meşhûr Kolos heykeli bu vesîle üzerine rezk edilmiş, ve mesârif-i inşâ'ıyye olarak 300 talan veyâ, 1.725.000 frank ve yâhûd 8.625.000 gırüş sarf edilmiştir.

Dimitrios'a şeref vèrir bir vâkı'a-yı diger ise, Rodoslı ressâm-ı meşhûr "Protojen"e ettiği iltifât ve himâyetdir. Şöyle ki: Ressâm, varoşların birinde kâ'in bağçesinde bir avcının okları altında kalan Yalisos şehrini tersîm eylemekde olduğu, Dimitrios'a haber vèrildi. Hâlbuki erdû efrâdı her tarafa çapul etmekde olduğundan Ressâmın da aralıkda telef edilmesi melhûz idi.

Dimitrios ise Ressâmın şöhetini zâten işitmiş ve kemâl-i mahârete meftûn bulunmuş olduğu için huzûrına celb ile şöyle bir muhâverede bulunur:

[25] – Vatanın şöyle bir tehlikeli zemânında bî-kayd olarak nasıl resim yapmağa devâm ediyorsın?

Ressâm: – Siz Hükûmetimize karşı i‘lân-ı harb etdiniz. Sanâyi‘ erbâbı mazhar-ı himâyetiñiz olacağından dâ‘imâ emîndir.

Şu cevâb-ı hakîmâne üzerine Dimitrios Ressâmı taltif ile hânesini tecâvûzden vikâye için bir mikdâr ‘asker ikâme ettirmişdir.

Protojen’in yapmakda olduğu resim dahi garîb olarak itmâm edilmiştir. Resmin kenârına cûşa gelerek ağzında köpükler peydâ olmuş bir köpek resmi irâ‘e edilmek lâzım geldiği hâlde, Ressâm buña bir dürlü – hattâ rivâyet sahîh ise – yedi seneden berû muvaffak olamamakda idi. Maksud ise köpeği tasvirden soñra ağzında köpükleri lâyıkiyle tecessüm ettirmek idi. Bu muvaffakiyyetsizliğine hiddet edüp duran Protojen, birgün elindeki süngerî resim bezi üzerine atar ve tesâdüfen köpeğin resmolınan ağzına isâbet ettirir ki Ressâmın köpekde ârzû eylediği o hâl-i gâzab ve tevehhür tabi‘atıyla kemâliyle vücûd bulur.

Rodos ahâlisi belâ-yı muhâsaradan soñra yine meslek-i ticârete sülûk ederek, ve hengâm-ı felâketde kendilerine mu‘âvenet eyleyen muhiblerine birtakım nefis hediyeler göndererek eski şân u kuvvetlerini i‘âdeye muvaffak olmuşlardır. Lâkin çok zemân geçmeden Kable’l-Mîlâd 220 senesinde şiddetli bir hareket-i arz vukû‘ bularak memleketi yeñi başdan harâb etmiş ve Kolos heykeli dahi bu hareketde devirilmişdir.

Mısır Hükûm-dârı Batlome, bu def‘a dahi i‘ânedeyün şehirleriyle [26] rekâbet ederek küllî zahâ‘ir göndermiş ve Rodos tüccâr sefinelerinin Mısır‘ca liman ve sâ‘ir rûsûmdan ma‘fûvv tutulmasını emreylemiştir. İ‘ânenin bir kısm-ı a‘zâmı Heykeli ta‘mîr ve tekrâr İkâ‘da hasr edilmek istenilmiş ise de Güneş Ma‘bûdı’nın bir mu‘ci-

zesi, bu fikre mâni' olmuş, ve fekat hakikat-ı hâlde ümerâ, i'ânât-ı nakdiyyeyi beynlerinde taksîm için mezkûr ma'bûd râhibesine o yolda bir mu'cize tasnî' ettirmiştir.

Rodoslilar şu felâketi dahi nice akdem ve mesâ'î ile geçişdirdikten soñra Romalılar'ın zuhûrî ile yine bir siyâset akındısına tutıldılar. Vâkı'â Romalılar bahren o kadar kuvvetli olan Rodoslilar'ı ittifâklarında bulındırmakla berâber zevâl-i idârelerine, ticâretten men' etmekle hizmet ederek, daha sarîh bir tecâvüzde bulunmadılar. Lâkin ne çâre ki Kartajalı Anibal'ın donanma ve erdûlarını imhâya en ziyâde Rodos donanması âlet edilerek servet-i hükûmetleri mahv edilmiş ve mükâfaten aldıkları Karaman havâlisi yine Romalılar'a kapdırılmışdır. Ba'zı müverrihler Romalılar'ın bu hatt u hareketlerini muâheze ve bir fırtına bulutı gibi etrâfı istilâyâ mey-yâl olan Roma'ya hükûmât-ı sâ'ire ile bi'l-ittifâk müdâfa'a edilmediğine te'essûf eyliyorlar. Zîrâ Sûriye Hükûmeti, gâlib Romalılar tarafından mukâseme edildiği vakit, Rodoslilar kuvvetli ve zengin farz edilerek bir hissa-i fâ'ikaya nâ'il edilmedikleri gibi bir müddet soñra istiklâlî idârelerinin mahvına Roma kânûnları hükm edilmiş ve Yûnân akvâmının gözlerine çekilen perde misillû Roma Senatosı'nın tedâbir-i hafiyyesi mevçî-i icrâya konulmuşdır.

Makedonya Hükûm-dân'na tervîc olunan "Antiyogos"ın [27] kerîmesinin, Rodos donanmasıyla nakl edilmesi üzerine Senato a'zâsı muğber olup i'lân-ı harbe bir vesîle aramağa başlamışdır. Evvelâ perde altından Lisisalılar isyâna teşvîk edildi. Senato Meclisi Rodoslilar'a "Lisisalılar size teb'a degil, müttefik olmak üzre terk edilmişdi" demekden çekinmedi. Ve Roma kumandanlarından Marçios'ın Yûnânistân'da kazanmış olduğu bir muzafferiyet haberinin alındığı gün Lisisa ile Karaman havâlisinin Roma nâmına zabtı i'lân edildi. Rodos hükûmeti şu dakîkaya kadar Roma'ya mu'âdil tanıldığı gibi rakîbe de mâlik degil idi. Senato Meclisi'nin evvelki haksızlığı üzerine Makedonya tarafı resmen iltizâm edildi. Halbuki Yanya ve Makedonya Hükûm-dân Perse'nin Paul Emil tarafından mağlûb edilmesi üzerine Rodoslilar Roma'ya ifâ-yı tebrîk için bir

meb'ûs gönderdiler. Roma, meb'ûsı kabûl şöyle dursun, prese ile hafıyyen ve ba'de 'alenen édilen ittifâk neticesi ne vehâmete mün- cer olacağını işrâb ve ihtâr eylemiş; ve çok geçmeksizin Rodoslı- lar'ın sâhilden Anadolu'daki müstemlekâtı kâmilten zabt, ve Roma memâlikine ilhâk edilmişdir. Zâten o zamânda mevcûd olan akvâm- dan, ez-cümle Kartaja, Mısır, Sûriye, Makedonya hükûmetleri zabt ve tahrîb edildikten sonra Rodos'ın istiklâlî-i idâresinde bekâya intizâr müstehîl idi. Nitekim Rodos şehrinin serbest bir Roma müs- ta'meresi makâmına geçirildiği haberi bir meb'ûs tarafından Hükû- mete îsâl ve tebliğ edildi. Rodos, Roma himâyesine alındıktan son- ra Senato emriyle birçok muhârebelere iştirâk etmiş ve hazînelerini o yolda tüketmiştir.

[28] Kayser Sezâr'ın Kable'l-Mîlâd 44 senesinde katlinden son- ra İskender Hükûmeti misillû Roma kumandanları me'mûr bulun- dıkları vilâyetlerde i'lân-ı istiklâl etmişlerdi. Bunlardan "Brutus", "Kasios", Sûriye cihetlerinde 'âsî tanınmışdı. Kayser'in intikâmı- nı almağa çalışan Antuvan ve hatîb-i meşhûr "Siseron"ın dâmâdı "Dölâbilsıla" Rodoslıları Kāsios 'aleyhine teşvîk etmişti.

Kāsios ise bir mikdâr 'asker, donanma ile şehri zabt ve emvâl-i ahâlîyi yağma ettirmişdir. Mu'teberândan ba'zılarının Kilisâ ve âsâr-ı 'atîkanın muhâfaza olunması recâsına mukâbil Kāsios'ın: "Size yalnız güneşinizi bırakacağım" yolunda cevâb verdiği meş- hûrdır.

Memleket başdan başa harâb edildiği gibi mu'teberândan elli altmış kimsenin boyunları ırılmışdır. Kable'l-Mîlâd 42 senesine tesâdüf eden bu istîlâda idi ki şimdi "Vatikan" Sarâyı'nda bulı- nan "Lâkon" Locası ve Napoli Müze-hânesi'nde görülen "Karnesi" Boğası ve Rodoslu Ressâm-ı meşhûr Protojen'in bir levha-i mahâ- ret-peyvesti ve "Betus" nâmındaki kalem-şikârın nukûş-ı ma'deniy- yesi ve Venedik'de San Marko Kilisâsı'nın kapısı üzerinde duran tunçdan ma'mûl Dört Atlı Heykel ve daha sâ'ir âsâr-ı nâdire ki mec-

mû'ına 42,500 000 frank kıymet tahmîn edilir. – Kâmilten İtalya'ya nakl edilmiştir.

Rodoslular bir sene sonra da Antuvan'ın teşviki ile meşhûr Oktavios 'aleyhine bir donanma techîz ve sevğ etmiş olmalarına mukâbil _____?" tarafından mükâfât olarak verilen Andros, Kaşot ve sâ'ir cezâ'ir-i sağire [29] istirdâd edilmiştir. Rodos şehri beş-on sene böyle harâb kaldığı hâlde meşhûr Oktavios ile ehl-i Yehûd hükûm-dârı Büyük "Heredod"ın Rodos'da vukû' bulan mülâkâtlarıyla şeref kazanmış ve bir rivâyetde Hükûm-dâr-ı Müşârû'n-ileyh, "Güneş Ma'bûdı"nı musavver olan heykeli tekrâr inşâ'ya çalışmıştır.

Bundan sonra servet-i mahalliyye tedricen artmağa başlayarak ticâret-i mahalliyye için kavî mecrâlar tedârik edilmiş ve Roma ise 'âlemde bir Merkez-i Vukû'ât olup kalmışdı. Hattâ Roma'ya erzâk-ı lâzıme Rodos'dan gönderilmeğe başladığı gibi Ogüst'in müsâ'adesiyle Şarkda seyâhate çıkan meşhûr "Tiber" dahi Rodos'da bir müddet ikâmet eylemiştir. Tiber, Cezîre'nin vasatlarında bir mevki' intihâb ile Roma züvvârından ba'iden yaşamağı ârzû etmiş ise de, yedi-sekiz seneden ziyâde kendine râhat verilmemiş ve bu hengâm-da Hazret-i 'Îsî Aleyhi's-Selâm'ın Kudûs'da irtihâli haberi ise bütün 'âlemi işgâle başlamıştır.

Fekat Rodoslular'ın dost veyâ düşmenleri yine Romalılar olmak lâzım gelirdi. Bir böyle 'ibâre Roma'nın 'akd ettirdiği Mu'âhede'ye de derc edilmiştir. Mezkûr Mu'âhede-nâme'nin diğer bir şartı da Rodos donanmasının, Roma memâlikine, 400 istâd⁸ mesâfeden takarrub etmemesi idi.

Ogüst, bu kadar tazyikâtın sonu hayır çıkmayacağını aňlayarak Rodoslular'a tekrâr müsâ'adâtda bulunmuşdur. Lâkin yine Roma Hükûm-dârlarından "Neron" Rodos'daki ma'âbid ve hazâ'ini tahrîb ve gâret ile Kuds-i [30] Şerîf'den Roma'ya 'avdet eylemek üzere

⁸ * Yûnân kadîm mikyâsâtından olup 184 kilo-metro murabba'ındaki vûs'ate itlâk olunur.

* Silik olduğu için okunamıyor.

olan “Vespasien” nâmındaki kumandanına Cezîre’yi zabt ettirerek ve İsporat Adaları’ndan ‘ibâret olarak teşkil edilen vilâyete makarr-ı idâre ittihâz ettirilmiştir.

Romalılar bu def’aki istilâları esnâsında Rodos Kavânîn-i Bahriyyesi’ni kabûl ile ahkâmını tatbîke başlamışlardır. İşte bu vâkı’adan soñra Rodos’ın beyne’l-milel bir ehemmiyyeti kalmayup Roma memâliki arasında bir nokta olarak bırakılmış, ve âsâr-ı ‘atîka ve nâdiresi iki yüz yigirmi iki hareket-i arzına nisbetle daha şedîd olarak Ba’de’l-Mîlâd 155 zelzelesi ile büsbütün harâb olmuştur. Bu sırada Roma Hükûm-dârı bulunan zâhid “Antonin”, bir meblâğ-ı cesîm ihsân ile şehrin ta’mîr ve tecmîline himmet etmiş ise de, 23 sene soñra ‘aynî şiddetde bir felâket daha vâkı’ olarak memleketi yeñi başdan ber-bâd etmiştir.

Hattâ mervîdir ki, bu felâketin yevm-i zuhûrında tabî’ate âni bir sükûn ‘ârız olmuş; kuşlar ötmez, yaprak oynamaz, defîz süd-limânlık olmuş ve sâhilden sular çekilmiş, liman kurumuş; mekâbir kendiliğinden açılmış, emvât dışarı atılmış, büyût ve ma’âbid alt ve üst olmuş; insân ve hayvân telefâtı hesâb ve tahmînden hâric bulunmuş idi. Bu felâketi dahi bir ‘asır müte’âkib Jermanya akvâmından bir alay Got ‘askeri bir fırtına gibi Cezîre’ye gelüp istilâ, ve henüz ma’mûriyyetine çalışılan şehri pâymâl ve yağma etmişlerdir. Roma Hükûm-dârı “Kalved” işte bunları 268 de te’dîbe muvaffakiyeti üzerine Gotik, “ ‘Arabların hatt-ı kûfisi gibi” unvânını ihrâz eylemiştir.

Ba’de Rodos Mîlâdî 612 senelerinde Şark [31] İmparatorluğu idâresine geçerek, bir aralık da ‘Arab korsanlarının muhâcemâtına ma’rûz olmuştur. Hazret-i Mu’âviye İstanbul’ı muhâsara ile meşgûl olduğu sırada yedi yüz pâreden ‘ibâret olan donanmasını Kâşif Bahr-ı Cinâda kumandasıyla Rodos burcları altına sevş etmişti. Ahâlî bî- taraf kalarak yalnız muhâfızların cüz’î bir müdâfa’asından soñra kal’a, ‘Arablar’ın yed-i zabtına geçmiştir.

Bu vâkı‘a Mîlâdın 653 ve Hicretin 31 inci senesine mûsâdifdir. ‘Arablar’ın Rodos’dan ne târîhde çıktıkları mazbût degil ise de, donanmalarının Antalya limanında furtınadan harâb olup Mîlâdî 679 senesinde Sûriye’ye ‘avdet ettikleri vakte nisbet edilür. Bu hâlde ‘Arabların Rodos’da müddet-i ikâmetleri yigirmi altı seneye bâliğ olur. Bir de Rodos’ın kolayca terki, Hazret-i Mu‘âviye’nin Dördüncü Kostantin ile olan Mu‘âhede-nâme şerâ’itine binâ’en icâb ettiği ve yâhûd yine ‘Arab korsanları tecâvüzâtı men’ edilmek üzere Cezîre’nin “Yezîd” tarafından İkinci Jüstinyanus’a ihdâ edildiği melhûzdur. Bu karışıklıklar arasında Rodos pek çok zâyî‘âta uğramıştır. Nihâyet “Delkavo” nâmında Cenevizli bir müteğallib, ‘Arab korsanlarıyla bi’l-ittifâk İsporat Adaları’nı zabt eylediği bir sırada Rodos dahi yed-i teshîrine geçmiştir. Fekat bu zât, Hükûmetini eyüce takrîr ve tahkîm etmeksizin Rodos Mîlâdî 1309 ve Hicrî 707 senesine doğru “Şövalye” nâmını alan Ospitalyeler tarafından zabt edilmiş ve merkûme yalnız Lindos ile Katavya [32] arasında kalan mevâki‘ ve İstanköy, Kalimnoz, Leryoz cezîreleri içün birer mikdâr vergû i ‘tâsı karârlaşdırılmışdır.

7

‘Âdât – Mezheb – Ma‘îşet – San‘at – İdâre-i Hükûmet – Meşâhîr

‘Âdât ve ahlâk-ı kadîmelerindeki sebât ve metânet-gîri ile Rodoslılar ebedî bir mevki‘-i takdîr ve istihsân kazanmışlardır. Ve cüz’î bir cemâ‘at ile Cezîreyi senelerce müdâfa‘a ve kuvâ-yı bahriyelerini sâ‘ir milel ü akvâmın muvâzene-i siyâsiyyeleri istikrârına hasr etmiş olmalarını ba‘zı müverrihîn misillû, biz de Rodoslılar’ın metânet-i ahlâkına mîzân ‘addederiz. Memleket müdâfa‘ası kânûn ve kuvve-i zabıtanın ziyâde a‘dât ve ahlâkın muhkem olduğına delâlet ettiği gibi Cezîreyi iskân ettikleri târîhden bir müddet soñra Rodoslılar’ın şekl-i idârelerinde, ma‘îşet ve mesleklerinde görülen tağyîr-i ‘azîm, kânûnlarına ‘âid bir hatâ idi. Bununla berâber Ro-

dos'ın bahren ve siyâseten kazanmış olduğu şükûh ve şöhrati bir başka nokta-i nazardan muhâkeme ile ahlâk ve 'âdât-ı kadîmeleri bahsine girişelim. Çünkü Rodos'da fa'âl, san'atkâr, sâbit ve sâdık, sâbir ve sâhib-i merhamet olarak tanıyacağımız ehâlî, hırs u tama', câh u menâfi'-i şahsiyye 'uğurunda pek çok zemânlar ecnebî boyundurğı altında kalmış ve dâhilen dahi ber-devâm olan ihtilâlât yülzinden servet-i ticâret ve âsâyiş-i memleket bir karârda devâm edememiştir.

Devr-i Kahrimânî meşâhîrinin ba'zı kendilerini birer Allah mer-tebesine [33] tanıtdırmağa çalışmış müteğâliblerin ehâlîye kabûl ettirdikleri usûl ve 'âdât, vakte göre ma'zûr görilmek lâzım gelir ise de; idâre-i siyâsiyyelerince ecânib nazarında peydâ olan muvâzenesizliği; Fenikeliler'in, Yûnânîler'in ve hattâ İrân ve Makedon-yalılar'ın vakit-be-vakit tecâvüz ve istilâlarına uğramakdan doğrultmak mümkün olamamıştır. Bununla berâber Mısır ve Sûriye gibi ve Bizans ve Yûnânistân gibi Rodos'a nispetle daha cesîm ve kavî olan hükûmetlerin Rodoslular'ı her ân ve zamân ittifâklarında bulundırıp ümerâ-yı bahriyye ve kavânîn mevzû'alarından istifâdeye çalışmaları Rodos ehâlisinde takdîr olunacak bir meziyyet ve memdûhiyyetin vücûdunu müsbetdir. Binâberîn tavr u hareketlerinde görülen sülkût ile hilm u tevâzu'ları, yolda ağır hareketleri ve tiyatrolarda samt ile dikkatleri müverrihîn-i kadîme nazarında Rodoslular'ın pek ziyâde medh ü senâ edilmelerini mûcib olmuştur.

Rodoslular'ca şu üç derecedeki 'âdet, ziyâdesiyle mer'î ve cârî idi:

Birincisi: Traş olmamak

İkincisi: Evlâd pederinin dînini tesviyeye mecbûr tutılmak.

Üçüncüsü: Şehir dâhiline cellâd sokmamak idi.

Vâkı'a saç sakal uzatmak 'âdeti eski idi ise de vikâye-i nâmus için tesviye-i dünyüne evlâdın iştirâk ettirilmesi ve kendi nev'ini vahşîler gibi itlâfe âlet olmak hizmet-i merdûdesiyle mükellef bulı-

nan cellâdlara nazar-ı nefretle bakılıp şehir dâhiline uğradılmaması bi't-tabî' mekârim-i hissiyât mahsûsâtındandır.

Rodoslular ihtişâm ve ârâyîşe meftûn degil idiler. Sâde [34] libâs, sâde ta'âm ve şarâb isti'mâl ederlerdi. Evleri de bu siyâk üzere idi. Herkes işiyle vazifesiyle meşgûl olmakda ve gündüzün sükûnı 'âdetâ gece yarılarının hâl-i âsûde-gîsine nazîr ve müşâbih bulunmakda idi. Eyyâm-ı mahsûsada ve Güneş Ma'bûdî'na mahsûs bayrâmlarda halk, bir mesîrede tecemmû' eylediği zamân ehâlîsinin üç sınıfa münkasım olduğu görülürdi. Çocuklar, gençler ve sinn-i kühûl erbâbı ayrı ayrı nezâretler altında oyun oynarlardı. Atlı araba koşdirmek, gülüşmek, piyâde yarışları etmek, mûsikî ta'lîm eylemek başluca oyunlardan ma'dûd idi. Bu oyunlardan gâlib çıkana 'alenen tebrîkât icrâ edilmekle berâber memur-i nâs olan mahallerde tez-kîr-i nâme vesîle olacak Tâk-ı Zafer ve Sûtûn-ı Şân-Âver'ler rekz ediliyordu.

Bu kadar intizâm-ı idâre ve mazbûtiyyet-i ahlâk ile berâber Fenike ve Yûnânîler'e mahsûs mezheb ve i'tikâd esâtîri, Rodoslular 'inde dahi cârî idi. Mezheblerine sofradan karışdırdıkları ebâtıl-ı i'tikâdiyye şöyle dursun, ehâlî nazarında en mukaddes üç ma'bûd var idi:

Biri Güneş İlâhı Apollon; biri Harb, Sanâyi', 'Akıl İlâhesi ve Baş-Ma'bûd Jüpiter'in Kerîmesi "Mizo"; ve üçüncüsü yine Jüpiter'in Mahdûmı olup birçok ejderleri itlâf ile şöhret kazanan "Herkül"dir.

Rodoslular'ın bu yoldaki i'tikâdâtı, Akvâm-ı Şarkıyye'den ve daha doğrusu Yûnânîler'den intikâl etmiş ve Romalılar zamânına kadar daha ba'zı [35] ilâhlara ta'abbûd ile Lindoz, Kamiros ve Yalisos şehirleri ve civârında müte'addid ma'bedler inşâ olınmıştır.

Ma'bedlerde Fenike ve Sûriye akvâmı misillû küçük çocuklar nezren zebh edildiği gibi kadınlara mahsûs ictimâ'lar dahi hafî tutularak hâricden bir kimsenin duhûline meydân verilmeyiz ve şemâtetli

dâ'î olanlar ma'bûda ve o günki meclise riyâset edenler tarafından mücâzâtsiz bırakılmazdı.

Bu ictimâ'larda umûr-ı rûhâniyye meyânında mesâ'il-i cismâniyye de hallêdilerek iki kişi beyninde burûdet-i efkârın izâle edilmesi rû'esâ-yı rûhâniyye tarafından ta'yin ve icrâ edilmekde idi.

Hıristiyanlık Rodos'a pek erken idhâl edilmişdi. İznik şehrinin hemân birinci ictimâ'-ı rûhânisinde ya'nî Milâdî 325 ve târîh-i Hicretten 297 sene akdeminde Rodos'dan Mitropolid Helânikos i'zâm edilerek üç yüz on sekiz rû'esây-ı Rûmâniyye meyânında re'y verebilmek salâhiyyetini kazanmışdır.

Mercân Tepesi'nde⁹ enkâzına tesâdüf edilmekde olan Sen Etien kilisâsiyle daha ba'zı "Kovan" nâmı verilen ma'âbid-i sagîrenin felâket ve tahrîbe uğradılması şehrin tahkîmi ile burc ve istihkâm inşâsından ileri gelmiştir.

[36] Ma'âbid-i kadîmeden, "Seyyana" veyâ "Şanla" ile Keşknûr, Artimid ve Çambika, karye ve mevki'lerinde tesâdüf olınanlardır. Kasaba dâhilinde zabt ve istîlâyı müte'âkib câmi'-i şerîfe tahvîl edilen kilisâlar şunlar idi:

Saint Jean Kilisâsı ki Milâdî 1856 senesinin teşrin-i sâni altısında ve târîh-i Hicrî 1271 senesi evâhîrinde mahzendeki mahfûz cebhânenin âteş almasından ber-hevâ olmuştur. Sekiz yüz nüfûsı mütecâviz halkın telef ve mecrûhiyyetine bâ'is olan Saint Jean Kilisâsı ya'ni Câmî'-i Şerîf'inin tezyînât-ı dâhiliyyesi hayret-res-i 'ûkûl olacak bir mertebede idi.

Cesâmeti tûlen 46 ve 'arzen 16 metro olup şekli müstatîl idi.

İkincisi: Sen Katrin ya'ni Enderûn Câmî'-i Şerîfidir.

Üçüncüsü: "Notrdam dö lâ Viktuvar" "İlk Mihrâb"

⁹ Buna Frengler "Mon İsmî"de dârlr. Fransızlar'ın 1209 senesinde Mısır'ı istilâları esnâsında Osmânîli müttefikî olarak düşmen donanmasını tecessûs için burada bir küçük inşâ ile ikâmet eden İngiliz Âmirali "Sir Sidney Smith"den galatdır.

Dördüncüsü: “Kovan dö jö Küsten” “Demirli Câmî’i”

Beşincisi: “Kovan dö Benedikten” “Sultân Mustafâ Câmî’i mevki’i”

Saint Mark ve Saint Mary nâmlarında binâ edilmiş olan Şövalye ma’âbid-i mezhebiyyesine bir mevki’ ta’yîn olunamamaktadır.

Şövalyelerin “Gran Metr”den galat olan Girmasti, Villâ Nûh, Korge, Lindos, Arhancelos ve daha sâ’ir mevâki’de inşâ eyledikleri şatoların ya’ni burc ve istihkâmların sûret-i inşâsına ve kullandukları mevâda nazaran Rodos’da sanâyi’in hayli terakkî etmiş olduğu anlaşılıyor. Antîka kabîlinden satılabilen çanak-çömlek, tabak, desti ve daha [37] sâ’ir inâs-ı beytiyye, Mısır ve Fenike ve ‘Acem¹⁰, Yûnânîler’in Cezîreye istîlâları hengâmında taklîd ile vücûda getirdikleri ma’mûlâtıdır.

Rodos şehrinin binâsından akdem her tarafca şöhret-gîr olan Lindos şehrinde kıymeti, i’tibârı zamânımızda bile takdîr olunan tabaklar ile çînî, tuğla ve sâ’ire mükemmelen i’mâl edilirdi. Rivâyet sahîh ise, Aya Sofiya câmî’-i şerîfinin kubbesinde isti’mâl edilen tuğlalar Rodos’dan celb edilmiştir.

Kolos heykeli gibi daha nice heyâkili i’mâl ve inşâ husûsında Rodoslular Yûnânistân ile ‘âdetâ rekâbet edebilmişlerdir. Sanâyi’-i nesciyyede bir nev’i kanaviçe ve kilim gibi şeyler hayli terakkî ettirilmiştir. Fenn-i mi’mârî ise bir dereceye getirilmiştir ki Mısır ve Yûnânîler gemilerini Rodos’da inşâ ettirmeğe başlamışlardı.

Rodos şehrinin şöhret-i kadîmesi, ya’ni ebniye ve caddelerinde ve’l-hâsıl taksîmât-ı ‘umûmiyyesinde meşhûd olan intizâm ve zarâfet Rodoslular’ın san’at ve mahâretini her zemân ısbâta kâfi bulunmuştur.

Kânûn ve şekl-i idâre-i hükûmetlerine gelince: Rodos Kabile’l-Milâd 1270 senesinden 668 senesine kadar kiralık olarak idâre

¹⁰ * Ba’zı çanaklar üzerinde görülen, “Yâ Rabb! Bu arz-ı iğtirâb üzerinde daha ne kadar vakit yaşamış olacağız” me’âlinde bir ‘ibâre-i Fârisiyye İrân üserâsı tarafından hakk edilmiştir.

édilmiş ve târîh-i mezkûrden Romalılar'ın istîlâsına değin hükûmet-i cumhûriyyeye tâbi' bulunmuştur.

O zemânlarda mer'iyet ve mü'essiriyyeti hıfz olunan kavânîn meyânında en parlak [38] olanı Bahriyye Nizâmâtı olup Rodos'ın idâre-i mezkûreyi kabûl ettiği zemân, şimdiki Rodos kasabasının târîh-i inşâsı olan Kable'l-Mîlâd 432 senesine müsâdifdir.

Ehâlînin müsâvâten re'y sâhibi olması lâzım gelen işbu hükûmet zemânından Zâdegân Sınıfının sâ'ika-i tağallub ve tahakküm ile bir çok iğtîsâsât-ı dâhiliyyeye sebep verdikleri ve hattâ 'Avâm Takımından ahz-ı sâr için Halikarnas Kırallı "Mozol"ı Cezîrenin istîlâsına da'vet eyledikleri biraz evvelce de zikr ü beyân edilmiştir. Bununla berâber Yûnânistân hükûmetleri arasında bekâ-yı sulha ve tevsî'-i ticârete ve ez-cümle terâkkiyyât-ı bahriyyeye en ziyâde hizmet etmiş olan Rodos Hükûmeti idi.

Bu hükûmetin Meclis-i Meb'ûsân nâmı verilmek lâzım gelen "Dimos" Meclisi üç ay kadar îfâ-yı vazîfeyi salâhiyyet-dâr olup fekat mikdârı mechûl kalan a'zâ ma'rifeti ile idâre-i umûr-ı hükûmet ediliyor idi.

"Salost" nâmındaki müverrih, Rodoslılar'dan bahs edildiği sırada der ki:

"Rodos'da meşhûdım olan idâre-i hükûmet, hakîkten şâyân-ı taklîd ü ğıbtadır. Zengîn, fakîr müsâvî olup mehâkimden şikâyet vâki' olmaz. En 'âdî bir nizâ' için bile mahkemeler ictimâ'a mecûr ve 'âdilâne rû'yet-i mesâlih halka me'mûr idi."

İki 'asır soñra Rodos'ı ziyâretle târîh yazan "İstrabon" dahi fi karâ-yı ehâliye her dâim erzâk tevzî'i ile fakr u zarûretin tevsî'ine meydân vermemekde ve ticâret-i bahriyyelerinin tevsî'i [39] için bi'l-cümle ehâlînin fedâkârlık ihtiyârından çekinmemekde olduğunu tezkâr ve Rodos idâresini bir müddet tefîş ve tedkîkden soñra "Ehâlî ve hukûkını muhâfaza eyleyecek bir hükûmet böyle olur ve

böyle bir idâreye ‘Muhabbet-i Ehâli’ denür.” mütâlâ‘asını izbâr eylemişdir.

Romalılar, Rodos kavânîn ve nizâmâtından pek çok istifâde eylemiş ve imparatorlarından “Antonin”in, “Hüküm-fermâ-yı cihân oldım fekat beni ve hükûmetimi idâre eden Rodos kânûnlarıdır” hakikatini i’tirâf eylemesi de mütâlâ‘ât-ı sâlifeye mü’eyyed bulunmuşdır.

Şövalyeler Rodos’ı zabt ile teşkîl ettikleri idâreye Rodos kânûnlarından hiçbir şey ilâve etmeğe tenezzül etmemişlerdir. Lâkin târîh şâhâdet eyler ki Şövalyeler kuvve-i bahriyyelerini tezyîd ve tahkîme Rodos bahriyye nizâmâtına tevfi‘-i hareketden soñra muvaffak olmuşlardır.

Te’essüf olunur ki nizâmât-ı mezkûreye dâ’ir gerek lisânımızda ve gerek me’hâz ittihâz eylediğimiz âsâr-ı târîhiyyede bir gûne tafsîlâta dest-res olınamamışdır. Rodoslılar’ın intizâm-ı idâre ve harb ü veğâdaki mahâretleri nisbetinde kalmayla, furçasıyla pergâniyle iştihâr eden meşâhîri de mevcûddır.

Meşhûr “Omer” müvellid olarak ta’dâd edilen yedi memleket meyânında, ya’ni, İzmir, Kolofon, Salâmin, Ergos, Sakız, Atina’dan soñra Rodos ismi zikrêdilir. Şu’arâdan, fâci’a-nüvîstândan Peyzander, Peyzinos, Okridion, Aristomen, Evağoras, [40] Kaleopol, Kaleolin, “evvelkinin kerîmesi” Anteas, Antifan, Anakasandrid ve daha sâ’ir zevât ile Şaros ve Lâkis, Apolonios, Tavorisos, Ayezandır, Atenodor, Polidor gibi heykel-traşlar ve ressâm-ı meşhûr Protojen ve Murâd Re’îs Tekyesi mevki’inde açdığı Belâgat Mektebi’yle şehîr olan Eşin ve Romalılar’dan Leliyos ile Afrikâvî “Sipion”a mu’alimlik eden Paneçiyos ve meşhûr Siseron’a dahi ta’lîm-i belâgat eden Hozid ve Tiyos gibi hikmet ve belâgat erbâbı, Rodos’da Lindos ile Kamiros şehirlerinde yetişmiş zevât-ı meşhûreden ma’dûd ve yazdıkları eserlerle lisân-ı Yûnânî’nin Rodos’a mahsûs üslûb-ı ifâdesini muhâfaza ile berâber tekemmül ve terakkîsi içün ettikleri hizmet nâ-mahdûddır.

İKİNCİ FASIL

Ospitalye Sınıfı

Asl u Menşe'i – Sûret-i Te'essüs – İnkılâbât-ı Mûte'âkibe

Ospitalye Sınıfı târihin Rodos'a olan nispet ve ta'allukı tahdîd edilemeyecek mertebede 'azîmdir. Rodos, lâciverdî-i bahr u semâda ziyâsı bir hande-i dilber ve lâtîf güneşlerle şu'le-ver bir zümürdür gibi telâkkiye şâyân iken, Rûm hükûm-dârânının himâyetlerinde, bi'l-'akis 'âsî deñiz korsanlarına bir müdhiş melce' olarak her bâr bir takım harîs me'mûrları tarafından tahrîb ve yağma edilmekte bulunmuşdı.

[41] İşte Rodos'ın şöhret-i kadîmesinin servet ve ma'mûriyyetini tekemmülen i'âdeye hâdim olan Üspityalılar'dır ki bunlarını esâsı "Amalfi"¹¹ tüccârından ba'zılarının himmet ve gayretiyle te'sîs ve tahkîm edilmiştir.

"Jusafan" yaylâsında emr-i inşâsı Fransa kırıallarından Şarlman'a nisbet edilen bir ufak kilisâ ile birtakım harâbeler vardır ki Kuds-i Şerîf züvvârı şehre dâhil olmadan burada tevakkuf eder. Gûyâ Kudüs'i ziyâret edüp edememek hakkı burada ta'yîn edilir.

Marsilya, Venedik, Ceneviz, Cenova tüccarı her sene Efrencî Eylûlünde burada panayır kurup ahz u i'tâda bulunurlar.

Mahall-i mezkûr birkaç râhib ile hâlî bırakılarak bunlar dahi arz-ı Filistin'de dûr u dirâz seyâhatlerden sonra hasta olup gelen züvvâra bakmakda idiler. Buraya ilticâ edenlerin bir kısmı Bedevîler'in eziyyetlerine zamm ü i'tisâfına uğrayanlar idi.

Bu hâlâtдан mûte'essir olan Amalfiya ehâlîsi o sırada Mısır ve Sudan misillû Kudüs'de hâkim olan Muzaffer-Bi'l-lâh'a mürâca'atle ref'-i şikâyet eder ve Kudüs züvvârına mahsûsen etrâfî dîvârla muhât olarak bir dârtü'l-fikarâ' inşâsını istirhâmda bulunurlar.

¹¹ * İtalya'da bir şehirdir.

Hıristiyânlar'ın Kudûs'i ziyâret vazîfesi bir mecbûriyyet-i dîniyye olup men'i kâbil olamayacağı ve zâten Kudûs'i ziyârete gelenlerin servet-i memleketi tezyîde hizmetleri dokunduğı Halîfe tarafından der-pîş-i mülâhaza edilerek o bâbdaki istid'âları ısfâf ve ruhbân takımı dahi tekâlif-i resmiyyeden [42] afv buyurıldı. Mezkûr binâ iki dâ'ireyi şâmil olarak inşâ edilmiş ve bir kısmına 'azîzlerden "Saint Mari Madelin" ve bir kısmına "Sen Jan Vaptis Lumunya" nezâret etmekde bulunmuşdı. Bu dâ'ire gitdikce ehemmiyyet kesb etmeğe başlar. Burada biraz müddet eğlenüp Avrupa'ya 'avdet eden züvvâr, gördikleri hüsn-i kabûlden dolayı i'lân-ı muhassenât eder ve birçok i'âneler cem' ve irsâline gayret eylerdi.

Burada her dîn ve mezheb ashâbına mu'âvenetde bulunulurdu.

Mîlâdın biñ târîhinden soñra Kıranta ve emsâli zenâdika ve müteğallibe, Ehl-i İslâma dürlü eziyyetler êtdikleri gibi, Hıristiyânlara dahi sarkındılık ederlerdi. Ve bu hilâlde Arz-ı Mukaddes'i ziyârete gelen meşhûr "Pier Lermîd" 'İsevîlerin çekmekde olduğı mihnet ve meşakkati nazar-ı ta'assubında i'zâm ederek Avrupa'ya 'avdetinde keyfiyyeti Papa'ya ve sâ'ir Rû'esâyâ bir lisân-ı sûziş ile hikâye eyler. Ba'de Pier¹² İtalya'dan Alp dağlarını geçerek kendüsünün tenevvür sînesinde cevelân eden nâr-ı ta'assub-nisârından mücmire-i kulûb-ı 'âmmeye âteş bırakmak üzre Fransa ve Avrupa'nın sâ'ir ülkeyi fasîhasına doğrı 'azîmet eyledi. Mûmâ-ileyh bir estere süvâr olup bürehne-ser ü pâ ve elinde bir çelipâ olarak eğninde kasîse mahsûs gâyet kaba bir kamîs ve gâyet ânın üzerine tavîlû'z-zeyl bir bümnüs câselik giynüp ve beline dahi kalınca bir ipden zünnâr bağlayarak seyâhat êtdiğinden şu hey'et ve kıyâfet-i mütenekkirâne halka bir seyr ü temâşâ olur idi.

[43] Pier işte bu hâl ile kiminin cür'et ve cesâretini ve kiminin şefkat ve himmetini istid'â ederek şehirden şehire, eyâletden eyâlete seyr ü sefer birle gâh kilisâlardaki sandelî-i va'z üzerinde çehre-nümâ ve gâh sokaklarda ve meydânlarda sühan-sâz-ı teşvîk

¹² ** Ehl-i Salîb

ü iğrâ olur idi. Nereye gitse gûyâ da'vet-ı 'âmmeye min-tarafı'llah mersûl ve me'mûr gibi istikbâl olunur idi.

Siyâbına lems étmeği herkes kendüsince bir ni'met ve sa'âdet 'addeyler ve bindiği esterden alınan kıllar müteberrikât-ı sâ'ire mertebesinde kemâl-i hürmetle saklanur idi.

Papa dahi Pelezans şehrinde bir cem'iyet-i rûhâniyye 'akdını tensîb ederek iktizâ edenleri da'vet ve iki yüzden mütecâviz piskopos ve Ser-Piskopos ve dört biñ papaz ve bunlardan başka otuz biñ de vücûh-ı nâs mezkûr da'vete kemâl-i sür'atle icâbet édüp orası bir müzdehim-gâh oldu ki Papa, bi'l-âhire züvvârı civâr şehirde ve bir sahrâda ictimâ' étdirmek mecbûriyyetinde bulundu. Papa harb-i mukaddes için bir karâr-ı kat'î istihsâl etmek ve tasavvur-ı mezkûre kâfi akvâmı dahi teşvîk eylemek üzere ikinci def'a 'akd-ı cem'iyette lüzûm görerek Kalermón nâm beldeyi mahall-i meşveret ittihâz eyledi.

Kürsînin bir tarafında Pier, 'asâ ve kisve-i ma'hûdesiyle bi't-tavakkuf havâlî-i mübârekede dîn-daşlarının bulındıkları hâl-i hüsrân-ı me'âli gâyet rikkat-hîz ve hüzn-engîz olarak nakl u hikâye eyledikten ve Papa Urben dahi cümleyi hevâ-yı fûtûhâta düşürecek ve kulûb-ı 'âmmeyi dîn yolında ve havâlî-i mukaddeseyi İslâm-yân'dan nez' etmek uğrında fedâ-yı ser u cân [44] étdirmeğe tahrîs ve iğrâ' edecek bir makâle-i tavîle bast u îrâd ile kâffe-i sâmi'in cûş u hurûşa gelüp "Bunu Allah ister Allah ister" sadâsını âsumâne peyveste étdiklerinden Papa, "Bu 'ibâre ba'demâ sizin nidâ-yı harbiniz olsun ve her hâl ü mahâlde Cenâb-ı Hakk sizinle bile olduğunu sâmi'a-i dil ü cânınıza tebşîr eylesün" dedikten soñra hâzır olan cemâ'at-ı Nasârâ'ya bir Salîb irâ'esiyle "İşte Hazret-i 'Îsâ bi'z-zât mezârından çıkup size nişâne-i necâtınız olan salîbini ibrâz ediyor; bu nişân perâkende ve perîşân olan ebnâ-yı ümmet-i Mesîhiyyeyi nokta-i ittifâka cem' için kıyâm edecek milel beyninde alâmet-i fâhire ittihâz olınsun; bunu zuhûr ve sudûrınızda taşıyın; ve eslihâ ve 'allâmânızda parlasun; bu yâ tılsım-ı muzafferiyet veyâ tâc-ı

şehâdet olacaktır; Cenâb-ı Mesîh sizin için ‘azm-i cinân eylediğinden siz de anın için fedâ-yı ser ü cân etmeniz lâzım geldiğini her bâr ihtâr edecektir.” sözi ile hatm-ı kelâm etti.

Ma’sûm unvânıyla Papalık mesnedine geçmiş olan Ğurre Ğuvvâr dahi ol vakt perde-i bülend ile ‘umûm lisânından i’tirâf-ı cürm ü günâhı ve istiğfâr ve istircâ’ı hâvî yazılan varakayı kırâ’at eylemesiyle cümle huzzâr-ı zânû bezmin tazarru’ ve zârî ve sîne-gû-i nedâmet ve peşimânî olmaları üzerine, merkûm tarafından beşâret-i ‘afv ü âzâdegî ile ihyâ edildiler.

Papa kâffe-i Ehl-i Salîb’in her günâ zenûb ve âsâmları ‘afv olacağını va’d ile berâber kendi nefisleri ve evlâd u ‘iyâl ve ta’âl-lukâtları ve cümle mâ-melekleri dahi Roma Kilisâsının ve Havâriyyûn’dan Petros ile Pavlos’ın taht-ı [45] himâyet-i rûhâniyyelerine aldığını i’lâm eyledi. Kalermon Meclisi Avrupa’ya bir esâs sulh ve sükûn vaz’ ettiğinden Ümerâ-yı Nasârâ bahâdîrlüklerini ibrâz edecek hâl ü mahal kalmadığına ve cümlesi muhtâc-ı kefareti cürm ü cinâyet ashâbından olup Monteskiyo’nın kavlince her birine havâsına muvâfık meslek ve istiğfâr va’d olındığına mebni, artık herkes dest-i gayret ve şetâretle salîb ve silâha sarıldı.

Vaktâ ki Ehl-i Salîb Avrupa’dan hareketle Asya’ya güzâr eder bir hayli vukû’ât-ı fâci’adan soñra Mîlâdî 1099 senesinin Ağustos yedisinde Kudûs burçları altına sokılır.

O sırada Saint Jean Dârü’l-Fıkarâ’sı “Jerar Tonk” nâmında bir zâtın idâresine geçmiş idi. Kudûs Hâkimi, merkûmı Ehl-i Salîb’e mu’âvenet eder havf ile merkeze celb ve bir zındânda habs ettirmişdi. Kudûs Ehl-i Salîb’e intikâl ettiğinde Jerar yine salıverilmiş ve Hıristiyan mecrûhlarının emr-i tedâvisine me’mûr edilmişdi. Kudûs’in zabtıyla kırıllığına intihâb edilen Ğod Fruva dö Buyon, Jerar’ın sebğ eden hizmetine mükâfâten Avrupa’daki emlâkini Zâviye-i mezkûreye vakf ile daha birçok mu’âvenetlerde bulunmuşdur. İşte Kudûs Saint Jean Şövalyelerinin târihi şu sûretle başlamıştır. Jerar ba’de Uhuvvet Ocağı’nın temâyüz ve efrâdının tekâsür etti-

ğini görmekle bunların bir nâm altına alınmaları için Papa İkinci Paskal'a mürâca'at etmişti.

Papa 1113 Târîh-i Mîlâdîsinde bir Emir-nâme tastîriyle Jerar'ı, Saint Jean Ospitalyeleri'nin Re'îsliğine ta'yîn ve Hâdimü'l-Fıkârâ 'unvânını tevcih ile, [46] ifrâda 'alâmet-i fârîka olarak, başlıklı ve göğsi bir beyâz hâc ile müzeyyen bir siyâh harmânî iksâ ettirmişdir.

Jerar zâviyesini sâ'ir emâkinden kat'ıyyen tefrîk için daha cesîm bir binâ ettirdiği gibi buraya mahrec olmak üzere Avrupa'da mûte'addid şu'beler te'sîs edilmiştir. Merkûmın Mîlâdî 1119 senesinde vukû'-ı vefâtına mebni siyâsete "Ferer Raymon dö Poyi" intihâb edilmiştir.

Bu zât Cem'ıyyetce bir hayli icrââtta bulunup Kudûs züvvârını Bedevîlerden muhâfaza kaydıyle efrâdın bir kısmını teslîhe karar vermiş ve bunları üç sınıfa tefrîk etmiştir.

Birincisi: Şövalye dö Jüstis¹³ kısmı ki pederden dört kuşak asâlet inbâtına mecbûr idi. Üzerlerindeki libâs kırmızı olup göğüslerinin sol cihetinde bir çelîpâ mu'allak idi. Kılınç ve mahnûzları altundan i'mâl olunmuştur. Bunlar dîn uğurunda her vakit muhârebeye sevk ediliyordu.

İkincisi: 'Âbidler "Rolisiyo"¹⁴, kilisâlarda icrâ-yı âyîne ve Şövalyelere telkîn-i dîne me'mûr idiler. Bunlar soñraları daha iki sınıfa ayrılıp bir kısmı merkez kilisâlarında papazlık etmeğe ve diger kısmı da mahall-i sâ'irede ya'ni şu'belerde râhiblik vazîfesinde bulunmağa me'mûr idi.

Üçüncüsü: Yine iki sınıfa münkasım olarak birine Ferer Hade-me-i Müsellâhası¹⁵ ki Şövalyeliğe nâmzed olmadan ikdâm, bunlar nezdinde silâh-dâr [47] ve mîr-âhûrlık hizmetlerini ifâ etmek lâzım gelirdi. Diger kısmı me'mûr ve hademe kabîlinden ma'dûd bulun-

¹³ Chevaliers de Justice

¹⁴ Religieux

¹⁵ Frères servants d'armes

mış ise de, bunlar dahi teklîn-i dîn ile berâber halkı mesleklerine celb étmeğe sa'y eyler idi.

2

Rodos'ın Şövalyeler Tarafından Zabtı

Ma'lûmdır ki Ehl-i Salîb birinci seferlerinde ve 474 Sene-i Hicriyyesinde Kudûs'î zabt édüp Loren¹⁶ Dükası "God Fruva dö Bul-yon" kiral i'lân édilmişdi.

Dördinci seferlerinde ve 582 Sâl-i Hicrîsinde İstanbul'da Lâtin İmparatorluğu teşkîl edilüp "Kont Boduvan" imparator ta'yîn, ve Selânîk cihetlerine de "Kont Mon Ferra" kiral intihâb olınmışlardı. İstanbul'a tâbî olan sâ'ir mahaller de prensliğe ve dükalığa tefrîk édilmişdi.

Kudûs Kırallığı Salâhe'd-dîn Eyyûbî'nin zuhûrî üzerine pâye-dâr olamayup Arz-ı Mukaddes'deki Freng kuvveti hayli tezelzûle uğradılmış ve Kudûs misillû Sûriye havâlisi ekser istirdâd edilerek Evropa ehl-i seyfine karşı pek çok galebât ihrâz edilmişdi. Dirâyet ve şehâmeti ile temsît ve tevhîd olınan memâlik-i İslâmiyye, müşârû'n-ileyhin vefâtı üzerine (27 Safer 589), her taraftan tehâcûm ve tecâvûze başlanmış ve ihlâfının [48] 'acz-i idârelerinden étdirilen istifâde ile Frengler'in bir 'asır daha Şarkda bekâ bulmalarına mey-dân verilmişdir. Bu esnâda zuhûr ile Şarka, Ğarba dağılan evlâd-ı Cengîz, şerâfet-i İslâmiyye'ye bî-gâne kalan takımdan idi. Bununla berâber o tarafca ve Frengler'ce matlûb olan ittifâk hâsıl olmamış ve Salâhe'd-dîn Eyyûbî'nin birâder-zâdesi Melekü'l-Kâmil'in Almanya İmparatoru İkinci Frederik'e satmış olduğu Kuds-i Şerîf şehri 622 Sene-i Hicriyyesi'nde Türkler tarafından istirdâd edilmişdi.

669 senesinde dahi 'Akkâ'nın istirdâd ve zabtıyla Lâtin ve Şövalyelik 'unsuru kat'iiyen târ ü mâr edilmişdir. Daha ğarîbi, Freng-

¹⁶ Milâdî 1871 ve Hicrî 1283 târîhinde Almanlar'ın Fransızlar'dan harben zabt étdikleri bir eyâletin ismidir.

ler Kostantiniye’de te’sîs ettikleri Lâtin İmparatorluğu – Kudûs’ün fethinden altmış sene daha akdem – mahv edilüp İznik’de mecbûren icrâ-yı hükûmet eden “Mişel Palelogos” İstanbul’a nakl-i serîr-i saltanat ve Rûm-Êli ile Adalar Deñizi’ndeki eczâ-yı milkini cem’ ve istirdâd ile takviyye-i bünyân-ı devlet eylemiştir.

‘Akkâ’da soñ ümidlerini tecrübeye kıyâm edüp kumandanları Kıbrıs Kırallı İkinci Henry’nin firârı üzerine bir hezîmet-i külliyyeye dūçâr olan Ehl-i Salîb, İslâm’a mahsûs bulunan ‘ulûvv-i merhamet ile memleketlerine ‘avdete muvaffak olmuş, ve bir kısmı da Kıbrıs’da Leymosun kasabasında yerleşüp kalmıştır.

Henry, bu ikinci misafirlerinden gitgide endişeye düşdü. Zâten bunlar gibi daha nice Lâtin efrâdı, Henry’nin hatâsıyla İslâm’a mağlûb olduklarını unutacak kadar bir zamân geçmemişdi. Binâ’en-‘aleyh Şövalyelerde dahi Henry’den ahz-ı sâr etmek fikri gitmemişdi. Lâkin bu maksadın husûl bulmasına kuvvetleri kâfi olmadığı cihetle eski hürriyetlerini kazanmağı [49] ve kendi mezheblerinden gayrı olan Rûmlar’ın taht-ı tazyîklerinde kalmamağı dahi ârzû ediyorlardı. Binâ’en-‘aleyh Şövalye ser-gerdelerinden “Jan dö Vilye” Anadolu sâhiline yakîn olarak bir mahal taharrîsine sevk edildi. O sırada Kıbrıs idâresi Bizans İmparatorluğu’ndan bî-zâr olmuş ve her civâr korsanlarına bir cevelân-gâh kesilmişdi. Kıbrıs tarafından imdâd edilmedikçe Rodos’ın cüz’î bir mu’âvenet ve gayretle elde edilebileceğine Jean dö Vilye mâni’ olmuşdi. Fekat bu maksada ne bu zât ve ne ahlâfından bir kimse muvaffak olabildi. Pruvansalı Giyom dö Villart husûl-i maksad için Papa’nın ruhsat ve mu’âvenetini taleb zımnında Avrupa’ya ‘azîmet eyleyeceğı sırada vefât etmiş ve kendinden soñra riyâsete getirilen Folk dö Villart buna muvaffak olmağıla “Rodos Şövalyeleri’nin Mü’essisliğı” ‘unvânını ihrâz eylemiştir.

Rodos’ın fethi için Avrupa’dan pek çok mu’âvenetler edilmiştir. Papa ve Fransa Kırallı Güzel Filip gibiler “Arâzî-i Mukaddese”nin istirdâdı Rodos ile Anadolu’ya civâr mevâki’in elde edilmesine menût

bulındığı mütâlâ'asında idiler. Fekat 'Akkâ ma'lûbiyyetini ezhân-ı nâsdan izâle etmekde Rodos'ın fethi de kâfi degildi. Binâ'en-'aleyh Rodos seferi hafî tutıldı ve edilmekde olan mu'âvenetin kudsî istir-dâde sarf edileceği i'lân edildi.

Bu hayâl ve ümîd bir nev'i desise olduğu hâlde muta'assıb Frengler'i yine gayrete getirdi. Kadınlara varıncaya kadar herkes kadarınca i'âne etmekde ve 'asâkir-i mu'âvene İtalya'nın cenûbın-da vâki' Brendizi şehrinde tecemmü' ederek Şarka doğru kılınçla-rını sallayup durmakda idi. Halkın bu rağbeti bir dereceye vardı ki göñillerinin Sûriye sâhiline kâmilten nakli lâzım gelse [50] bunları istî'âb ve nakle kâfi merâkib-i bahriyye bulunmayacaktı. Folk dö Villart mürâca'at edenlerin nâm-dâr ve nâmûs-kâr olanlarını tefrîk ve kısm-ı bâkisini memleketlerine iz'âm eyledi. Papa'nın müsâ'a-desi istihsâl edildikten soñra bu küçük Ehl-i Salîb fırkası deñize açıldı. Birkaç gün hareketinden soñra bunları hâmil olan donanma Leymosun şehrine muvâsalat etti. Orada dahi şövalye 'askerinin levâzım-ı sâ'iresi itmâm edilerek Mikri limanına müteveccihen ha-reket edildi. Şövalye kumandanı Folk dö Villart, Mikri'de ikâme-ti esnasında tedârik edildiği hafıyyeler vâsıtasıyla Rodos şehrinin plânlarını ve limanlarının vüs'at ve demir mahallerini istikşâfe kal-kışdı. Bir taraftan dahi Rodos'ın tîmâr i'tibârıyla idâresinin kendi-sine ihâlesini taleb zımında İmparator İkinci Andronikos nezdinde bir hey'et-i meb'ûse gönderdi. İmparator ise Cezîre üzerinde bir şatodan mâ'adâ hukûka mâlik değildi. Fekat Lâtinlere olan bağz u 'adâveti ziyâde olmak cihetiyle Şövalyeler'e müdâfa'ada bulun-mak üzre Ak Deñiz'in korsanlarını Cezîre'ye da'vet ile ikâmetle-rine müsâ'ade etti. Villart İstanbul'dan aldığı cevâb-ı redd üzerine muhâsaraya hazırlanmış ve bir rivâyetde meb'usları, İstanbul'da daha müzâkere ile meşgûl iken gemilerini Cezîre'ye yanaştırmışdır. Bu vak'a 15 Ağustos 1309 Sene-i Mîlâdiye'siyle 697 Sene-i Hic-riyye'sine tesâdüf ediyor. Cezîre'ye yerleşmiş olan Türk ve 'Arab fırkaları, mâhiyyet-i 'askeriyyelerini takdîre tenezzül etmedikleri Şövalyeler tarafından şiddetli bir hücumla ma'rûz oldıktan ve bir-

çok telefât verdikden soñra perâkende gemileriyle mağlûben deñize [51] açıldılar. Hattâ İmparator'ın İstanbul'dan imdâd olarak yetişdirdiği 'asker dahi bir işe yaramadı. Villart, şehri birkaç gün daha muhâsaradan soñra hücum ve zabt etti.¹⁷ 'Arz-ı istîmâne çalışan Hristiyanlar'ın kendi memleketlerine 'avdetlerine ve esîr edilmiş üserâ-yı Müslime'nin 'umûmiyyetle i'dâmına karâr verildi.

Şehrin zabtından birkaç gün soñra dahi Lindos ve sâ'ir istihkâmâtın teshîrine muvaffak olınmıştır. Ba'zı müverrihîn ve ez-cûmle Mösyö Edvar Bilyoti (*Biliotti*), Şövalyelerin Rodos'ı Milâdî 1309 ve Hicrî 707 de fetihden bir sene soñra Gâzî 'Osmân Hazretleri'nin Cezîreyi zabt ve istirdâda kıyâm eylediğini beyân eder. Ve ba'zılarından ise 'Osmân Gâzî'ye Sadova Prens Beşinci "Amedo" müdâfa'a ile çaldığı galebe üzerine F.E.R.T. harf veyâ "Fortitu do Ejus Rhodum Tennit" Anın Kuvveti ile Rodos Zabt Edilmiş" ibâresini 'alâmet-i fahr u sân olarak taşıdığı mervîdir.

Az-çok târîh bilenlere ma'lûmdır ki 'Osmân Gâzî devr-i saltanatında hudûd-ı devlet, Karaman sâhiline gelmemiş olduğu gibi Rodos'a 'asker sevğine hâdim olacak donanma dahi mefkûd idi. 'Osmânlılar'ın bahren icrâ eyledikleri [52] ilk muhârebe, Marmara deñizindeki Kalolimni ya'ni Emîr 'Alî Adası'nı zabtdan 'ibâret oldu.

Eger Rodos böyle bir hücumu uğramış ise belki Karamân, Aydın, Menteşe beyleri tarafından vâki' olmuştur. Beşinci Âmede'ye gelince: Bu zât 1310 Sene-i Milâdîyye'sinde İngiltere Kırallı Üçüncü Edward'ın cülûsı resminde hâzır bulunmuş ve Fransa Kırallı Güzel Filip tarafından kerîmesi İzabel'e edilen hakâretten dolayı tarziye taleb eden Kırallı Edward'ın beyinlerini te'lîfe me'mûr edilmişdi. Ve bu me'mûriyyetden soñra dahi Almanya İmparatoru Yedinci Henry'nin Roma'da vukû' bulan resm-i tetevvücünde hâzır bulunmuştur.

¹⁷ Mervîdir ki Şövalyelerden ba'zı fedâ'îler koyun derilerine sarılarak ve akşâma doğru şehre girmekde olan bir koyun sürüsüne karışarak dâhil-i sûr oldılar. Ve hud'a-i askeriyelerini fikirlerde ibkâ için mensûcât üzerine ol sûretle resimler yapmış ve gûyâ bu resimler Türkler'in vürûdına değin bâkî iken Sultân Süleymân resimli akmişenin toplatılmasını emreylemiş idi.

Şu tafsîlâta göre gerek Gâzî ‘Osmân Hazretleri’nin ve gerek Beşinci Âmede’nin Rodos zabt ve müdâfa‘aları şöyle dursun, ziyâretleri bile târîhce mechûldır. Yukarıdaki ‘alâmete dahi gelince: Âmede mezkûr ‘alâmeti târîh-i mezkûrdan on sene akdem taşımakda bulunmuşdu.

Hâsılı, Kudûs Saint Jean Ospitalyeleri Rodos’ı zabt ile cem‘iyyetlerini takrîr ve te’sîs eyledikleri târîhden i’tibâren “Rodos Şövalyeleri” nâmıyla yâd edilmeğe başlamışlardır.

Freng târîhleri, lûgat-ı ‘ilmiyye ve fenniyyeleri Şövalyelik ‘âlemine dâ’ir tafsîlât-ı âtiyyeyi i’tâ eder:

“Şövalyelik, Avrupa’nın Kurûn-ı Vustâ medenîyyetini ma‘-ziyâdetin tasvîr ve tecessüm etdirir bir sınıftır. Cem‘iyyetleri Mîlâdî dokuzuncı ‘asırdan on altıncı ‘asr-ı evâ’iline kadar devâm edebilmiştir.

“Şövalyelik evvelen Fransa’da te’essüs edüp ba’de İngiltere, İspanya, [53] Cenûbî Almanya ve Cenûbî İtalya’ya kadar ta‘ammüm etmiştir. Bunların zuhûr, Dere-Begler’in Avrupa’da hurûc ve kesb-i kuvvet etdikleri zemâne müsâdîfdir. Bunların yegâne maksadları hakk ve za‘afın müdâfa‘asıyla yetimlerin himâye edilmesinden ‘ibâret idi.

“Şövalyeler ibtidâ zuhûrlarında zâhid görünerek Kilîsâya tâbi‘ oldılar. Dîn ve mezheb ve mazlûm ve muhakkarlar hâmîsi tanındılar. Fakat Kilîsâ bunlar yüzünden kesb-i servet ve kuvvet eyledikten soñra silâhlarına müdârâ etmedi. İşte Şövalyeler bu târîhde fesâd-ı ahlâka uğrayarak kadınlarda salonlarda vakit geçirmeğe, libâs-ı renginleriyle ibrâz-ı zarâfet etmeğe başladılar.

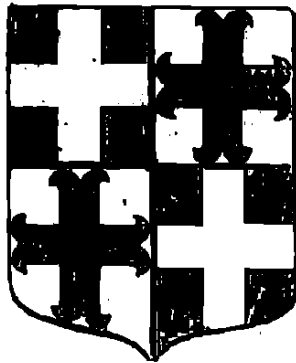
Ehl-i Salîb muhârebâtı Şövalye kahrımânlarını mahv etmiştir. Yüz Sene Muhârebesi ise ocaklarına incir dikmek mertebesini buldırmıştır. Bî-çâre Fransa dahi bunlar yüzünden birtakım acı mağlûbiyyetlere dûçâr olmuş ve İngilizler’in bir eyâletleri hükmüne girmiş idi.

“Birinci Fransuva devrinde Şövalyeler Cem‘iyyeti ıslâh edilüp efrâdı zâde-gândan alınmağa başlamışdı. Bu sınıfa dâhil olacaklar sekiz-on yaşlarında iken ba‘zı Rü‘esâ ma‘iyyetinde hizmete mecbur tutılurdu. Bunlara ‘Paj’ ya‘ni ‘Oğlan’ nâmı verilerek her gün ata binmek, ava gitmek gibi mümâreselerle işgâl edilürlerdi. On dört yaşında “Sâ‘is” nâmı alarak kumandanlarını ta‘kîben harbe giderlerdi. ‘Şövalye’ nâmını ise yigirmi bir yaşından evvel alamazdı. Sâ‘is oldukları zemân dahi Şövalye elbisesi ba‘zılarına iksâ edilür ve ata bindirilürdi. Birçoğu piyâde olarak harbe giderdi.

[54] Bir muhârebede yararlık ibrâz edenler ‘Şövalye Banar’ ya‘ni ‘Sancaklı Şövalye’ nâmını alırdı, ki digerlerine nazaran mümtâz ‘addédilür, me‘mûriyyetleri bir muvâcehe-i ‘umûmiyyede i‘lân edilerek ma‘iyyetlerine bir mikdâr Şövalye yamakları verilürdi.

“Şövalyelerin âlât-ı harbiyyesi ok, iki kulaklı kılınc, balta, kısa ve keskin kama ve kalkandan ‘ibâret ki, her Şövalye silâhını, atını bi‘z-zât muhâfazaya mecbûr idi. Şövalyelik Kilîsâdan tebâ‘üd ettiğinde Papalar, kendilerine daha mutî‘ olmak üzere diger cem‘iyyetler teşkiline teşebbüs étdirirler. Çünkü Papalarca maksad-ı yegâne ehl-i İslâmı ezmek ve Avrupa Kıral ve Hükûm-dârlarının i‘mâl-i nüfûz étmelerine meydân bırakmamak idi. İş bu dereceye geldikde, Hükûm-dârlar dahi Papalara rağmen Dere-Begleri’ni tezyîd ve daha ba‘zı ‘askerî şu‘beler teşkîl étmekden hâli olmazlar idi, ki soñradan bu ocakların mecmû‘ı yüz elliye bâliğ bulunmuşdır.”

[55] KUDÜS, SAINT JEAN ŞÖVALYELERİ'NİN
RODOS'DA İKİ YÜZ İKİ SENE DEVÂM ÉDEN
MÜDDET-İ HÜKÛMETLERİ

Şövalye Cem'iyyetinin Millî ve Resmî Armasıdır. Bundan Soñ-
ra Şekilleri Görülecek Olanlar Re'isü'r-Rü'esâları'nın Zâtlarına
Mahsûs idi.

RODOS'DA ŞÖVALYELERİN İDÂRESİ¹⁸

BİRİNCİ RE'İSÜ'R-RÜ'ESÂ

[FOLK DÖ VİLLART: 708-718]

FOULQUES

1310

DE VILLARET

1319

¹⁸ Bir nev'i idâre-i mutlaka idi. Ümerâ-yı 'Askeriyyeden mürekkeb olan Meclis, Rü'esâ-
ları intihâbe salâhiyyet-dâr olduğu hâlde intihâbı müte'âkib hiçbir icrââte karışmazdı. Fekat
pek ziyâde uygunsızlıklar zuhûrında Meclis, Papaya veya Avrupa Hükûm-dârlarına şikâyet-

Kuds-i Şerif Saint Jean Şövalyeleri'nin yigirmi dördüncüsü Rodos'da te'essüs eden Cem'iyetin Birinci Re'îsü'r-Rü'esâ'sı olan Folk dö Villart, düşmeni [57] hâric ve dâhil def' ve tenkîl eyledikten ve Lindos kal'asını dahi yed-i teshîre aldıktan soñra istihkâmâtın ta'mîr ve tahkîmine bezl-i ihtimâm ile donanmanın sefer-ber hâline vaz'ını ve mühimmât-ı harbiyye ve lâzıme tedârikini emreylemiştir. Kudüs ve Akkâ'nın İslâm tarafından fethi üzerine öteye-beriye dağılan Lâtin akvâmı Rodos'ın Şövalyelere intikâlini haber aldıklarında, ümîd eyledikleri himâye sâ'ikasıyla, Cezîre'ye hicrete başlamış ve nüfûs-ı kasabayı tezyîd ile berâber epey tezelzûle uğrayan emr-i ticâretin vûs'at ve zırâ'atin terakkîsine hizmet eylemişlerdir.

Folk dö Villart bu yeñi misâfirlerini yerli yerine yerleştirdikten soñra donanmaya râkib olarak Rodos'a mücâvir olan her kit ile Sümbeki, İncirli, İlyagi adalarını birkaç sene soñra Kıbrıs'da bırakılan eşyânın nakli sırasında İstanköy ve Leryoz, Kaimnoz cezîrelerini zabta muvaffak olmuştur. Villart cezâ'ir-i mezkûrede mevcûd olan kal'a ve burcları ta'mîr ve olmayanlarda yeñisini inşâ ettirüp takviye ve idârelerini Rü'esâdan ba'zılarına ihâleden soñra muzafferden Rodos'a 'avdetinde Avrupa'nın her tarafından [58] tebrîke mazhar edilmiş ve Kilisâlarda nâmına, Papa'ya varıncaya kadar, Rü'esâ-yı Rûhâniyye tarafından du'âlar olunmuştur. Avrupa-

de bulunurdu. Cem'iyetin i'âne ve vakf' sûretiyle yed-i tasarrufına geçen emlâk, bizdeki idâre-i kadîmeye müşâbih idi. Ya'ni arâzi-i Cem'iyet, umâr, ze'âmet ve mukâta'adan 'ibâret idi. Bunlara "Manastır Öñi" dahi ta'bîr edilürdü. İdâre edene "Büyük Du'âcı" ve "Manastır Re'îsi" ve "Za'im" nâmları verilürdü ki soñradan birtakımları büyük me'mûriyyetlerden ma'dûd olmuştur. Ba'zen arâzi icâre verilürdü. İsti'câr eden Şövalyelere müste'cir denüp bu isim gitgide Cem'iyetce 'ilm olup kalmıştır. Her iki sûretle dahi Cem'iyet mukâta'alarında bir büyük me'mûr ile Şövalyeliğe nâmzed efrâd bulunup bunlar İdâre-i Merkeziyye'den aldıkları emre göre hareket ederlerdi.

Her bir mukâta'anın muhassasâtı mu'ayyen ve mazbût idi. İdâre-i Merkeziyye'deki Meclis-i Rü'esâ'yı teşkîl eden zevât, Ömerâ-yı 'Askeriyye'den intihâb edilürdü. Teferru'ât-ı idâreye nezâret edenlere de Cem'iyet'ce bir nâm verilürdü.

Cem'iyetce en parlak "Fransa Lankı" ya'ni sınıfı idi. Müsteşârlık ve Baş-Mihmân-dârlık Fransızlar'a mahsûs idi. Baş-Za'im ya'ni "Zırâ'at Nâzırı" Provans sınıfından ve Üçüncü Derecede kalan Cem'iyet Müşirliği Üverni Sınıfından ve Dördüncü Derecede Bahriyye Kumandanlığı İtalyan Sınıfından ve Beşinci Mertebede Süvârî Kumandanlığı İngiliz Fırkasından ve Altıncı Derecede Cem'iyetin Mahkeme Baş-Me'mûr ya'ni 'Adliyye Nâzırı Almanlar'dan ve Yedinciye Baş-Muhâfız Aragon Sınıfından intihâb edilirdi.

lılar'ın ve bâ-husûs Hükûm-dârlarının bir büyük ümidi var idi. O da Anadolu'ya sâhil düşen Rodos'ın zabtıyla Arz-ı Mukaddes'i istirdâda muvaffak olmak idi. Bu fikir ve hayâl üzerine idi ki Rodos Şövalyelerinin şecâ'at ve gayretleri evc-i sitâyiş ü ikbâle çıkarıldı.

Kilisâ ve bütün Hristiyanlığı müdâfa'a etmek vazîfesi bunlara tevdi' edilerek Tampliyeler¹⁹ 'aleyhine kıyâm edildi. Bunlar dahi Şövalyeler [59] gibi bir idi. Tampliyeler'in vaktiyle 'Akkâ'yı

¹⁹ Tampliyeler 495 ilâ 692 Hicrî ve 1117-1314 Milâdî. Bunların esâsı Şövalyeler gibi Kuds-i Şerîfe hizmet fikrinden inbi'âs eder. Hûg dâ Payen (*Hugues de Payens*) ile Jô Fer-va dâ Saint Aldemar (*Geffroi de S. Aldemard*) nâmlarında iki Fransız Şövalyesi meydânda müesses olarak görülür. Bunlar Kudûs'in dâhilinde ve hâricinde dolaşan Avrupa züvvânna reh-berlik eder ve onları ehâl-i mahalliyyenin ve Bedevîler'in tecâvüzâtından vîkâyeye çalırlardı. Bunlar daha akdem Şövalye ocaklarında şâkird veyâ yamak idi. Fekat bu yoldaki hizmetleri o sırada Kudûs Kırâlı bulunan İkinci Boduvin (*Boudouin*) tarafından takdîr edilerek kendilerine mahsûsen Beytül-Mukaddes civârında bir mahal tahsis edildi. Ve bunlara Tampliyeye nâmı verildi ve bâ-husûs Papa İkinci Onore (*Honoré*)'den imdâd ve mu'avenet taleb edilmek üzere Roma'ya azimete Huk me'mûr edilmişdi. Huk, Kudûs Kırâlı'nın ma'rûzâtını güzelce tefhîmden soñra, berâberindeki arkadaşlarını Papa'ya takdîm ile kendilerinin ettikleri hizmetde devâmlarını te'mine çalışarak Tampliyeye nâmıyla bir sınıf teşkilini Papa'dan istihâm etti. Papa, Şövalye sınıflarından dâ'imâ istifade edegeldiği için tekliflerini esâsen kabûl edüp Huk ile rûfekâsını Fransa'da Şampanya eyâletinin Brui şehrinde in'ikâd etmekte olan Meclis-i Rûhânî'ye sevk eyledi.

Bu Cem'iyette hâzır bulunmuş olan meşhûr Saint Renar, Tampliyeye sınıfı için bir Ta'limât-nâme kaleme alarak bunlara birçok nasihatlerde bulunmuşdi. Huk mezkûr Ta'limât-nâme'yi tasdik ettirmek için Roma'ya 'avdetinde Papa tarafından Tampliyeler'in usûlen Re'isü'r-Rû'esâ'sı i'lân edilmişdi.

Tampliyeye Sınıfı, Şövalyelerden daha parlak te'essûs edüp birçok i'ânelere mazhar olmuşdi. Bunlar Avrupa'da mûte'addid mâlikânelere sâhib oldukları gibi Sûriye'de dahi Trablus-Şâm ve Antakya ve daha sâ'ir şehirler idâresi prensiplik olarak onlara ihâle olmuşdi. Şu kazandıkları nüfûzdan dolayı Şövalyeler ile Tampliyeler beyninde bir mübâye-net-i efkâr hâsıl oldu. Hele Tampliyeler kuralına itâ'atsizlikde daha ileri vardılar. Bu sınıf bir aralık Kıbrıs'ı, İngiltere Kırâlı Rişar'dan 300,000 Dûka altınına satın aldılar. Soñra bunlar ehâlî ve Kırâ Henry dâ Lûzinyan ile geçinemeyüp Henry'i Ermenistân'a kadar firâra mecbûr etdiler ve birâderi Sayda Prensi Amory'i hükûm-dâr i'lân eylediler. Fekat Henry bir zemân soñra 'avdetle licâm-ı hükûmeti ahza muvaffak olunca Tampliyeler'in şediden 'aleyhine kıyâm eyledi.

Zâten 'Akkâ mağlûbiyyetinden soñra Amory Kıbrıs'da tecemmtü' eden Tampliyeler'i Papa'nın emri üzerine tard ve tenkil etmişdi ki Tampliyeler da buna ciddiden lâıyk idi. Zîrâ Kudûs Kırâlı'nın keyifsizliğinden bi'l-istifade tâc-ı kuralfîyi ele geçirmek için her iki taraf muhâsamaya girişdi. Ve dâhili bir muhârebeden korkuldu. Bunların aralarını 626 senesinde Fransa kurallarından On Dördüncü Loui bulmağa çalışdı ve her iki taraftan 'asker alarak Mısır'ı istilâye gitmiş ise de, o zıddıyyet izâle edilmedi. Nihâyet yine Fransa kurallarından Güzel Filib bunlara bağz u 'adavet ve Avrupa'da ba'zı hükûm-dârân ile Papa Beşinci Kle-man'ı ittifâka da'vet eyledikten soñra 1314 senesinde Tampliyeye sınıfının kâmilten lağvına ve efrâdının 'umûmiyyetle katl ü i'dâmına muvaffak olmuşdi.

'Arablar'a para ile satdıkları havâdisi bu aralık şâyi' olmağla, başta Papa bulunduğu hâlde ale'l-'umûm Hükûm-dârlara nefrîn-hvân ol-mışdı. Bu sınıf hakkındaki müfteriyât-ı şenî'anın bir kısmını 'ayni sınıf efrâdından "Nufuday" nâmında [60] bir râhib neşr ü işâ'a ve Fransa Kırallı Güzel Filib'e kadar ısmâ'a çalışmışdı.

Filib, Papaların Altı Makâmında olan Şövalyelere daha Papa Se-kizinci Bunifas zamânında i'lân-ı 'adâvet ile onları ithâma çalışmış ve hattâ 686 da Avinion şehrini Papalık Makarrı ittihâz ile Papalığa da Fransa Episkoposlarından Beşinci Kleman'ı intihâb êtdirmişler-dir.

Tampliyeler'in kendi "Gran-Metri"leriyle Papadan gayrı bir kimseyi tanımamaları ve Hazret-i 'Îsâ'nın tasvîrini hakâret ile ayak-altında çiğnemeleri ve Dîn-i 'Îsevî'den gayrı bir mezhebe sâ-lik olmak istemeleri yolında meydâna çıkarılan 'azviyyât üzerine Tampliyeler halk nazarında daha ziyâde merdûdiyyet kazanmışlardı. Filib keyfiyyeti der-hâl Papaya resmen iş'âr êtdi ve onları ithâm için erbâb-ı vukûfdan mürekkeb bir Meclis teşkîlini iltimâsda bu-lındı. Papa evvelâ 'azviyyâta nazar-ı sıhhatle bakmayup işin öfini [61] almağa ve Tampliyeye sınıfını büsbütün lağv êtmekden ise ıslâha çalışılmasını cevâben bildirmiş iken, Filib evvelki iddi'asında ısrâr ile Fransa'da mukîm Tampliyeler 'aleyhine halefî ve muhibbi olan kiral ve prensleri teşvîk êtmışdir. Nihâyet Viyana şehrinde ve Mîlâdî 1312 senesinde fevka'l-'âde sınıfının lağvına ve mülk ü ser-vetlerinin müsâderesine karâr verildi.

Filib bu karâr ve hükmi beğenmeyerek Papa'ya rağmen Fransa dâhilinde bulunan Tampliyeler'in kâffesini hapis ve Re'isü'r-Rü'esâ-lar'ı "Jak dö Molay"²⁰ ile rüfekâsını 1314 de cellâda teslim etdirdi.

²⁰) Müvellây pek garîb olarak Papa'nın kırk gün ve Kırallın bir seneye kadar kendi gibi i'dâm edilmelerini Siyâset-gâh üzerinde iken temennî êtmış ve fi'l-hakîka Papa Kle-man altı ay ve Kırall dahi bir sene soñra vefât êtmışdir. Tampliyeler'in işkence ve i'dâm cezâları hükûkâma mecbûren tasdik êtdirilirdi. Meşhûr "Busove" vâkı'adan bahs eylediği sırada, "işkence ile i'tirâf êtdikleri cerâ'imi meydân-ı siyâsetde inkâr êderek i'lân-ı ma'sû-miyyet êtdiler" mütâlâ'asında bulunur. Mûverrihîn-i sâ'ire ise Frank Masonlar'a Tampliyeler'in cild-i sânisini nazaryla bakmaktadır.

Ve birçoğunu meydân âteşlerinde yakdırdı. Şu ta'kîbât-ı vahşîyyâne, Portekiz'den mâ'adâ Fransa, İngiltere, Almanya, İsveç ve İtalya kıt'alarının her tarafında şiddetle icrâ olındı.

Tampliyeler'den mevrûs şato, 'akâr ve mâlikâneler ile hazâ'in-i 'azîmenin mukâsemesi husûsında birçok mücâdeleler vâki' olmuştur.

İspanya Tampliyeleri'nin emvâl ve arâzisi berâ'et ve ma'sûmiyetleri Meclis'ce de [62] tezâhür eden ve Endülüs'de 'Arablar'a müdâfa'a ile Gırnata şehrini taht-ı tazyîke alan sınıf üzerinde kemâkân ifâ edildi. Ve İspanya'dan gayrı memâlikde Tampliyeler nâmına ne kadar emvâl ve arâzî var ise hepsinin Rodos Şövalyeleri'ne terkine karâr verildi.

Ba'zı erbâb-ı vukûf ve ez-cümle Papa, Rodos Şövalyeleri'nin Tampliyeler gibi birgün tâbi'-i hevâ-yı sefâlet olacakları ve çünkü o kadar emvâli idâre şöyle dursun, vazîfelerinden olan dîn müdâfa'alığını terk ile dinsizliğe ve itâ'atsizliğe başlayacakları mütâlâ'asını der-meyân etti ve nukûd-ı mevküfenin Papalık hazînesinde hıfzına ittîfâk-ı ârâ ile karâr verildi.

Şu karârdan, Papa hayli istifâde ettiği hâlde, Tampliyeler'in servet ve ikbâllerine hased ile sınıflarını 'umûmiyyetle ithâm ettiren Fransa Kırallı Filib ve Halefî Onuncu Loui pek az istifâde edebilmişlerdir.

Rodos Şövalyeleri şimdiye kadar Avrupa'nın kuru kuru tevecühleriyle vakit geçirmekde iken, birden şu kadar ganâ'ime nâ'il olmağa, "Ocak" hâinden çıkmış, ve tersânelerine verdikleri intizâm ve inşâ ettirdikleri donanma cihetiyle o zemânın en kavî devletleri sırasına geçmişlerdir. Fekat bunlar arasında tâ'at ve 'ibâdet, kanâ'at ve riyâzet kalkmışdı. Re'isü'r-Rü'esâ Folk dö Villart efrâddan ziyâde mübtelâ-yı sefâlet olmuşdı. Hattâ Avrupa ile bir parça cârî olan münâsebâtını kat' edüp Papalık makâmını tanımamağa ve donanmayı limândan ve 'askeri kışlalardan hârice çıkarmamağa başladı.

Bu hâlde “Ocak” devâm edemedi, hazîne tükedildi; hâricden para istikrâz etmek istenildi. Bu rezâ’il-i ahvâl ba’zı Rû’esâ’nın cânını [63] sıkdığı gibi Avrupa’da Saint Jean Şövalyeleri’ni Tampliye-ler’den ziyâde muvâhezeye cesâret alındı.

Meclis-i Rû’esâ birgün hafıyyen ictimâ’ ile Villart’ın ‘azline ve yerine dahi “Morris dö Panyak”ı Re’îsü’r-Rû’esâ intihâb etti. Bu zât Cem’iyyet’in dûcâr edildiği intizâmsızlığa ve muzâyaka-i mâliyyeye ve sâ’ireye dâ’ir Villart’dan resmen îzâhât taleb etti. Villart cevâb vermemekle berâber yâ ‘isyân veyâ muhâfaza-yı hayât kaydıyla ‘avânesini berâberine alarak Lindoz Şatosı’na tahassun etti. Oradan Papalık’a mürâca’atle Morris hakkında ikâme-i da’vâda bulundu. Papa der-hâl “Bernardo Mororez” ve “Busolo” nâmlarında iki me’mûr ta’yîn ve i’zâm ile tahkîkate girişti.

Bu iki muhakkak şikâyet-ı vâkı’ayı eyüce tahkîkten soñra tanzîm eyledikleri lâyhada gerek Villart’ı ve gerek halefi Morris’i it-hâm ederek ve Re’îsü’r-Rû’esâ’lığa “Jerar dö Pen”i kâ’imakâm bırakarak diger iki kumandanı Roma’ya getirdiler. Papa Yirmi İkinci Jean, Avinyon şehrinde ‘akd ettirdiği Meclis-i Rûhânî’de Villart’ın berâ’atine ve hasmı Morris’in mahkûmiyyetine karâr vèrdirdi. Villart, Re’îsü’r-Rû’esâlık hizmetinde ibkâ edilmiş ise de, efkâr-ı ‘umûmiyyenin o taraf ‘aleyhinde bulunması üzerine merkûmı Rodos’a i’zâmdan sarf-ı nazarla yerine “Saint Jil” Manastırı’nın büyük du’âcısı olan “Helion dö Vilnov” intihâb etdirildi.

Villart, İtalya’da “Kapu” şehrinde ve bir rivâyete göre Fransa’da “Tuloz” eyâletinin “Teyran” Şatosı’nda bir müddet ikâmetden soñra vefât [64] etmiştir. Hasım Morris ise Monpelye şehrinde dokuz sene akdem terk-i hayât eylemiştir.

Dîn ve arâzî-i mukaddesenin muhâfazasına me’mûr edilen Rodos Şövalyeleri’nin daha bidâyet-i zuhûrlarında şu kadar mesâvî-i ahvâle tesâdüf ediliyor. Ahvâl ve ‘âdât-ı Şarkıyye’yi mu’ahezeden yorılmayana Freng muharrirleri buna ne yolda cevâb verebilirler! Buralarını Papa Cenâbları da aılmış idi ki, Morris’in vefâtını gâni-

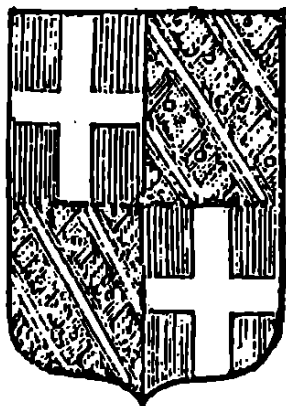
met ‘addédüp Villart’a bir halef ta’yîn ile iğtişâsât-ı dâhiliyyenin öñini almağa çalışmışlardır.

İKİNCİ RE’İSÜ’R-RÜ’ESÂ

HELİON DÖ VİLNOV: 718-745

HELION DE

1319

VILLENEUVE

1346

Villart’ın işden el-çekdirilmesi üzerine Re’îsü’r-Rü’esâ’lığa Ğarbî Fransa’da “Ruşal” eyâleti muzâfâtından “Arute Ran” baron-zâdelerinden “Helion dö Vilnov” intihâb edilmiştir.

[65] Bu zât Ehl-i Salîb muhârebâtı esnâsında, ‘askerlikce büyük yararlılıklar izhâr etmiş olmasına mebnî me’mûriyyeti Papa tarafından dahi kemâl-i memnûniyyetle tasdîk olınmıştır. Helion bu haber-i meserret-âveri Saint Jil Manastır’nda bulunduğu sırada işi-düp hemân Avinon şehrine ‘azîmetle beyân-ı kabûl ve teşekkürden soñra Şövalye “Jerar”ı kendine Kâ’imakâm i’lân etti.

Tampliyeler’den mûntakîl emvâl ve arâzînin Şövalyeler’e devr ü teslimine ba’zı kırıllar i’tirâz ediyordu. Helion bu mes’eleyi kemâl-i muvaffakiyyetle halle muvaffak oldu. Ve ba’de Monpelye şehrinde ‘akd olunan bir Meclis-i Meşveret’de Şövalyeler’i memleketleri ve cinsleri i’tibâriyle “Lanklar”a ya’ni “Sınıflar”a taksîm

ét-di. Bu esnâda gûyâ Orhân Hazretleri Rodos'ı feth için tedârikât-ı 'azîmede bulunmakda imiş.

Rodos'dan alınan haber üzerine Kâ'imakâm Jerar'ın bi'z-zât mahall-i vâkı'aya 'azîmetle 'Osmânlılar'a galebe çaldığı ve adalarda iskân için getirilen Türk 'âilelerinin esîr edildiği mervîdir. Bunda Lâtîn müverrihlerinin bir hatâ-yı 'azîm étdiklerine hiç şübhe yoktur. Çünkü 'Osmânlılar'ın Gelibolu Kal'ası'nı zabt için Rum-Ë-li cihetine Boğazdan sal ile 'asker imrâr étmeleri o zamânlarda Devlet-i 'Osmâniyye'nin donanması olmadığını, ve sâniyen devr-i Fâtih'den evvel Ak Deniz'de gemi gezdirmediği gibi cezîre olarak bir yer dahi zabt edilmediğini müsbetdir. Bu hatâ Semadirek Adası'nı yağma éden ve Mîlâdî 1335 senesinde zabta da muvaffak olan İzmir Beğ'in mahdûmı Umur Beğ donanmasından galattır.

[66] İkinci bürhân ise; Sultân Osmân ve hattâ Orhan, Murad Hüdâvendigâr devr-i hükûmetlerinde ticâret-i bahriyye-i 'Osmâniyye te'essüs étmendiği gibi Menteşâ ve Karamân havâlîsi fütûhâtı henüz ikmâl edilerek, fekat Rodos cezîresiyle mülhakâtı cezâ'ire mütecâviz bulunılmamışdı.

Helion Avrupa'ca Cem'iiyet'e müte'allik işlerini tesviyeden ve beş-on sene Papa nezdinde ikâmetden soñra Mîlâdî 1332 ve Hicrî 731 senesinde Rodos'a 'avdetle umûr-ı nâfi'a ve harbiyyenin ıslâhına müteşebbis olmuştır.

Bu hilâlde Devlet-i Selçûkiyye enkâzı üzerinde peydâ olan Beğler her tarafa hücûma başladıklarından Şövalyeler endişeye düşmüşlerdi. Hele Karamânlılar elde édebildikleri hafîf donanmalarıyla Rodos cezîresini aralıkda urup mevrû'âta zarâr étmekte ve Şövalye donanmasını dâ'imâ şeb-hûnlar édereken zedelemekte idiler.

Helion bu mesîl tecâvüzâtın öñini almak üzere ba'zı noktalara 'asker ikâme étmîş ve kendi mesârifıyla nâmına muzâfen Vilânova "Vilânu" Şatosı'nı inşâ étdirmiştir.

Helion, Cezîre'yi bir derece-i fevka'l-'âdede tahkîmden soñra cezâ'ir-i mülhakaya şecî' ve nâm-dâr Şövalyeler i'zâmıyile limân ve memlekete nâzır burc ve tabyalar binâ edilmişdir.

Villart ve Kâ'imakâm Jerar zamânlarında Cem'ıyyet nâmına tahmînen yüz elli beş biñ, ve Rodos'ın fethi esnâsında yalnız Papa'dan doksan biñ Düka altunı istikrâz edilmişdi. Papa ile olan hesâbın tesviyesi içün Ğarbî [67] Fransa'da bir mukâta'a terk edilmiş ve mütebâkî düyûn dahi hâsılât-ı arâzîden tekâsîte rabten kapadılmışdı.

Cezîre'ce bu ıslâhâtı müte'âkib kasaba civârında ve tahmînen Santorlı mevki'ine karîb bir mahalde peydâ olup mârrîn ü 'âbirîne tasallut ile hayvânât-ı ehliyyeyi mahv edegelen mehîbû'l-şekl bir ejderin²¹ ihlâkiyle meşğûl olınmışdır.

²¹ Mezkûr mahlûkın cesâmeti hakkında vârlan ma'lûmât ber-vech-i âtîdir:

Bu mahlûk Mikse ve Santorlı civârında bir mağârayı in itihâz ile koyun keçi birçok mahlûkâtı, insânları telef etmekde idi. Re'isü'r-Rû'esâ Helion bir tarañdan, ziyâde telâş etmekde olduğı gibi, bir tarañdan ejderin bulunduğı mahalden geçilmemesini ve itlâfa çalışılmasını i'lân etmekde idi.

"Diyodone dö Ğuzon" nâmında bir Şövalye bu hayvânın dehşet ve cesâmetini zihnine sığdıramayup itlâfıyile Şövalyelik 'âleminde Herkül misillü bir şöñret kazanmağı kurmuş ve fikrini kimseye ifşâ' etmeyerek Fransa'da birâderi nezdine 'azîmet etmiştir.

Orada ejderin bir resmini şekl ile, imhâsına medâr olacak âlâtı tehiyye eyledi. Diyodone Avrupa'ca tedârikini itmâmdan soñra berâberine hademeden iki nefer ile iki Dok Köpeğı "cesim ve tüylü İngiliz köpeğı" alarak Rodos'a 'avdet eylemiştir.

Ğuzon birgün atına rakîben ejderin ihtifâ' eylediğı mahalle 'azîmet eder. Ve yolu üzerine tesâdüf eden bir kilisâda Cenâb-ı Hakdan temenni-i zafer eyler. Ğuzon ba'de bir nokta-i müdâfa'a intihâb ile ejderi iğzâb eyeleyecek hareketler icrâsına başlar. Mahlûk dâ'imâ av tecessüsünde bulunduğı içün hâricde işitdiğı gürültü üzerine mağâradan çıkar ve Şövalye'nin üzerine şiddetle hücum eder. Diyodone bu düşmenine der-hâl bir ok atar, ise de hayvânın sırtı sert ve kabuklı olduğından matlûb, veccele te'sir hâsıl etdiremez. Hayvân ğazablanarak hücumlarını artırmışdı.

[68] O vakit Diyodone elindeki hançerle müdâfa'aya başlayup hayvânın boğazından cerh eder. Dok Köpekleri bir muhârib gibi müdâfa'ada bulunıyordu. Fekat at, ejderden ür-küp girüledi. Neden soñra ejder, aldığı hançer yarasından müte'essir olarak sersemledi. Ve bu iki kahrımân böylece bir vakit çarpışdıktan soñra her ikisi de bayılarak yere serildi. Bu mücâdeleyi karşudan seyr etmekde olan uşaklar yaklaşıp Diyodone'yi teslim-i rûh etmiş gibi nefesden mahrûm buldılar.

Der-hâl su tedârik editerek mubârizin yûzi ve başı yıkandı ve güç-belâ 'aklı başına geldi. Bî-çâre, mağlûb ve telef etdiğı ejdere bir nigâh-ı ğâlibâne atdıktan soñra yine bayılıp kaldı. Ejderin vücûdından bu aralık munteşir olan koku kerîh ve sırtından akan kan ile mevki' ğâyet dehşetli idi. Vak'ayı haber alan kasaba ehâlisıyile civâr köyliler buraya ferc

[68] Bir rivâyette timsâh ve ba'zılarına göre hayye olarakecessüm étdirilen bu mahlûk, birçok hayvân ve insânları telef édüp ezhân-ı ehâliyi havf ü dehşet içinde bırakmışdı.

Bu hayvân “Diyodone do Guzon” nâmında bir Şövalye tarafından ihlâk édilerek memleket büyük bir felâketden kurtarılmışdır.

ferc gelmek üzre idi. Bir çâr-yek sofra Guzon at sırtına nakl ile götürildi.

Bu mahlûkun şimdiye kadar étmış olduğı zarârı hisâb ve tahmîn mümkün değilmış. Binâ'en-'aleyh Diyodone “Fâtih-i Belde” ismiyle telkib édilerek hakkında şa'sa'alı olaylar icrâ ve nâmına bir de Tâk-ı Zafer inşâ édilmiştir.

Re'isü'r-Rü'esâ Helion vak'adan memnûn olacak yerde tenbîhi hılâfında hareket éden Diyodone'yi rütbesinden ve Şövalye üniformasından mahrûm éderektescin étdirmiş ve gelen recâcılarını şedîden tekdîr ile huzûrundan tard eylemiştir.

[69] Fekat Diyodone bir def'a beyne'l-ehâli kahrınân tanınmış ve cidden sevilmiş idi. Helion'ın böyle bir cezâ tertibi birgün Diyodone'nin makâmını gayb étmesi havfından mûn'abis idi. Binâ'en-'aleyh Helion efkâr-ı 'umûmiyyeye karşı evvelki hareketinden 'âr étdi. Ve ejder kahrınânını tahliye ve rütbesini i'âde ile fevka'l-me'mûl sitâyişlere, taltîflere müstağrak kıldı. Ba'de [onu] kendisine Kâ'imakâm intihâb étdi:

Ejderin mu'âyene olınan cesedi 'acib bir sûrette görülmüşdir:

Baş, ata beüzemekle berâber, daha büyük, ve ağız kulaklarına kadar cesim idi. Dişleri keskin ve gözleri degirmi olarak hade-kaları âteşin rengde olup kuyruğıyla dört ayağı ve iki de kanadı olduğı rivâyet édilmektedir.

Ejderin re's-i maktû'ı Eğri-Kapu'ya ta'lik édilerek birçok seneler hayret-efzâ-yı 'ukûl-ı seyyâhin olmuştur. Milâdi 1655 senesinde Fransızlı seyyâh Tevonot, mezkûr re'si bi'z-zât gelüp ziyâret ile yazdğı târihte garib bir hikâye vücûde getirmiştir. Diger rivâyete göre ejderdeki cesâmet daha garib tasvir édilmektedir. Gûyâ ejderi Rodos'a mûsâfireten gelen bir dervîş telef étmış olduğını da beyân éderler.

Dervîşin tertib étdiğı plan üzre, kireç yüklü kırk merkeb, ejderin bulunduğı mahalle sevk édilür. Ejder bu bir sürü merkebi cüz'î bir zahmetle kâmilten bel' éder. Fekat içindeki su üzerine, kamında kireç ihtirâka başlayup vücûdunu tahrib étdi. [70] Dervîş bu muvaffakiyyet üzerine Rodos Vâlisi tarafından mazhar-ı mûkâfât édilmiş imiş. Kudemânın bu kabîl hikâyelerine kulak asmamalıdır. Manda ve at ve hattâ merkeb yutacak kadar dünyâda el-ân ve yılan ve ne timsâh vardır.

Yılanların en büyüğü boğa ve balıkların en büyüğü balina değil midir? Bunların cesâmetleri ma'lûmdır. Evvelki ejdere kanâ'at etmeyen kudemâ, Marça karyesi civârında dahi cesim bir yılan olduğını hikâye éderler. Rodos'a “Yılan Adası” nâmı verildiğine göre, gerek ejder ve gerek sâ'ir mahlûkât-ı muzurre mevcûd olduğına i'timâd câ'iz ise de, mâ-fevku'l-hayâl mahlûkâta bi'dürlü vücûd verilemez. Hattâ Diyodone'nin itlâf étdiğı ejder, Mısır'dan nakl édilürken gemiden firâr ile sâhile çıkan bir timsâh idi.

Romalılar'ın dahi Afrika'da 'askerî sikâlarını hayvânlarıyla berâber bel' éden cesim yılanları toparla öldirdikleri mervidir. Şehir dâhilinde ve Şövalye[ler] Caddesindeki evler üzerinde görülmekte olan şekil ve resimlere göre Diyodone'nin itlâf étmış olduğı ejder timsâh olduğına hiç şübhe bırakmıyor. Fekat garibi şudur ki Santorli civârında timsâh isti'âbına mûsâ'id mağâra veya bir göle tesâdüf édilemiyor. El-'uhdetü ale'l-râvî. [Sözün doğru olup olmadığının sorumluluğı rivâyet edene âiddir.-H.F.]

[69] Vukû'ât-ı sâ'ireye gelince: İdâre-i hakîmânesiyle halkı memnûn edüp Hıristiyanlar'ca 'veliyyü'l-fikarâ' 'unvânını kazanan Helion 'âkabinde belâ-yı nekbete uğradılmış ve inşâ ettirdiği kal'alar, burclar, ma'bedler, hasta-hâneler ve gemiler hiçbir nazar-ı i'tibâra alınmamıştır.

'Âlemin en eşna' mahlûkı Helion olmuştur. Rodos'da hükûm-fermâ [70] olan bu rezâ'il-i ahlâk muhârebeye gidilmemekden, riyâzet ve meşîyyet-i 'askeriyyeye devâm edilmemekden inbi'âs eyliyordu.

Memleketlerine me'zûnen giden Şövalye Rü'esâsı mukâta'aları dâhilinde Dere-Beglik'i kurup merkezden vukû' bulan ihtârâta ehemmiyyet vermiyorlardı. Ahvâl-i mahalliyye, şu mertebeden birkaç misli daha şedîd olarak Papa'ya 'aks ettirilmiş ve Re'î-sü'r-Rü'esâ'ların sü'-i idârelerine bir had çekilmesi temennî edilmişti. Papa altıncı Kleman, Helion'a yazmış olduğu bir mektûbda, "Ba'zı kimselerden haber alındığına göre siz ve ihvânınız Kilisâ 'âlemini [71] 'umûmiyyetle gücendirecek sûretde bir meslek-i nâbe-câye sapup orada ve bu civârda idârenize terk olunan arâzî-i cesîme hâsılâtından istifâde edememekde imişsiniz.

"Bir takımınız güzel atlar tedârik edüp ava gitmek içün ma'iyette uşaklar, köpekler, kuşlar beslemeğe, kıymetli ve ziynetli elbise geymeğe, altın ve gümüş tabaklar kullanmağa başlayıp Hıristiyan kardaşlarınızın pâ-yi mâl-i huyûl-ı İslâmiyân olan hukûkını müdâfa'a etmeği unutmuşsunuzdur. Binâ'en-'aleyh Hükûmet-i Mukaddersemiz mesleğine be-ğâyet-i menâfi olan bu harekâtınızdan dolayı Tampliyeler'den müntakıl arâzînin bir kısm-ı küllisini istirdâd ile yeñi bir Şövalye Ocağı teşkîli lüzûmı hiss edilmiştir.

"Vaktiyle Tampliyeler'le aranızda cârî olan rekâbet misillû, yeñi Şövalyeler'le de beyninizde hâsıl olacak farkı düşününüz. Bu hâl-i esef-iştimâlin izâlesiyle Cem'iyetin ıslâhına, ve bir terbiye-i memdûhe-i 'askeriyyenin iktisâb ve istikrârına sa'y eylemediğiniz takdîrde bizce ne yapılmak lâzım geleceği şimdiden bildirilmiştir." [denilmekteydi]

Vâkı‘a Papa’nın bu ‘itâbları Saint Jean Şövalyeleri’ne olan mahabbetinden ve civâr hükûmetlerin tevsî‘-i dâ‘ire-i nufûz eylemelerinden neş‘et eyleyordı. Papa bir taraftan Şövalyeleri teşcî‘ ve bir taraftan ehl-i İslâmı kahr u te‘dîb eylemek üzre Cenevizler’in riyâsetinde bir küçük Ehl-i Sâlîb donanması tertîb ettirmişdi. Bu ittifâk-ı bahriye, Şövalyeler dahi “Beyandre” kumandasında olarak altı gemi ile iştirâk etmişlerdi. Müttefikîn donanması 742 Sene-i Hicriyyesine müsâdîf olan Milâdî 1343 târîhinde neticesiz bir cevelândan soñra ‘avdet [72] etti. Bu hatâ donanma tertîbâtınca olan noksândan ve ‘askerin tecrübesizliğinden ileri geldiği içün her tarafca tekrâr ıslâhât ve tensîkâte ibtidâr ve ihtimâm edilmiştir. Meclis-i Rû‘esâ, Şövalyelerdeki debdebe ve ziynet ve sefâlete nihâyet vermek içün bir siyâkda çukadan elbise iksâ olunması ve et ile berâber yalnız bir kab yemek tevzî‘ edilmesi husûslarını taht-ı karâra almış ve bu karârı Avrupa’daki şu‘be re‘islerine kadar ta‘mîm eylemiştir.

Papa, Meclisin bu yoldaki mukarrerât-ı mühimmesinden fevka’l-hadd memnûn kalarak Hicretin 743 senesinde yine Türkler ‘aleyhine Venedik, Kıbrıs ve papalık donanmalarını cem‘ ve Başkumandanlık’a sâlifü’z-zıkr Şövalye (*Jan Beyandre*)’yı ta’yîn ile bir Ehl-i Sâlîb muhârebesi i‘lân etmiştir. Donanma her tarafca kor-sanları ta‘kîb eyledikten soñra İzmir körfezine sokularak şehri bir müddet muhâsara ile zabt etmiştir.

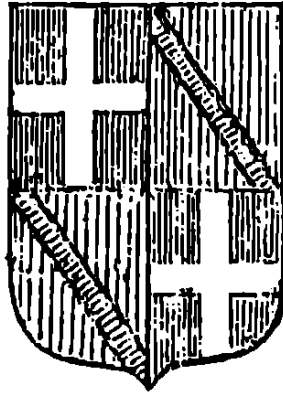
İzmir şehrinin kadîmen dahi der-kâr olan ehemmiyyet-i ticâriyyesi hasebiyle Frengler tarafından zabtı Avrupa’ca büyük şenlikler icrâsına vesîle olmuştır.

Re‘isü’r-Rû‘esâ bu neş‘e-i zafer-enîsden soñra ‘âbidâne istirâhat lüzûmı hiss etmiş ve Hazret-i Meryem nâmına Rodos’da bir güzel kilisâ inşâ‘ ettirmiştir.

Helion yigirmi sene kadar idâre-i hükûmetden soñra 745 senesinde vefât edüp Re‘isü’r-Rû‘esâ misillü Saint Jean Kilisâsı kurbında defn olunmuştır.

DIEUDONNE

1346

DE GOZON

1353

Hânedâna ecdâdından mevrûs mâlikânelerden henüz bâkî olan Langedoni Şatosı'nda tevellüd eden Diyodone dö Güzon Şövalyelik silkine dâhil olduğu günden beri mâ-fevku'l-hayâl kahrımânlıkları ibrâz etmiş idi. Yukaruda tafsîlatı verilen ejder hikâyesi bu Fransız Şövalyesinin tekâmül hayâtını musavver olup, o yüzden dahi terakkî etmiş olmasına nazaran Şövalyeliğin nasıl bir meslek-i kahrımânî olduğu zihinlerde kolayca muhâkeme edilebilür.

Helion dö Vilnov'ın vefâtını müte'âkib madde-i intihâb esnâsında bile Diyodone etvâr-ı garîbâne ızhâr etmiştir.

Meclis-i Rü'esâ'da bir müddet istimâ'dan sonra söze atılarak:

"Bu Meclis-i 'Alî'de 'alenen yemîn ettirmeğe Re'isü'r-Rü'esâlık makâmına cidden lâyük görülecek Şövalyeler içinde bir kimse yoktur. Cem'iyetin menâfi'i gözedilmek, Cem'iyetin her tarafında tevsî'-i dâ'ire-i nüfûz ile istikrârı şân [74] ve şevketine çalışmak ve dâ'imâ ta'arruzdan, tecâvüzden hâlî olmayan Türk muhâcimlerine, 'Arab atılarına mukâvemet eylemek, ve hâsilî her ân ve dakikada fesâd ve tezelzüle müste'îd olan Şövalye Ocağını bir intizâm ve tekemmül dâ'iresinde bulındırmak eger bizim için bir vazîfe-i

mühimme ve mukaddese ise, buna kendimden başkasını tavsiye edemem..." yolında bast eylemiş olduğu mütâlâ'âta 'ilâveten ve müntehibâne hitâben:

"Kâ'imakâmlığımdaki idâreyi bi't-tabi' tecrübe etmişlerdir. Öyle bir idâreden ne ümîd edilebileceği müstağnî-i şerh ü beyân, ve sizce bir tarafa mağlûben intihâbdan redd olunamayacağım bî-re'yb ü gümândır" sözlerini îrâd ettikde, bunlar sâmi'îne pek ziyâde te'sîr etmişti.

Kendi kendini intihâb ettirmek ve meziyyet-i zâtıyyeden bahs etmek 'âdeti kudemâca bir meslek hükmini almışdı. (*Zemânımızda bile 'âcizâne mukaddemesiyle tefâhürden çekinilmeyor.*) Diyodone için cesâreti, bir zül i'tibâr edilmemiş ve nutkın 'akabinde hakk-ı riyâseti kazanmış idi.

Fi'l-hakîka Diyodone'nin daha ilk icrââtı sırasında kahrımânlığı nümâyân olmuştur! İmroz ve Limni sularında dolaşan Türk muhâcirlerini te'dîb için Bahriyye Kumandanı Jean Beyandre'yi hafif bir donanma ile sevç etti. Bir az evvel dahi bildirildiği vechile Karesi ve Aydın Beğleri ufak-tefek gemilerle Cezâ'ir-i Bahr-ı Sefîd'i ve hattâ Rûm-Êli sevâhilinde Dede Ağaç, Kavala ve Aynaroz cihetlerini dâ'imâ gâret ederlerdi. Şövalye donanmasını ta'kîben yola çıkarılan Venedikliler ve Kıbrıslılar bir noktada birleşdikden soñra hasımları Türkler'le çarpışdılar. Nesîm-i galebe Türkler [75] tarafına vezân edüp Müttefikler donanması 'umûmen firâra mecbûr olmuşlardır. Yalnız Âmiral Beyandre tam ric'atde bulunmayup muhârebede sebât etmiş ve beş biñ esîr ile küçük kıt'ada yüz on sekiz gemi zabt ederek büyük bir muzafferiyete nâ'il olmuştur.

Diyodone, Âmiralin iktisâb ettiği bu zafer ve galebât üzerine her taraftan tebrikâta mazhar oldu; nâm-ı kahrımânîsi 'ayyûka çıkarıldı.

747 sene-i Hicrîsine müsâdif 1347 Târîh-i Mîlâdîsinde Ermenî ser-gerdesi Konstan yâhûd Liboron, Mısır Kölemenlerinin yed-i za-

btına geçen memâlikin istirdâdı için Papa Altıncı Kleman'ın iltimâsıyla Şövalyeleri Mısır 'aleyhine teşvîk etmiş idi. Diyodone henüz âyîn-i Hıristiyânî ile mükellef olan Ermenilere mu'âvenetden çekinmeyüp 'askerinin bir mikdârını karadan, ve bir kısmını donanmaya ırkâben deñizden hareket ettirmişdir.

Ehl-i İslâm bunların iki kol kuvvetlerine de kâfi mertebe müdâfa'ada bulunmuş ise de, karşılarındaki düşmenin dâ'imâ mağûb ettikleri Ermeniler farzıyla ihtiyâsız hareket etmeleri üzerine hezîmet-i külliyyeye dûçâr edilerek ellerindeki memâlik kâmilten istirdâd olunmuşdur. Kölemenler bu mağlûbiyyet üzerine Mısır'a kadar çekildiler.

İstanbul Kayseri Jean Kantagüzen tarafından Rûm-Ëli cihetinde dolaşan Türkleri tard için bir ikinci ittifâka daha da'vet edilmişlerdi.

Guzon bu uğurda hazînelerini tüketmiş olduğu cihetle Türk [76] ve 'Arablarla bir müddet mütâreke 'akdı ihtiyâcında bulundu. Ehl-i İslâmın temdîd-i müddet-i sulha ihtiyâcı daha ziyâde idi.

Lâkin Ceneviz ve Venedik Cumhûriyyetlerinin istirkâb-ı ticâretten meyânelerinde açılan muhârebât-ı hûn-rîzâne, Hıristiyân ittifâklarını esâsından mahv etmiş olmasına mebnî Hıristiyânlığın müdâfa'ası müşkil olmuş ve Re'isü'r-Rû'esâ Diyodone'nin İslâm ile mütâreke 'akdından nükûl etmesi lâzım gelmiştir. Hâl bu merkezde iken, Papa, hazînesinden çıkarup Şövalyelere verdiği meblâğ-ı cesîmeyi, bu aralık istirdâd için Şövalyelere 'â'id bulunan İzmir Gümrük rûsûmının nısfını terk ettirmeğe çalışdı. Meclis-i Rû'esâ böyle bir karârı imzâ etmeğe muvâfakat etmediği gibi Şövalyeler yeñi müttefikler zuhûr edinceye kadar hâl-i tedâfü'de bulunup hiç bir tarafla ve ez-cümle Türklerle bile musâlahâ 'akd edilmeyeceğini sarîhan i'lân etti. Diyodone dahi hazînenin müzâyaka-i şedîdesini izâle için taksitlerini gecikdiren Mukâta'ât Rû'esâsı'na bir tah-rîrât-ı 'umûmiyye irsâl edildi.

Bu esnâda Papa Kleman vefât edüp yerine Altıncı İnnosan intihâb edilmişdi. Bu zât, ‘an-asıl Venedikli olan Şövalyelerin memleketleri cânibine me’zûnen gönderilmeleri, Ceneviz ‘aleyhine bir nümâyış olduğunu ihtâr ile Diyodone’yi şiddetle mu’ahezeye kalkışmışdır. Ve bu müşâteme daha ilerüye vardırılup Şövalyeleri kendi hem-mezhepleri ‘aleyhine degil, İslâm için kılınç sallamaları lâzım gelir, yolında birtakım ‘itâblarda bulunmağa başlamışdır.

Diyodone ise te’sîr-i şeyhûhetden ve idârece ba’zı uygunsızlıklardan [77] bîzâr olmuş ve mütebâkî ‘ömrinin gûşe-i ferâgatde geçmesini yeñi intihâb olınan Papadan istirhâm etmiş idi.

Diyodone soñradan isti’fâ bile etmek istediği hâlde isti’fâ-nâmesi kabûl edilmeyüp idâme-i idâre-i hükûmete hizmetde bulunması recâ’-i tavsiyye edildi. Hâlbuki Cem’iyyet dâhilinde fesâd artup Avrupa’daki şu‘belerin me’mûr ve kumandanları Papa ile Fransa Kırallarını tanımağa başlamışlardı. Bu ahvâl üzerine Re’îsü’r-Rü’esâ daha ziyâde müte’essir olduğu cihetle tekrîr talebinde devâm etti.

Bu def’a mes’ûli is’âf edilüp, fekat digerinin intihâb edildiğine dâ’ir Papanın Emir-nâmesi Rodos’a getürilmek üzre iken Diyodone 15 Kânûn-ı Sâni 1353 sene-i Mîlâdiyyesinde vefât etmiştir.

Cenâzesi, Ejderi öldürmekden akdem Mercân Tepesi’nde du’a ile meşgûl olduğu Kilisâ havlîsine kadar parlak bir alay ile getürilip defn edilmiştir.

Kitâbe-i kabrinde şu sözler mahkûkdir:

“Ejder-i Kahrımân Gâlibi Burada Medfûndur.”

Başkaca rehz olınan bir heykel üzerinde dahi:

“Diyodone dö Güzon ‘âdî bir Şövalye iken hârik-i tabî’at bir yılan öldürmüşdür. Cem’iyyete Kâ’imakâm ve ‘Asâkir-i Zâbıtaya dâ’imî kumandan, ve bir aralık Meclis-i İntihâb’e Re’îs ta’yîn olındıktan soñra Re’îsü’r-Rü’esâ’lık makâmına irtifâ etdirilmiştir. Bu

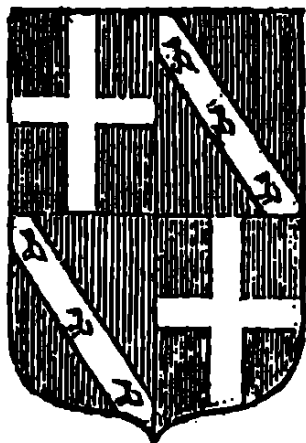
sütûn-ı mefharet ü şân, Provanesli Fransız [78] Şövalyeleri tarafından rekz edilmiştir. Sene 1366" sözleri mahkûk bulunmuştur.

Kal'anın deñiz cihetinde görölmekde olan burclar ve tersâne, limân medhalinde henüz bâkî olan seddler bu zât tarafından inşa' etdirilmiştir.

[78] DÖRDÜNCÜ RE'İSÜ'R-RÜ'ESÂ

PIER DÖ KORNELIAN: 754-755

PIERRE DE
1354

CORNELIAN
1355

Saint Jil Manastırı büyük du'âcısı olan Provanesli Kornelian, Re'îsü'r-Rü'esâ intihâb olındığı zemân İdâre-i Hükûmet büyük bir iğtişâş içinde kalmışdı. Bununla berâber bu zâtın ahlâk ve mişvârı mazbût ve memdûh denecek kadar kerîm ve mücerreb olmasına mebnî, Riyâsetinden pek çok ıslâhâta intizâr ediliyordu. Fekat 'âlem-i Nasârâ'yı müdâfa'a vazîfesiyle mükellef tutılan Saint Jean Şövalyelerinin – Papa dâhil olduğu hâlde – kazandıkları düşmen yalnız Türk ve 'Arab gâzileri değil idi. Pier [79] dö Kornelian, Cem'iyet dâhilinde tevessü' ile mazarratdan hâlî olmayan seyyi'âtı izâle etmek ve Avrupadaki Mukâta'a Me'mûrlarını değiştirmek üzere Meclis-i Rü'esâ'yı resmen da'vet eylemiştir. Papa, Kornelian'ın bu ilk teşebbüsüne taban tabana zıd fikirler beyân ede-

rek şediden muhâlefetde bulundu. Ve İslâmın terakkiyât-ı serî'asını tevkîf için Şövalye Ocağını Arz-ı Filistin'in bir tarafına nakl ile orada te'yîd-i Hükûmet ve ibrâz-ı mü'essir mukâvemet edilmesini teklif eyledi.

Bu tebdîlâtı icrâ için Şövalye Meşâhîr-i Rü'esâsı'ndan Rodos'a gönderilen Hey'et-i Meb'ûse ise, Papayı büsbütün iğzâb eyleyecek nakliyyâtta bulundu. Papalık makâmıyle Şövalyelerin arasını soğutmağa çalışan yalnız birtakım harîs-i şân u şöhret olan Rü'esâ olmayup Şövalyelerin şöhret-i 'askeriyyelerini çekemeyen Kıral ve Hükûm-dârlar da birtakım müşkilât ikâ'ına çalışır ve Cem'iiyetin kuvvetini kesr için Papayı diğer bir nâm altında Şövalye Ocağı teşkiline sevğ ve teşvîk eylerlerdi.

Kornelian, buralarını aňlayacak kadar fetânet ve kiyâsete mâlik idi. Papa ile Hey'et-i Meb'ûse'ye vâki' olan cevâbında Şövalye İdâresinin Arz-ı Filistin'e nakl edilmek maddesini Meclis-i 'Umûmî'de bi'l-müzâkere kabûl etdirmedikce Rodos'dan bir kimsenin bile hareket etmeyeceğini 'ilâve eyledi.

Papa bu cevâbı hazm edememekle berâber Meclis-i Rü'esâ'nın kendi 'aleyhine sevğ edilmesi mülâhazasıyla nakl-i merkez mes'elesinin Fransa'da veyâ diğer bir mahalde müzâkere edilmesini emr eyledi. Bu aralık 'Osmânlılar Sultân Orhan Gâzî'nin tensîkât-ı mu'âmele-i fevka'l-'âdesiyle İstanbul Kayserlerini telâş [80] ve endîşeye düşürmüşdi. Selânik havâlîsine kadar enen 'Osmânlı istilâ erdûları Mora tarîkini tutmuş olmağla bi'z-zât Papanın nazar-ı dikkati celb olunup Roma'ca yeñiden bir Ehl-i Salîb erdûsı tedârikâtına başlanmışdı. Şu mesâ'il arasında Papa yine evvelki mes'elenin hallini ârzû ediyordu.

Avinion şehrinde Papalık Makâmı Müşirliği gibi birkaç mühimce me'mûriyyetleri elde edüp bir aralık Kâ'imakâm ve Re'îsü'r-Rü'esâ olduğu görülecek olan "Jan Ferdinan Deredya", Şövalyeler hakkında olmayacak iftirâlara cesâret aldı ve Arz-ı Felestin

olmadığı takdîrde Şövalyelerin Mora'ya naklini kabûl ettirmekte musırr oldu.

Deredyan'ın bundan maksadı ise Şövalyelerden hâlî kalacak olan Rodos cezîresini mukâta'a sûretiyle ele geçirüp bi'l-âhire bir hükûmet te'sîs etmek idi. Kornelian, Papa mahmîsi olan Deredyan'ın Şövalyelikden terkîn-i nâmı için şikâyetde bulundu ise de, Papa tarafından o zâta ri'âyetde kusûr edilmemesi emrinden başka bir cevâb alamadı.

Ba'zı Freng muharrirleri bu nakl-i idâre mes'elesini tasvîb ile Şövalyeler memâlik-i İslâmiyyeye karîb bir mahalde iskân ettirilmedikçe idâre-i dâhiliyyelerini ıslâh mümkün olamayacağını beyân ederler.

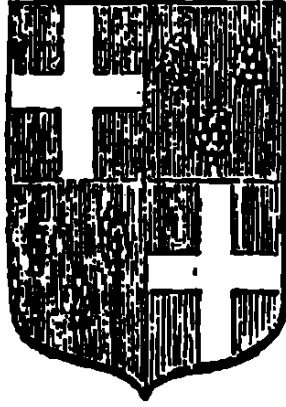
Zavallı Kornelian şu kabîl tas'îbât arasında pek ziyâde za'fa dûçâr olarak kemâl-i ye's ü kederinden 855 târîhinde terk-i dağdağ-i hükûmet etmiş ve müddet-i idâresi ancak on aya bâliğ olabilmiştir.

Cezîreye sirâyet eden vebâ hastalığı zemânında Pier'in gayreti ve fukarâya [81] fart-ı merhâmet ve tasaddukı misl-i sâ'ir ve büyüklüğü meziyyât-ı beşeriyyesine, hakîkaten "Veliyyü'l-Fukarâlık" unvânını kazanması ile de zâhirdir.

[81] BEŞİNCİ RE'İSÜ'R-RÜ'ESÂ

ROJE DÖ PEN: 755-765

ROGER
1355

DE PINS
1365

Bu zât “Lankedo²²”da asîl ve meşhûr bir hânedâna mensûb idi. Riyâsete intihâbında, Ocak’ın nakl mes’elesi henüz ber-devâm olup Heredya’nın Papalık nezdindeki nüfûz ve tecellüdi yalnız Şövalye idâresini değil, daha büyük Cem’iyyetleri ve hattâ Kırâl ve Hükûm-dârları sarsmakda idi. Şövalyelerin Mora’ya nakline mahallî prensleri mâni’ oldu. Papa müzâkerenin Monpalye şehrinde cereyânına soñradan peşimân olup Meclis-i Rûhânî’yi Avinion şehrine da’vet etti. Re’îsü’r-Rû’esâ Roje [82] şu ahvâle bâ’is olan Heredya’nın tesvîlâtı olacağı cihetle ‘aleyhinde ikâme-i da’vâ etmek üzere Rodos’dan Avrupa’ya iki meb’ûs gönderdi.

Fekat Roje Sâfî gibi kendine dahi ehemmiyyet verilmediğini görerek müte’essir oldu; ve der-hâl Meclis-i Rû’esâ’yı ‘akd ettirdi. Bu devre-i ictimâ’da Re’îs Roje, Heredya’nın umûr-ı dâhiliyyeye müdâhalesinden ve Şu’be Me’mûrlarının itâ’asizliklerinden bahs ederek birtakım ıslâhâtın icrâsına müsâ’ade edilmesi talebinde bulundu. Ve mûmâ-ileyhin bu teklîfi alkışlarla tahsînlerle kabûl edildi.

²² * Fransa’nın cenûb-ı şarkisinde bir şehirdir.

Papa, Mora Prenslerini ele almakdaki müşkilât ile Cezîre üzerinde şiddetini arttıran vebâ 'illetinden vukû' bulmakda olan telefâtı nazar-ı dikkate alarak bir müddet sükût etti. Roje haste-gâne ve fukarâya şu esnâda ne derece gayret ve mu'âvenet etmekte ise, Heredyâ Âmir ve Metbû'ı demek olan Re'îsü'r-Rü'esâ, Roje'ye ve Cem'iyete karşı o mertebe müşkilât ihdâsına çalışmakta idi.

Vukû'âtın ardı-arası kesilmediğini ve Cem'iyete Avrupa tarafından edilen müdâhalâta nihâyet verilmediğini görerek müte'essir olan Roje 765 târîhinde vefât etmiştir.

Ekser müverrihler, bu zâtın selefi gibi fukarâ-perver ve i'mâr-ı mülke cehd ü gayret eyler müdebbir olduğunu beyânda müttefikdirler.

Kabri üzerinde şu sözler mahkûkdır:

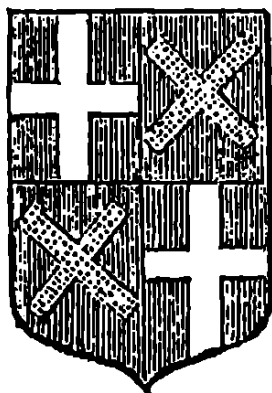
"Ashâb-ı fakr u ihtiyâca merhamet ediniz; fakîrlik kadar daha ağır bir yük yoktur. Bu heykel, fukarânın ve 'umûm ehâlinin mazhar-ı takdîr ve sitâyîşi olan Re'îsü'r-Rü'esâ Roje dö Pen [83] nâmına 1365 târîhinde Kudüs Saint Jean Şövalyeleri tarafından rezk edilmiştir."

ALTINCI RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

RAYMON BERANJE: 765-774

RAYMOND

1365

BERENGER

1374

Fransa'da Dofen eyâletinde tevellüd edüp Fransa Sınıfı Meşâhîrinden 'add olunan ve bir rivâyetde İtalya'da hüküm-dârlık eden Beranje 'âilesine müntesib olan Raymon Beranje, Re'îsü'r-Rü'esâ'lıkda büyük bir şöhret kazanmıştır.

Beranje, İdâre-i Hükûmeti ele aldığı 765 senesinde Rodos'ın igtisâsât-ı dâhiliyyesine, limânlar içinde dolaşmağa cesâret alan korsan, vukû'âtını inzimâm ediyordu. Kıbrıs Kırallı Birinci Pier bunları te'dîb için birçok müddet uğraşmış idi. Fekat kat'î bir galebe ile te'mîn-i âsâyış edemedi. İskenderiyye limânı Cenûb ve Mağrib korsanlarının bir hazîne-i ganâ'imî mikyâsına geçmişti.

[84] Mısır Kölemenleri Suriye havâlîsini ve Rü'esâ-yı Nasârâ'yı Avrupa'dan Papa'dan istimdâde mecbûr etmekde idi.

Bir karış toprağı için nice biñ Şövalye-âsâ zâdegânı fedâ edilmiş olan Arz-ı Mukaddes'in yed-i zabt-ı İslâma geçmesi Frengleri ne nisbetde te'ellüm etmiş ise; Sultân Murâd Hudâvendigâr'ın Tuna sevâhiline kadar akup giden ve Sırbistân ve Bosna ser-haddâtında mazhar-ı gâlibiyyet olan istilâ erdülânı Avrupa'ya başdan başa havf u dehşet salmış idi. Kıbrıs ile Rodos cezîrelerinde sıkışup kalan Şövalyelerin hiç bir günâ ehemmiyyeti yok iken, Mısır Kölemenleri'nin ve Aydın ve Saruhan Türkmenleri'nin milk-i 'Osmânîyi beylerinde taksîm etmek için Hıristiyânlar'la ittifâk etmek gibi 'âvân-ı ittifâksızlıkları sebebiyle Frenglerin ba'zen ve Şövalyelerin ekser muhârebelerde gâlib çıkmalarına hizmet edilmiş oluyordu. Raymon Beranje, Kıbrıs Kırallıyla hafıyyen ittifâk ederek İskenderiyye limânını muhâsara etti; ve limândaki sūfün-i İslâmı ihrâk ettikten sonra karaya 'asker dökdi. Büyût-ı Müslime tahrîb ve mâl ü servet-i ehâlî kâmilen yağma edildi. Bu haber üzerine Mısrû'l-Kâhire'den tertîb ve sevğ edilmiş bir hafif Kölemen süvârî alayı, düşmeni şehir dâhilinde basup kılınçdan geçirmiş ve ellerindeki ganâ'im-i mağsûbeyi istirdâda muvaffak olmuşdır.

Karadan gemilerine cân atabilen Şövalye efrâdı büyük bir hezîmet ve mağlûbiyyet ile limândan ayrılmış ve ahbâr-ı târîhiyyeye na-

zaran, en nâmdâr Şövalye Rü'esâsı bu muhârebede zâyî' edilmiştir. Re'isü'r-Rü'esâ Beranje yine eski karâr ve ittifâkında sebât ederek yeñiden tertîb ve techiz ettiği donanma ile [85] bir sene soñra ya'ni 766 Sene-i Hicriyyesinde Trablus-Şâm, Lazkıyye ve Tarsus şehirlerini zabt eylemiştir. Ba'zı müverrihlerden, gerek İskenderiyye ve gerek vukû'ât-ı sâ'ire üzerine Hudâvendigâr Gâzî'nin erdüsü tazyîk için donanma sevğine kalkıştığı mervî ise de, bunun aslı yoktur. Çünkü 'Osmânlılarca Rûm-Êli fûtûhâtı, Rodos'a isâle-i nazar-ı istîlâ etmekden daha ehemm idi. Bununla İber Raymon Beranje Rodos'a gelecek düşmeni 'Osmânlılar farzıyla merkez ve Mülhakâtı Avrupa'dan yeñi celb ettiği 'asker ile muhâfazaya başlamıştır. Halbuki Karesi ve Aydın Beğleri şu sırada İsporat Adaları'ndan ba'zılarını urarak bir hayli esîr ve ganâ'im almışlardır.

Yine bu aralık Re'isü'r-Rü'esâ için bir ikinci gâ'ile daha zuhûr etmiş ve İtalyanlar Fransızlarla tutuşmuş idi. Evvelkiler İtalya'daki Şövalye mukâta'âtına İtalyanlar'dan ziyâde Fransızlar'ın ta'yîn edilmesi maddesine ve Re'isü'r-Rü'esâ'lık makâmını dâ'imâ onlara isâbet ettirilmek haksızlığına şiddetle i'tirâz etmişlerdir.

Raymon Beranje, Cem'iiyyetin iki kuvvetli rûkni makâmında olan İtalyan ve Fransız fırkaları arasındaki zıddiyyeti izâle için bir Lâyiha-i Mufasssala kaleme alarak Papa'ya mürâca'at etmişti.

Bu madde üzerine Papa On birinci Greguvar dahi Avinion şehrinde bir Meclis-i Rûhânî 'akd ile mes'ele-yi müttehidenin halline sa'y eylemiştir.

İdâre-i Cem'iiyyet ba'zı şerâ'it-i kaviyye ile taht-ı intizâma alınarak hakk-ı intihâb mese'lesi kat'iiyen hall edilmiştir.

[86] Kendini me'mûriyyetinden isti'fâ derecelerine kadar sevk etmiş olan mesâ'il-i mu'allâka-i mezkûrenin matlûb vechile hall ü tesviyesi Raymon Beranje'yi soñ mertebede memnûn etmiş ve Karâr-ı Meclis der-hâl Rodos'a tebîğ edilmişti. Beranje bundan soñra çok yaşamayup vefât etmiştir.

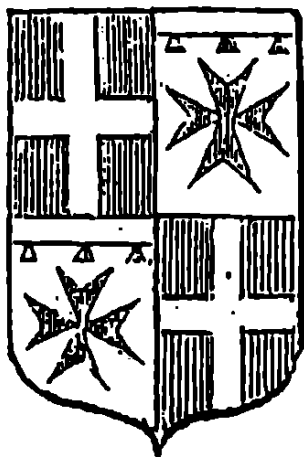
Re'îsü'r-Rü'esâ'lık makâmına gelen büyük kumandanların biri de bu zât idi.

YEDİNCİ RE'ÎSÜ'R-RÜ'ESÂ

ROBER DÖ JÜLYAK: 774-777

ROBERT

1374

DE JULLIAC

1377

Rober, Re'îsü'r-Rü'esâ intihâb edildiği zemân, mukâta'ası dâhilinde Avinion şehrine 'azîmetle Papayı ziyâret ve Cem'iyyetce ber-devâm olan uygunsuzluklardan bast-ı şikâyet etmiş idi. Şu'be Rü'esâsının birtakımı 'azl edildiği gibi bakâyâ tahsîl edilerek 'askerin ma'âşâtı muntazaman vêrilmeğe başladı.

Bunlardan yalnız İngiltere, Portekiz ve Kastil Büyük Du'âcıları [87] me'mûriyyetlerinde ibkâ edilmelerini istihâm etmişler ise de, Papa sözlerine bir-güne ehemmiyyet vêrmedi. Re'îsü'r-Rü'esâ'ya itâ'atle tekâsîtin vakt u zemânıyla tesviyesini tavsiyede bulundu.

İzmir liman ve şatosı muhâfaza me'mûrîni, zabtı tarîhînden beri bir Cenovalı'ya ihâle edilerek ba'de idâresine bir kimse nezâretde bulunmamışdı. Halbuki her girdiği muhârebeden muzafferîyyetle çıkan Sultân Murâd Hudâvendigâr'ın Anadolu'da Karamân ve Türk-

menler, Rûm-Ëli'de Bulgar ve Sırplar üzerine ihrâz-ı galebât etmiş, ve tedârikât-ı 'askeriyye-i hâziresinin de veche-i 'azîmeti nereye mûn'atıf olacağı kimseye ma'lûm olmaması üzerine Papa telâşa düşüp İzmir ile Rodos'ın birinden birinin zabtı zemânı geldiğine zâhib olmuştur.

Papa, İzmir şatosının muhâfaza me'mûrlığını Rober dö Jülyak'a tefvîz eyledi. Şu var ki, Rober, İzmir'in lâyıkiyle muhâfazası ev-velen Papa'nın i'ânesine mütevakkıf olduğunu bildirdi. Papa, Kıbrıs'daki ze'âmetleri vâridâtından senevî biñ florin vermeye ta'ahhût ederek yamaklarıyla berâber beş yüz Şövalye 'askeri gönderdi.

Rober, Avrupa'yı terk ile İzmir'e, ve ba'de Rodos'a 'azîmet eyleyeceği sırada Meclis-i Rû'esâ ile efrâd-ı 'askeriyye beyninde şiddetli bir mübâyenet-i efkâr hâsıl olduğunu, kendisine gelen şikâyet-nâmelerden haber aldı.

Binâ'en-'aleyh Avrupa'dan hareketini te'cîl ile Rodos'a muvâsalatında galeyân-ı efkâr-ı halkı teskîn ederek Cem'îyyet işlerini kavî ve esaslı nizâmât ile tensîk eyledi.

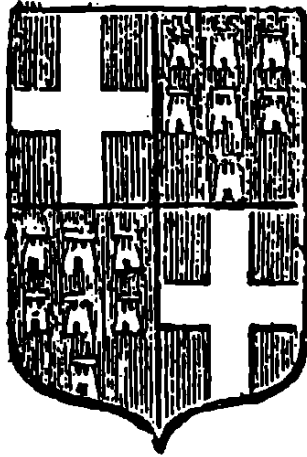
[88] Rober bundan soñra bütün vaktini idâme-i sulha hasr eyledikten soñra 777 Sene-i Hicriyyesine müsâdif olan Mîlâdî 1377 senesinin 9 Temmûzında vefât etmiştir.

Kluni²³ Müze-hânesinde mahfûz olan kitâbe-i seng-i kabrini 'Osmânîlîlar'ın bir aralık çeşme ittihâz ettikleri mervîdir. Fekat el-yevm o nâmda bir şey'e tesâdüf edilmediği için rivâyete nazar-ı sıhhatle bakılamaz.

²³ * Paris şehrinde muntazam bir müze-hânedir.

FERDINAND

1377

D'HEREDIA

1396

Aragonya Mehâkim Nâzırı'nın ikinci birâderi Ferdinan Deredya, Saint Jean Şövalyeleri arasında pek mühim bir mevki' işğâl etmiştir.

Mensûb olduğu 'âilenin kâffe-i servet ü yesârı büyük birâderine [89] intikâl edüp Ferdinan doğduğunda Valans şehrinin bir taşına bile sâhib degildi. Fekat birâderi erkek evlâda mâlik olmadığı için ibkâ-yı şân-ı 'âile etmek isterdi. Ferdinan'ı daha genç iken evlendirüp sa'âdet-i hâline gayret etmiştir. Ne çâre ki zevcesi dünyâyâ iki kız getürdikden soñra vefât etti. Ferdinan ba'de birâderine vâris olacak baldızını tezvîc eyledi. Bundan bir kız ve bir erkek çocuk dünyâyâ geldi.

Garîbi şudur ki birâderinin zevcesi bir aralık 'akîm kaldığı hâlde ardı-sıra iki erkek evlâd doğurup bütün hayâl ve ümîdleri ortadan kaldırdı. İşte bu vak'a üzerine Ferdinan kemâl-i me'yûsiyyetle İspanya'yı terk ile Rodos'a 'azîmet etti. Böyle bir seferi ihtiyârındaki maksad, kimseye ma'lûm degildi. Halbuki Ferdinan kendine şeref getirecek bir meslek taharrî ediyordu.

O zemânlarda şeref kazanmağa en müsâ'id olan Şövalyelik olduğün, Ferdinan daha İkinci Re'îsü'r-Rü'esâ zemânında ismini Şövalye defterine kayd ettirüp göğsüne Salîbi takdı. Deredya az vakit içinde cümlelerin nazar-ı takdîrini celb etti. Zâten İskenderiyye hezîmet ve mağlûbiyyeti üzerine birçok kumandanlıklar açık idi.

Ferdinan, Alambro²⁴, Vilet²⁵, Kaps²⁶ze'âmetlerine ve biraz soñra Re'îsü'r-Rü'esâ'lık makâmı kadar hâ'iz-i ehemmiyyet olan Embost²⁷ Dere-Begliğine ta'yîn edilmiştir.

[90] Deredya'nın ikbâli arttıkça artup 'ilâve-i me'mûriyyet olarak Katalon ve Saint Jil mukâta'aları nezâretini dahi elde etmiştir.

Ferdinan şu derecelere varan nüfûzı cihetiyle Rodos'da ikâmet lüzûm yokdı. 743 Sene-i Hicriyyesine doğru Papalık makâmını Deredya 'âdetâ zabt etmiş gibi idi. Re'yi alınmadan bir şey'e karâr verilmeydi. Her tarafa meb'ûs olarak gönderilirdi. Hattâ bu hilâfda Fransa Kırallı Altıncı Filib dö Valva ile İngiltere Kırallı Üçüncü Edvar, verâset-i saltanat da'vâsıyla yek-digere hilâf-gîr olmuşlardı.

Papa tavassut eyledi, Ferdinan'ı muslih olmak üzere oralarına sevk etti. İngiltere Kırallı da'vâsından bir dürlü vaz geçmeyüp 'askerini muttasıl ileri sevk etmekde olmasından, ve zâten söz afillamayan tarafı terk ile âhara mu'âvenet etmek, Papa'ca mültezim bulunmasından, Deredya, bi't-tabi' Fransa erdûsına dâhil olarak bir Fırka Kumandanlığı idâreye başladı. Ma'mâ-fih İngilizler bir 'asır²⁸ muhârebe edecek kadar ihtiyâtlı davranmış olduklarından 743 senesinde "Krası" mevki'inde cesîm topar isti'mâliyle Fransızlar'a ağır bir galebe çalmış, ve hattâ Deredya, Kırallı Filib'e kendi atını

²⁴ İspanya'da Gırnata şehri

²⁵ Paris civarı mâlikânesi

²⁶ İtalya eyâletlerinden

²⁷ Avinion şehri havâlfisi

²⁸ * Fransızlar ile İngilizler arasında vukû' bulan bu muhârebâta "Yüz Sene Muhârebesi" denür. 710 senesinden 828 senesine kadar devâm etmiş ve netice-i galebe yine Fransızlar'da kalmıştır.

teklîf ile ric'ate da'vet etmemiş olsaydı, Fransız erdûsının kırallarıyla berâber mahv ü perîşân edileceğine hiç şübhe kalmamışdı.

[91] Deredya'nın şu hizmet ve mahâreti, nâmını bir derece daha i'lâ eylemişdi. Ve Avinion şehrine 'avdetinde Şehrin Baş-Muhâfızlığı ile "Venesin" ya'ni Embost Dere-Begliği tevcih olunmuşdı.

Ferdinan'ın ikbâl ü şöhret ve serveti 'âlemi ve eñ ziyâde Şövalyeleri tazyîk ve ızrâr ile artırıyordu.

Re'îsü'r-Rü'esâ'ların şikâyeti üzerine Ferdinan hakkında On Birinci Greguvar gibi eslâfından Altıncı Kleman, Altıncı İnnosan, Beşinci Urban nâmındaki Papalar bir derece daha sahâbet gösterüp hiç bir tarafın feryâdına ehemmiyet vermemişlerdir.

Bundan sarf-ı nazar, Deredya'nın mesârif-i zâtiyyesiyle Avinion şehrini câ-be-câ tahkîm ile Papalık makâmını şâhin yuvalarına beñzetmek istemesi bütün Rü'esâ-yı Rûhâniyye'nin teveccühlerini kazanmağa vesîle olmuştur.

Ferdinan, hırs-ı câh ü menfa'ati daha ilerü götürmekten çekinmedi. Re'îsü'r-Rü'esâ Rober'in 777 de vefâtını müte'âkib yerine intihâb edilmiş ve şu sûretle kuvve-i rûhâniyye ve cismâniyyeyi elde ederek hüküm-dârlar ve kıralar karşusunda bir cihân-gîr kesilmiştir.

Ferdinan Rodos'a 'avdet eyleyeceği sırada Papalık makâmının – Avinion şehrinde yetmiş sene ikâmetden soñra – Roma'ya nakli takarrur etmiştir.

Greguvar ihzâr ettiği donanmaya Ferdinan'ı dahi berâber alarak 777 senesinde Marsilya'dan hareket etti. Yolda fenâ bir havâyı tularak ve birçok zâyî'ât vèrerek Roma şehrinin limânı makâmında olan Ebru nehri mansıbında kâ'in Üsti'ye muvâsalat edildi.

[92] Re'îsü'r-Rü'esâ, Papa ile vedâ' edüp yolına devâm edeceği sırada Venedik donanmasına tesâdüf etti. Ve amiralı tarafından

‘Osmânlılar éline düşen Patras şehrinin istirdâdı için ittifâk ve harbe da‘vet olındı.

Mora ve ‘umûmiyyetle Yûnânistân, ‘Osmânlı istilâ erdûlârının pâ-y-i mâl-i huyûlî olmuş ve Yeñi-Şehir ve Tırhala ve Atina gibi mukât-ı meşhûre mülk-i ‘Osmânî’ye ‘ilâve édilmişdi. Yûnânistân’ın ba‘zı mevâkî’inde yalnız Venedikliler bulunmakda idi. Yıldırım Bâyezıd, evvelin o taraflarda étdiği cevelânlar o kabîl ecnebîlerin def‘ ve tenkîli maksadına mübtenî idi. Binâ’en-‘aleyh Patras şehrinin ‘Osmânlı istilâsına uğraması Avrupa efkâr-ı ‘umûmiyyesinde acı bir heyecân husûle getürmüşdi. Vaktâ ki Müttefikîn donanması şehri mezkûr sâhiline takarrub ve emr-i muhâsaraya ibtidâr eder.

Re’îsü’r-Rü’esâ Deredya, kendi tarafına isâbet eden noktayı işgâl, ve hattâ Avrupa müverrihîni nakillerine göre hısârın baş-muhâfızı bi’z-zât katle muvaffak olur. Fekat ‘Osmânlılar ca‘lî bir ric‘atden soñra bir noktada cem‘-i kuvvetle istedikleri hücum ile Şövalyeleri karadan, ve Venediklileri limândan tard u ric‘ate mecbûr eylediler.

Firâr edemeyüp esir édilenler meyânında Re’îsü’r-Rü’esâ Deredya dahi bulunmuşdur. Deredya’nın Avrupaca tanılmış şöhet-i ‘askeriyyesi, kendinin esâretten tahlîsi için birçok fedâkarlıklar ihtiyârına, ve Venedikle Kıbrıs Hükûmeti tarafından küllî meblâğ teklîfine bâ’is olmuş ise de, gelen meb’ûslara dâ’imâ cevâb-ı redd verilmişdir.

Halbuki Re’îsü’r-Rü’esâ, bir ‘asker olarak, fidye-i necât teklîf édilmemesini recâda bulınıyordu. Deredya ‘Osmânlılar nezdinde üç sene kadar esir [93] kaldıktan soñra 781 senesinde ‘âilesi tarafından tahlîs étdirilmiş ve Rodos’a aldırılmışdır.

Bu aralık Avrupada yeñi bir karışıklık zuhûr étmiş ve Papalık Makâmının Fransadan İtalyaya nakli kıyl u kâli mücib olmuşdır.

Katolik mezhebine mahsûs rafz u i’tizâl ashâbı bu sırada zuhûr édüp kırk sene kadar Kilîsâyı ızrâr édüp durmuşlardır.

Rodos Şövalyeleri Avinion şehrinde Fransızların teşvikiyle Papalığa kıyâm eden Yedinci Kleman'a tâbi' olmuşlar idi. Re'î-sü'r-Rü'esâ Ferdinan dahi bu meyânda idi. Fekat 'askerin bir kısmı ya'ni İtalyan ve Alman fırkaları efrâdı "Rişar Kraçyolu" nâmında birini kendilerine Re'îsü'r-Rü'esâ intihâb ederek Rodos'da Papa Urban tarafını iltizâm etdiler.

Bu tefrikadan istifâde eden Cem'iiyyetin Ze'âmet Begleri idi. Ashâb-ı Tımâr ve Ze'âmet taksitlerini vermemekle berâber kendi kendilerine i'lân-ı istiklâl etmişler idi.

Vâkı'â Ferdinan-Deredya tarafında ekseriyyet var idi; lâkin Romadaki Papa bunu 'azl ile İtalyan, İngiliz, Alman fırkalarını ve Rü'esâsını kâmilten Rişar cihetine celb etmişdi. Ve bu muvaffakiyyet üzerine Florans şehrinde benât-ı asliyyeden mürekkeb ve Saint Jan ismiyle mu'anven bir Cem'iiyyet daha te'sîs ve teşkil edilmişdir.

Deredya Rodos'dan Avinion şehrine azîmetle Fransa Papası Yedinci Kleman'ın mu'âvenetini istid'â etmişdir.

Avinion ve Lalanès şehirlerinde birkaç ictimâ' ve vukû' bulacak ba'zı Rü'esânın itâ'atleri te'mîn ve takâsît-i mütedâhile tahsîl edilmişdi.

[94] Bu aralık Cenâb-ı Bâyezıd Anatolî'da birçok yerleri zabt ile Aydın-Oğulları Hükûmeti'ne nihâyet vermişdi. İzmir ve Rodos bi't-tabi' tehdîd altında bırakıldığı için muhafızları Avrupa'dan imdâd talebinde bulındılar.

Re'îsü'r-Rü'esâ Deredya Fransa'da cem' edilebildiği kuvveti mâhir kumandanlara tevdi' ile İzmir ve Rodos'a sevķ etdi. Kendi Aragonya'da kalarak bir ze'âmet daha teşkil ve bir ruhân zâviyesi te'sîs etdikden soñra Avinion şehrine 'avdet eyledi. Deredya burada bir müddet ikâmetle Rodos'a hareket eyleyeceği sırada vefâtı vukû' bulmuş ve cesedi tebhîr edilerek İspanyada inşâ-kerdesi olan "Notrö Dam dö Kast" Manastırı'na defn edilmişdir.

Bu zâtın dokuz sene sekiz ay kadar devâm eden müddet-i idâresinde epice icrâ'ât olmuş ve Papalara çatmakla kazandığı nüfûz u tağallüb cihetiyle e'âzımdan ma'dûd bulunmuşdır.

Şövalyeler, Cem'iyetin ıslâhı hakkında birçok ta'limât-nâmeler kaleme almış ve Rodos'a mülhak cezâ'ir-i sagîrenin emr-i muhâfazası muhâfazası husûsında pek ziyâde ikdâm ve gayret etmişdi.

Şimdiki Rodos Hükûmet Konağı pîş-gâhındaki caddenin tarh u tanzîmi esnâsında meydâna çıkan bir kitâbe-i seng-i kabri Der-Sa'âdet Müze-hânesi'ne nakl olunmuşdır.

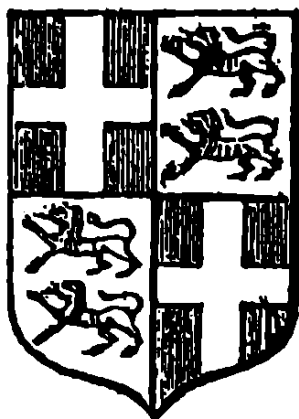
Nâm-ı kadîmi "Sisten" olup el-yevm "Kırmızı Şato" ma'nâsına olarak Frenglerce ve Yûnânîlerce "Kasta Loroz" diye yâd edilege-len Meis Cezîresindeki kal'anın inşâsı Jan Ferdinan Deredy'a'ya isnâd edilmekdedir.

DOKUZINCI RE'İSÜ'R-RÜ'ESÂ

FİLİBER DÖ NALYAK: 797-828

PHILIBERT

1396

DE NAILLAC

1421

Fransa'da "Yeri" eyâletinde tevellüd edüp Şövalyelikden Eki-tanya Ğıran Perioliğine irtikâ' eden Filiber dö Nalyak, Deredy'a'nın vefâtında Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa – mahâret ve liyâkatı hasebiyle – in-tihâb ve ta'yîn olunmuşdır.

‘Osmânîlârin flûtûhâtı bu yeñi Şövalye Kumandanı zemânında dahi ber-devâm idi. Hazret-i Bâyezıd var kuvvetini meydân-ı harbe atup İstanbul’da Kayserleri, Rûm-Ëli’nde Bulğarları, Mora’da Yûnânîleri dehşet içinde bırakmış ve Bulğaristân’ın kısm-ı a‘zamı ile Yûnânistan’ın ekser bilâdı idâre-i ‘Osmâniyye’ye alınmışdır.

İstanbul’ın fethini emel buyuran Hazret-i Pâdişâh, hısârı muhâsara ile muhâcemeye başlamış idi. Kayser Jean Ioan Paleloğ bu istilâyâ kendisince bir çâre bulamayup işi dîn nokta-i nazarından halle kalkışarak [96] Eflâk, Bulğar, Sırp ve Macar ve Avrupa hükûm-dârlarıyla daha sâ’ir mülûk-ı Nasârâ mürâca‘at ve isti‘ânede bulundu.²⁹ Macar Kırallı Sijmsond riyâsetde bulunduğu hâlde Avrupa’nın her tarafından gönderilen imdâd ile yüz biñ kişilik bir Ehl-i Salîb erdüsü vücûda geldi. Re’îsü’r-Rü’esâ Filiber dahi gemilerle Venedik, Kıbrıs donanmasına iltihâk ederek Tuna mansıbına gelüp karaya bir mikdâr ‘asker çıkardı. Macar Kırallı, Vidin ve sâ’ir şehirler istihkâmâtına zabt ve muhâfızlarını katl ile Niğbolı Kal’asına kadar sokuldu. Kal’a Muhâfızı Toğan Beğ keyfiyyeti İstanbul burcları altında muhâsara ile meşğûl olan Hazret-i Şahriyâr’a ihbâr; ve düşmene her vechile müdâfa‘ada kusûr etmediğini tezkârdan soñra imdâd taleb eyledi.

Bâyezıd Hazretleri, Frengler’in bi’l-ahire İstanbul’a kadar gelüp iki âteş arasında bırakılacağını düşünmüş olmalıdır ki emr-i muhâsarayı bir vakt-i münâsebe terk ile Mevkib-i Humâyûn’ı Niğbolı üzerine hareket ettirdi. [97] Ve az bir zemân içinde Kal’aya yaklaşıp³⁰ miyânede şiddetli bir muhârebe edildi. Düşmen ilk sadmede

²⁹ Macar Kırallı yazdığı mektûb, Kâtib Çelebi’nin kavlince şu yolda idi:

“İslâm Pâdişâhının ol cânibe âheng ettiğini i’lâm ettiğim ma’lûmları olıcak. Hısârı mı muhâsara eylediler. Taht-gâh-ı Selâtin-i Mesîhiyye olan Belde-i ‘Azîme-i Kostantiniyye, pây-ı mâl-ı huyûl olmak ma’kûl ve Makâm-ı Sadâkatinden kuyâm eden Nik-hvâhîñiz ol Pâdişâh-ı Kahhâr altında giriftâr olmak tarîk-ı mahabbetde makbûl mıdır? Muktezâ-yı uhuvvet ve mübteğâ-yı mürüvvet oldır ki, i’dâd-ı ecnâd edüp bu tarafa imdâd edesiz. Tâ ki te’kîd-i merâsim-i mahabbet ü vedâd eyleyesiz.”

³⁰ Bâyezıd Hazretleri’nin bir tepe üzerinden;

Bre Toğan, Bre Toğan!

Nedir?

‘Osmânîlilar’ın Başı-Bozuk takımını dağıdarak ta’kîbe başlamış ise de, karşularındaki muntazam Yeñi-Çeri ‘askerine tesâdüf ile perîşân oldu-798.

Yine bunlardan Macar Kırallı ile Re’îsü’r-Rû’esâ Filiber Tuna’da bir balıkcı kayığına râkiben mansıb-ı nehirde duran donanmaya cân atdılar. Ve İstanbul Boğazı’ndan, Marmara’dan³¹ bi’l-mürûr Ak-Deñiz’e çıktılar.

Niğbolı muzafferiyetinden Avrupa büyük ders-i ‘ibret aldığı gibi Rodos Şövalyeleri de eyüden eyüye rezîl olmuşlar idi.

Filiber Cezîre’ye muvâsalatında kendi gibi firâr edenlerden daha birçok zevâta tesâdüf etmiş, ve ez-cümle Kayser hânedânından olup Mora Muhâfızlığı’nda bulunan Tomas Palelogos – Niğbolı muhârebesinden sonra sevk olunan ‘Osmânî Akıncılarına mukâve-met edemeyerek – Rodos’a ilticâ ile Mora’daki hukûkını, hısârlarını Şövalyelere satarak bir mikdâr para almış idi.

Fekat Filiber Mora’yı teslim almak üzere ‘asker sevkinden Nikol ile Tomas’a [98] vèrdiği akçenin istirdâdına kıyâm etti. Halbuki Hazret-i Bâyezıd Niğbolı’dan Edirne’ye ve ba’de İstanbul civârına muvâsalatla Anadolu Hısârı’nı (*Güzel Hısâr*) inşâ ile emr-i muhâ-sarayı tecdîd etmek emelinde bulunmuş idi. Ne çâre ki Asya çöl-lerinde, Hind ve Sind yaylâlarında senelerce gâlibâne at oynatan Timurleng, Ğarbe teveccüh ile Sivas şehrini yağma ederek Anadolu içerülerine doğru gelmekte olduğu haber alındı. Bu haber üzerine ‘Osmânîlilar her tarafca hareket-i ‘askeriyyelerini terk ile bir noktada ictimâ’a mecbûr olmağla; Mora’nın dahi muhâfızsız bırakılmasın-

‘Askerin var mı?

Yeter

Zahîren var mı?

El-vèrir

yolında muhâverede bulunduğu meşhûrdır.

³¹ Sijmsond, Gelibolı öfîinden geçerken; ‘Osmânîlilar Dük dö Burgovin ve Almanyalı Şildirger gibi çok asil üserâyı sâhil-i bahrda dizerek, “Esirlerifi satun almak üzere gel!” diye istihzâ eyledikleri kezâ meşhûrdır.

dan Tomas, memleketine ‘avdetle hükûmetini vikâya emeline düşdi. Binâ’en-‘aleyh Mora’ya me’mûren gönderilen birkaç Şövalye Komiseri, bir şey’e nâ’il olmadan Rodos’a dönüp geldi.

Filiber ba’de umûr-ı dâhiliyye ile meşgûl olmuştur. Zemânımızda ‘Arab Kal’ası ta’bîr olunan “Saint Mişel” Kulesi’ni inşâ etti. Limânı ve gemileri leylek muhafaza için -kâ’idesinde henüz görülen deliklerden iki yakaya yedi yüz elli kadem tûlinde- bir zincir gerdi.³²

Filiber’in bu i’tinâlı icrââtı, istihkâmâtı ‘Osmânîlular’ın birgün Rodos’a gelmek havfindan ilerü geliyordu.

“Lâkin Yıldırım iklim-i ‘Osmânî’ye cevelânına müsâ’id bulmadığından, etrâfında olan hısâr-ı inhisârı devirmekte ve hâriku’l-‘âde ba’zı etvârının sadamâtı [99] esâs-ı idâreye hâlel vermekte iken, Timûr-ı Meşhûr, bu siper-i sa’ika gibi tarîk-ı istîlâsına dikilmiştir. Eğerçi ifrât-ı şiddetine nazaran anı dahi yerinden koparması ihtimâlinde ba’îd degildi. Fekat hasmı ile çarpışmağa başlar-başlamaz sevğ-i rûzigâr eczâ-yı kuvvetini târ u mâr ettiğiinden bu âteş-pâre-i celâdet yok yere mahv olup gitdi.”

Fi’l-hakîka Niğbolı muzafferiyeti Avrupa’nın tekâmül kuvâ-yı ‘askeriyyesini sarsup Varna muharebesine değin tecâvüzî harekâta kendilerinde cesâret bırakmamış olduğına göre; Ankara beliyyesinin vukû’ı ârzû edilmezdi. Zîrâ Timur’ın çaldığı galebe neticesi üzerine Rûm-Êli ve Anadolu’da nice zahmetlerle zabt olunan memâlik elden çıktığı gibi idâre-i dâhiliyyeyi takrîr için “Fâsıla-yı Saltanat” nâmıyla on bir sene kadar iğtişâsât içinde muztar kalınmış ve her tarafca a’dâya büyük fırsatlar verılmışdir.

Şuna hamd alınabilür ki Devletin o hâl-i keş-me-keşisinden istifâdeye me’mûl nisbetinde kıyâm edilmediğinden bugün okun-

³² * Bu zincir her bir halkası bir-buçuk kadem cesâmet ve kutrında idi. Mîlâdî 1843 senesinde Der-Sa’âdet’e aldındığı rivâyet ediliyor.

makda olan ba'zı Freng târifleri ekser Mülûk-ı Nasârâ'ya i'tirâzât-ı müte'essifede bulınıyorlar.

Timur-ı Gürgânî Ankara'dan soñra İzmir üzerine doğrılmışdır. İzmir, Şövalyeler idâresine geçdiği günden beri kesb-i ehemmiyyet ederek muhâfızları ve Şövalyelerin mahâret-i 'askeriyyeleri 'âleme velvele-endâz olmuş idi.

Tatar ise bunu nefesine yediremeyüp Frengleri atına çığnetdirdikten ve Hısârı on dört gün kadar muhâsara ettikten soñra kâmilten tahrîb ile limânını hattı taşla imlâ etmişdi – 804

Şövalye Kumandanı “Giyom dö Min” her ne kadar müdâfa'ât-ı secî'ânede [100] bulunmuş ise de, ğaddâr Tatar'a karşı durulamayacağı hissiyle – neden soñra gelüp limân hâricinde duran – gemilere atlayarak firâr etmiştir. Berâberinde beş-on fedâ'iden mâ'adâ kimse kalmamışdı.

Timur bu ârzûsına da nâ'il olduğını görerek İrân'da zuhûr eden karışıklıkların öñini almak ve tertîb edeceği bir erdü ile daha ba'zı memâlik feth eylemek üzere Anadolu'dan çekilmiş ve üç sene soñra beslediği ümîdler başa çıkmakla ecel-i bî-amâna teslim-i silâh-ı cân eylemiştir – 807

Timur, İzmir şehrini tabî'at edindiği vahşet dâiresinde tahrîb ile Türkistan'a çekilmiş; ve gûşede-bucakda gizlenen Emâret Beğlerinin meydâna çıkmalarına ve hattâ Rodos Şövalyelerinin İzmir şehr ü hısârını yeñiden termîm ve tahkîm etmelerine cesâret vermiş idi. Fekat Frenglerin şehr-i mezkûre tekrâr sâhib olmaları, Timur'ın 'avdetinden ziyâde Şehzâde-ğânın saltanat da'vâsına kalkışup kuvâyı 'Osmâniyyenin inkisâmına mahmûldır. Nitekim Re'îsü'r-Rü'esâ Filiber, İzmir mağlûbiyyetini Avrupa nazarında unutturmak içün, fâsıla-i saltanattan bi'l-istifâde, Bedrum'da³³ Saint Pier Şatosı'nı

³³ * Mezkûr hısâra Türkler “Bedros” tesmiye etmişlerdi. Sofıradan Bedrum, Bodrum kalmışdır.

Şehrin Kraliçesi Artemis'in zevci Mozol nâmına inşâ edilen mezar pek meşhûr, ve Bodrum, Ebu'l-Müverrih'in Homeros'ın maskat-ı re'si olmakla da ma'rûfdır.

zabt eylemiş ve bu galebeyi müte‘âkıben Şövalyelerin tecâvüzâtını artırmıştır.

Bu esnâda Kıbrıs’da Kırıl İkinci Jan’ın iktidârsızlığı hasebiyle Cenevizliler harbe kıyâm etmişlerdi.

Re’îsü’r-Rû’esâ Filiber, Rodos’a kadar donanmasıyla gelen Ceneviz Mareşalı [101] Bucikulet’in hâtırı içün Kıbrıs’a bi’l-‘azîme te’lîf-i beyne çalışmış ve Hükûmet-i Mahalliyyeyi yetmiş biñ Duka altını tazmînât i’tâsına mecbûr etmiştir.

Ba’de Filiber kendi donanmasına Cenevizler’i ilhâk ederek Sûriye sevâhiline doğru açılmış; Beyrut, Soyda, İskenderun şehirleriyle ‘umûm Venedik ticâret-gâhlarını urup geçmiştir.

Mısırîler muhârebenin devâmına meydân bırakmamak üzere sulha tâlib olarak Kudüs’in serbest ziyâreti ile İskenderiyye ve Remle’de Şövalye Konsoloslarının ikâmeti şartlarını kabûl eylemiştir.

İki müstevlî donanma birçok ganâ’im ile Sûriye’den ayrılmışlar ise de, Venedikliler Ceneviz donanmasının yolını keserek bir muhârebeden soñra bütün gemilerini yakmışlardır.

Yukarıda tafsîlâtı verilmiş olan Avrupa’nın Râfîzîlik âteşi henüz muntafî olmamıştı. Katolik ‘âleminde On Üçüncü Beneva ve On İkinci Greğuar ile Peyz şehri in’ikâdı üzerine Beşinci Aleksandır zemânında üç Papa var idi. Kilisânın bu derecelere kadar tenezzül eden idâresizliğinden Şövalyeler pek mutazarrır oluyorlardı. Zîrâ Cem’iyyet hazînelerini Hristiyânlık uğurunda tükedüp Avrupa’daki arâzî hâsîlatını celbe sa’y edildiği hâlde Bayi ve Komandor nâmlarındaki Şövalye Me’mûrları tarafdârlık beliyyesiyle Re’îsü’r-Rû’esâ’ya itâ‘at etmiyorlardı.

Filiber buna bir çâre bulmak üzere Avrupa’ya ‘azîmet etti. Papalara ve Fransa Kırallı Altıncı Şarl ile İngiltere Kırallı Henry’ye ber-tafsîl şikâyetde bulundu.

[102] Mûmâ-ileyhim tarafından édilen mu'âvenet ve imdâdlar ile Filiber tahsîlâta ikdâm ederek bir hayli para cem' etti. Ve kendi me'mûriyyetini de umûm Papa ve Kardinaller'e tasdik ettirdikten sonra Rodos'a 'avdet eyledi.

Filiber 'avdetinden iki sene sonra vefât ederek Saint Jean Kilîsâ-sı hazîresinde defn olınmıştır. Bu zâtın zemân-ı idâresine büyük bir ehemmiyet izâfe edilerek 'akl u zekâ ve mahâret-i hârîka- nûmâsı her bâr yâd edilmektedir.

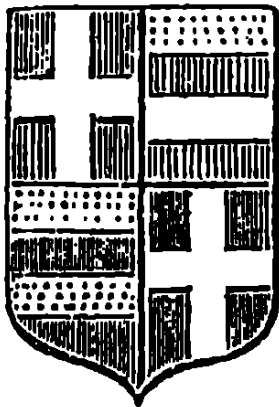
Muvaffakiyâtını ve sâ'ir icrââtını hâkî olmak üzere nâmına birkaç sütûn rekz olınmıştır.

[102] ONUNCI RE'İSÜ'R-RÜ'ESÂ

ANTUAN FLÜVYAN: 823-839

ANTOINE

1421

FLUVIAN

1437

Antuan Flüvyan, 'an-asl Katalonyalıdır. Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa intihâb olındığı zemân 'uhdesinde Kıbrıs Ze'âmeti Nezâreti'yle Sancakdarlık ve Re'îsü'r-Rü'esâ Kâ'imakânılığı vazîfeleri mevcûd idi. Re's-i idâreye [103] geçdiğinde ahvâl-i âlem haylî müzebzeb olup her hükûmet bir müstevlî öñinde firâr, veyâ bir nokta-i felâket ve inkırâzda karâr eyliyordu.

Evlâd-ı Bâyezîd arasında on bir seneden beri hallolmayan da'vâ-yı saltanat, Çelebi Sultân Mehmed'in galebesi ile hıtâm bulmuş ve "az müddet zarfında ihvân ü a'dâsını elinde müteferrik olan memâlik-i 'Osmâniyyeyi kabza-i idâresinde cem' eyledikten başka, bu sene ve Sırbistân'a dahi kılınca baş eğdirmiştir. O zemâna kadar yalnız berren burc-ı gâlibiyyet üzerinde mevvâc olan râyet-i ikbâl-i 'Osmânî, devr-i devletinde deryâları dahi cilvegâh-ı istiklâl eyledi."

Hattâ Ak-Deñiz'ce hâkim geçinen Venedikliler'in rûzigâr-ı mâğlûbiyyet öfline bâdbân-ı güşâ-yı kahr olmaları en ziyâde Şövalyelik 'âlemini te'lîm etmiş ve nevbet-i te'dîb artık kendilerine geldiğini aňlayarak harb gemilerinin ıslâh ve tezyîdine sevk edilmiştir. Fekat Çerâkese-i Mısır'dan Melik Şerâfe'd-dîn 828 senele-
rinde Freng korsanlarını ta'kîb vesîlesiyle Kıbrıs'ı istilâ ve Rodos Şövalyelerine kuvâ-yı İslâmiyyeye karşı mahâret-i bahriyyelerinin bir fâ'ide vermeyeceğini îmâ etmiştir.

Şu var ki, Avrupa'ca Ehl-i Salîb nâmlarıyla teşkîl olunan 'askerî ocaklarından maksad; Şarkda, Áarbdâ 'Unsur-ı İslâmın imhâsı olup bunlara her tarafca terk kılınan arâzî hâsılatı tedârikât-ı harbiyyeye karşılık olduğundan, Kıbrıs Kırâlinın vâki' olan istimdâdına mukâbil, Re'îsü'r-Rü'esâ Antuan Flüvyan bir mikdâr kuvvetle bir donanma ihzârına şitâb etmiştir.

Fekat Rodos'daki mevcûd kuvvetin kifâyet etmeyeceği aňlaşılarak Ze'âmet Kumandanlarına yigirmi beşer Şövalye ile birer yamak i'zâmı emir kılındığı gibi [104] "Embost Mâlikânesi" yüz biñ Florin'e terhîne karâr verilmişti.

Paranın kabz u nakline me'mûr edilen Re'îsü'r-Rü'esâ Kâ'i-makâmı Jean dö Sitarik – ne sebebe müstenid ise- meblâğ-ı mezbûrı Cenevizliler'le muhasamât-ı şedîdede bulunan Aragonya Kırâlına teslim ile Şövalye Cem'iyetini her gûne hareket icrâsından men' eyler ise de, Antuan, Sitarik'i Rodos'a celb ve 'azl ile Frakıl Şatosı'na nefy etmiştir.

Mısır donanması Kıbrıs'da Mağosa ve Tuzla ile Şövalyelere 'âid olan mâlikâneleri tahrib, ve Kıralı ve sâ'ir zâde-gânı esîr eylemiş ve fidiye-i necât olmak üzere almış bir Florin talep etmekde bulunmuşdı.

Re'îsü'r-Rü'esâ Antuan'ın tavassutı ile egerci muhâsamanın bir müddet terki mu'âhede edilmiş ise de, Cem'iyetin Avrupa'dan mûhimmât ve 'asker celb edememesi Ehl-i İslâma büyük fırsatlar kazandırmıştır.

Fransa'nın, İngilizler ve Almanya'nın Jan Havsler³⁴ Mesleki tarafdârları tarafından tahribâta uğraması Şövalyelerin Avrupa'daki şu'belerinden hiç istifâde edememelerine bâ'is olmuş idi.

Bu hâlin indifâ'ı zemânına değin umur-ı Cem'iyetin taht-ı intizâma alınması Re'îs'ür- Rü'esâ'ca emek edilerek 1428 senesinde Rodos'da bir Meclis-i Umûmî 'akd ile verilen karâr üzerine ekser Ze'âmet Begleri 'azl ü tebdîl, ve yeñileri ta'yîn ve tevkîl edildi. Bu, ayruca kaleme alınan Ta'lîm-Nâme ile de [105] Papalara ve Kardinaller'e ilticâ ile me'mûriyyet almak talebinde bulunan Şövalyelerin, Vatikan Sarayında bila-istizân ikâmet etmemeleri tenbîh ve i'lân olındı.

Antuan Flüvyan bu yoldaki icrââtından sonra Mısır ile olan mütâreke hükminin muhâfaza olunmasından istifâde ederek şimdiki Müsevî Mahallesinin tevsi'ine ve bir kışla inşâsına da – ba'zıları hasta-hâne deyör – muvaffak olmuştur. Sevr ağaçlarından bir sûret-i nefisede inşâ olunan kışla kapularının Birinci Loui Filib'in mahdûmı “ Prens dö Juanvil”e Rodos'ı ziyâreti esnâsında hediye verildiği Mösyö Balyoti (*Biliotti*) Târîhinde mezkûrdur.

Antuan Flüvyon, Mîlâdî 26 Teşrîn-i Evvel 1437 Senesinde vefât etmiştir. Hazîne-i Cem'iyete on iki milyon Florin terki, ve hüsn-i idâresi cihetiyle kitâbe-i kabrine şu sözler kayd u hakkédilmiştir:

³⁴ * Almanya'da Rafz ve Bit'at erbâbından olup 1415 senesinde Konstan şehrinde ictimâ' eden Papalık Meclis-i Rûhânî'si tarafından ihrâk edilmiş bir hakîm idi.

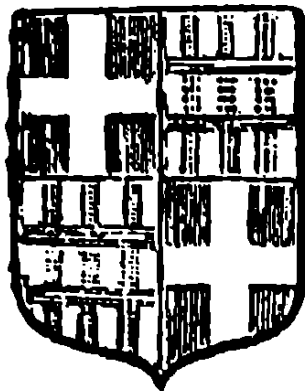
“Zamân ile sulh ve tassarruf mümkün olsa bile, parasız hiç bir şey mümkün olamaz.”

ON BİRİNCİ RE'İSÜ'R-RÜ'ESÂ

JAN BONPAR DÖ LASTİK: 839-857

JEAN BONPAR

1454

DE LASTIC

1437

Jan Bonpar Mîlâdî 1321 senesinde “Ovren” şehrinde [106] tevellüd ederek Yüz Sene Muhârebâtı esnâsında ibrâz-ı şecâ'at ve ikmâl-i rûsûh-ı hükûmet etmiş ve hattâ 1394 târîhinde İngilizler'e esîr düşmekle tecrübe-i tâlî' ve felâket eylemiştir. Fekat o zemân-da 'askerlikce daha büyük şöhret kazanmak her hâlde Şövalye sınıfına dâhil olmağla tevakkuf eylediği için Jan Bonpar esâretten kurtıldıktan soñra Rodos'a 'azîmetle Şövalyeliğe intihâb edilmiş ve bu müddet zarfında bi'l-cümle Rü'esâ'nın teveccühini kazanarak memleketi olan Ovren Büyük Du'âcılığı ile Bunkalem Komandor-lığı'na ta'yîn kılınmıştır.

Jan Bonpar, idâresindeki arâzîyi teftîş için Avrupa'ya 'azîmetin-de Antuan Flüvyan'ın vefât-ı vukû' bulmağla Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa nasb edilmiştir.

Bu esnâda Sultân Murâd-ı Sâni Macarlu Jan Honyâd ile meşhûr İskender Beğ'i te'dîbe çalışmakda ve Yûnânistân ile Adalar Deñizi'nde birçok ğâlibiyyetler dahi vâsıl-ı hadd-ı husûl olmakda idi.

Mısır'da Kölemen Serdârlığı Makâmına geçirilen Emîr Celâle'd-dîn, donanmasıyla Kıbrıs, Venedik ve ez-cümle Rodos korsanlarına meydân okumakda olduğu gibi, Kıbrıs'da ba'zı şehirleri harâb ederek Rodos şehrini istilâyâ karâr vermişdir.

İşte bu karğışalık arasında idi ki, Jan Bonpar Rodos'a 'azîmetle 'askerin ma'âşını i'tâ ve donanmayı techîz ve ba'zı kuvvetsiz kalan noktaların tahkîm ve termîmini icrâ eylemiştir. Fekat iki düşmenden birinin ittifâkını te'mîne çalışmak Re'îsü'r- Rü'esâ için lâ-büdd idi.

Jan Bonpar, Şövalye Rü'esâsı'ndan Rodos Büyük Du'âcısı Jan [107] Ovren'i Edirne'de bulunan Sultân Murâd Hazretleri'ne irsâl ile beynlerinde sulhın bekâ-dâr olmasını istirhâm etmiştir.

Hükûmet-i Seniyye böyle bir kayıd altına girmeği muvâfık-ı maslahat görmeyüp, ve fekat Rûm-Êli'deki meşğûliyyeti derecesini ve Ak-Deñiz korsanlarını hîn-i hâcetde te'dîbe ta'kîbe müsâ'id olan vaktini hiss etdirmeyüp yalnız Rodos meb'ûsını taltîf ve hediyeeler ihsânıyla i'âde eylemiştir.

Halbuki Mısırlılar Frengler'e râhat vermemeyordu. Mün'akid olan Mu'âhede hükmine de i'tibâr etmeyerek üç filo donanma ile Meis cezîresine gelerek ba'de Rodos civârında icrâ-yı nümâyişe başladılar.

Şövalyeler Mısırlılar'ın bu kabîl tecâvüzlerini defa'âtle tecrübe etmiş olduklarından mücehhez olan donanmalarıyla müdâfa'ya ve 'âdetâ düşmenlerini ta'kîbe koyuldılar. Mısır donanması İstanköy'i tahrîb için Bedrum sâhillerine çekildi. Fekat Rodos'ca da ihtiyât elden bırakılmamışdı.

Şövalye donanması der-'akab yetişüp Mısır gemilerini tazyîk ile birçok zâyî'ât vèrdirerek firâra mecbû etti.

Mısırlılar yolları üzerine isâbet eden Kıbrıs'ı tekrâr tahrib ile Şövalyelere 'âid Ze'âmetleri ve Muhâfızları mahvdan soñra İskenderiyye'ye döndiler.

Lâkin Kölemenler bu kadarla iktifâ etmediler. Yeñiden donanma çıkarup Rodos Kal'asını tekrâr muhâsara altına aldılar. Şu var ki mahsûrîn şiddetle müdâfa'ada bulınarak Mısırlılar'ı ric'at ve hezîmete dûcâr etdiler.

Bu muzafferiyet Avrupa'ya işâ'a edilmekle her taraftan takdir-nâmeler alındı. [108] Avrupa'dan yeñi 'asker gelmeğe ve asîl-zâdegân Şövalye yazılmağa başladı. Taksîtinin gecikdirenler 'afv talebine kalkışdı.

Jan Bonpar ba'de Mısır'dan vâki' olan mürâca'at üzerine sulh 'akd ederek mesâlih-i dâhiliyyenin temeşşiyeti ile iştigâl etdi. Avrupa Ze'amet Mu'âmelâtı da Papa'nın ve daha sâ'ir Rü'esâ'nın muvaffakiyyetleri ile hallédildi.

Ve Re'isü'r-Rü'esâ'ya fevka'l-hadd imtiyâz verilerek birtakım serkeş me'mûrlar 'azl olındı. Yalnız Kölemenler'in öteden beri muzmerleri ahz-i sâr olduğından Sultân Murâd ile bir ittifâk 'akd edebilmeleri mülâhazasına mukâbil Jan Bonpar içün yapılacak bir şey daha kalmışdı, ki o da 'Osmânlılar'la 1438 senesinde imzâ edilemeyen Mu'âhedeyi tecdîd etmek idi.

Rodos'dan Edirne'ye hareket eden He'yet-i Meb'ûse, Cenâb-ı Murâd'ı İskender Beğ çün bi'z-zât harbe hazırlandığı bir zemân-da buldı. Bi't-tabi' Venedikliler misillû bunlarla da sulh 'akd edildi. Vaktâ ki Sultân Murâd Hazretleri iki sene soñra vefât ederek Sultân Mehmed-i Sâni Hazretleri culûs etdi, iki sene soñra İstanbul'ın fethine muvaffak olmağa Şark u Âarbını nazar-ı dikkatini celb etmiş olduğundan, mütecâviz hükûmetlerle berâber bütün Avrupa hükûm-dârânı der-hâl Fâtih-i Celâlet- 'Unvân'ı tebrike şitâb etmişlerdi.

Rodos Şövalyeleri, Venedikliler'den Bahr-ı Sefid'i ele almış ve donanmaca bütün akvâm u milele fâ'ik bulunmuş olduklarından Fâtih Hazretleri'ni yalnız karalarda kahrımân bir pâdişâh gibi telâk-kî ile tebrîke, ve lâzım gelen hedâyâyı takdîme tenezzül etmemişlerdi. Gûyâ bu da İstanbul'ın fethi esnâsında 'Osmânî gemilerinin ba'zı gûne yañlış manevra icrâ etmelerinden neş'et ediyordu.

[109] Bundan mâ'ada Çanak-Kal'a Boğazı'ndan çıkan süfün-i ticâriyye-i 'Osmâniyyeye bi'd-def'ât tasallut ederek Devlete karşı meydân okumakda idiler. Re'îsü'r-Rü'esâ Jan Bonpar bu hâlin tevlîd edecekî netâ'ic-i vehîmeyi neden soñra añlayarak bir Hey'et-i Meb'ûse'ye tevdî' eylediği ba'zı hedâyâ-yı nefise ile Edirne'de bulunan Pâdişâh Hazretleri'ni tebrîke 'azm etmiştir.

Fâtih Hazretleri Şövalyeler'e öteden beri hâsıl etmiş olduğu iğ-birânı ketm edemeyerek hediyeelerini reddetti; ve cezâ'ir-i sâ'ire misillû Rodos adasının dahi senevî iki biñ Dûka altını vergû vermesini teklîf eyledi.

Şövalye Sefîri, me'mûriyyeti, yalnız 'arz-ı tehniyetden 'ibâret olup bu kabîl müzâkerâta girişmeğe salâhiyyeti olmadığını beyân, ve Rodos'a 'avdetinde keyfiyyeti Re'îsü'r-Rü'esâ'ya bildireceğini der-meyân eyledi.

Rivâyet sahîh ise, Jan Bonpar: "Hürr ve muzaffer bulduğım bu Şövalye Cem'iiyyeti'ni inkıyâd ile berâber virgûya rabt etmeğe, ma'âz-Allah, hiç bir zemân muvâfakat edemem. Eger Sultân Hazretleri Rodos'ı feth etmek emelinde ise, benim ve sâ'ir hem-meslekânımın cenâzeleri üzerinden geçmesi lâzım gelir." yolında cevâb-ı redd vermiş ve hemân Cezîre'nin nukât-ı lâzîmesini bir derece daha takviye etmeğe başlamıştır.

Bu vâkı'â Ak-Deñiz adalarını zabt içün me'mûr edilen donanmadan bir netîce hâsıl olmamağla berâber esfâr-ı bahriyye yüzünden gavâ'il-i dâhiliyyenin tezâyid etmiş olmasına mebni, Rodos'a

i'lân-ı harbi müte'âkib Uzun Hasan mes'elesinin halli için bir müddet mütârekeye karâr verilmiştir.

Re'îsü'r-Rü'esâ verdiği cevâba mukâbil her dürlü tedârikât-ı harbiyyeyi itmâm ile [110] harbe intizâr eylediği hâlde 1454 Sene-i Milâdiyyesi mayısında vefâtı vukû' bulmuştur.

Bonpar, Cem'iyet tarafından tezkîr-i nâmı için rehz edilen sûtûn ile kitâbesinin kabrinde birçok parlak sözler mündemic, ve on dokuz senelik idâre-i hükûmetinde Şövalyelerin i'lâ-yı kadr ü şevketlerine hayli sâ'î olmuş olduğu mezkûrdur. "Áran Metr" ya'ni Re'îsü'r-Rü'esâ'lık 'unvânı bu zâtın zemânında ihdâs edilmiş diye bir rivâyet vardır.

ON İKİNCİ RE'İSÜ'R-RÜ'ESÂ

JAK DÖ MİLY: 857-864

JACQUES

1454

DE MILLY

1461

Jak dö Mily, Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa Milâdî 1454 senesi mayısında nasb edilmiştir. Fâtih devrinin Şarkda Áarbdâ sâye-bahş-ı 'azamet olan fütûhâtı âvânında Rodos'ın bi't-tabi' istisnâ edilmeyeceği Şövalyeler nazarında bir mes'ele-i mühimme şeklini almış olduğu için Jak dö Mily dahi Rodos'a [111] 'azîmetinde Cezîre'nin her sınıf

donanmaya mukâvemet edebilecek bir hâl-i rasânet ve mükemmeliyyete ircâ'ını emel etmiştir.

Selefi Jan Bonpar'ın virgû talebinden dolayı Der-i Devlete îsâl ettiği cevâb, Uzun Hasan ve İskender Beğ lisânından bile çıkmamış olduğına nazaran, Cenâb-ı Fâtih'in Şövalyeler'e eyüce bir merâm aflatması tabî'î idi.

Sâniyen Şövalyeler'in Belgrad Ehl-i Salîbi'ne iştirâk etmeleri de bir başka sebep-i igbirâr olabilürdi. Binâ'en-'aleyh Rodos cânîbinden gönderilen sefirin temdid-i mütârekeye dâ'ir – ki hükmen akdemce 'akd edilenin ehemmiyeti kalmamışdı – bast eylediği tekâlîf-i müsterhamesi nazar-ı 'itibâra alınmayarak kendileriyle 'Osmânlılar'ın – birçok sebepler sevkiyle – dâ'imâ muhârib olacakları cevâbı verildi.

İstanbul'da techîzi fermân buyurulan donanmaya Ümerâdan Hamza Beğ me'mûr edilerek Ak-Deñiz'e sevk edildi. Hamza Beğ Midillü, Sakız cezîrelerini ziyâret ile birçok bahrî nümâyişler icrâsından soñra İsporat Adaları'na doğru 'azîmet etti.

İstanköy, Kalimnoz ve Sümbeki taraflarını gâretde devâm ve Rodos'ın za'îf görünen Manole ve Arhencilos semtlerine tecâvûze nasb-ı nazar-ı ihtimâm eyledi.

Havâların muhâlefetiyle berâber maksad dahi Adalar Deñizi'n-de bir akın icrâsından 'ibâret olduğu için, edilen ihtimam ile iktifâ olındı. Ve fekat Şövalyeler'in şimdiye kadar 'Osmânlı tüccârına verdikleri zarâr ve ziyânın birkaç misli tazmîn edilmek üzere ğanâ'im ve fireye ve yüzlerce esîr almağa muvaffak olınarak 'avdet edildi.

[112] Re'îsü'r-Rü'esâ, 'Osmânlılar'ın şu ufak nümâyişlerinden hâsıl olan harâblığı telâfi için bir taraftan istihkâmâtı termîme ve tanzîme karâr vermişdi.

'İlel-i sâriyyeden vebâ hastalığı bu aralık zuhûr ederek 'asker ve ehâlden biñlerle nüfûs ziyâ'ına bâ'is olduğu gibi, Mısırlılar'ın yine

tedârikât ile meşgûl olmağa başlamaları haberi Rodos'a vâsıl olarak vebâ derecesinde husûl-i havf u dehşeti bâdî olmuşdu.

Bundan mâ'adâ Kıbrıs idâresi dahi yeñiden intizâmsızlığa dûçâr olarak Jak nâmında bir müteğallib, Mısırlılar'a i'timâd ile kırallığına heves ve hased etmişdi. Mezkûr Cezire'de Şövalyeler gibi Cenevizliler'in birer mevki' edinerek 'Osmânlı sefâ'inine dâ'imâ tecâvüzde bulunmaları cihetiyle, müdde'inin muvaffakiyyetine Cenâb-ı Fâtih Hazretleri bi'z-zât ikdâm buyudılar. 'Âkıbet müdde'î Jak, Kıbrıs'da ârzûsına muvaffak olarak ve Ceneviz Cumhûrî'nın kerîmesini tezvîc ederek icrâ-yı hükûmete başladı.

Hukûk-ı hükûm-rânisini gâ'ib eden Kırالیçe Şarlot, Rodos'a gelerek Şövalyelere dehâlet etti. Kırالیçe'nin Rodos'da ikâmetine müsâ'ade olunmasındaki hakâret Ceneviz'e bir nev'i i'lân-ı harb demek olduğundan, nihâyet bu hılâlde Mısırlılar hesabına erzâk hamûlesiyle Rodos limânına uğrayan iki Ceneviz gemisinin müsâdere edilmesi muhârebeye vesîle oldu. Ceneviz donanması Herkit cezîresini muhâsara ile katl-i'am icrâ etmiştir.

Şövalyeler bu sırada müdâfa'aya kâfi kuvvetleri olmadığından müsâdere olunan eşyâ ve gemilerin teslim ve i'âdesiyle sulha tâlib oldılar. Şu vak'ayı müte'âkib [113] 'askerî firkaları beyninde hâsıl olan şiddetli bir mübâyenet-i efkâr, İdâre-i Cem'iiyeti esâsından sarsacak derecede idi.

İspanyol, İtalyan, İngiliz ve Alman takımları Fransızlar'ın dâimâ mevki'-i ikbâlde olmalarına, ya'ni en büyük mesânid-i resmiyyenin onlara tevdi' olunmasına i'tirâz ile müsâvât taleb etdiler.

Fransızlar Baş-Za'im, Baş-Müşîr ve Baş-Mihmân-dârlık me'mûriyyetlerini hâ'iz olunca, digerleri dahi Baş-Muhâfız, Âmiral, 'Adliyye Nâzırı ve Sûvârî Kumandanları menâsıbını muhâfaza etmek lâzım geliyor idi.

Re'îsü'r-Rü'esâ bu mesâ'il-i mühimmeyi müzâkere için 862 Sene-i Hicriyyesinde Meclis-i Rü'esâ'yı in'ikâd ettirerek işin öfîni aldı.

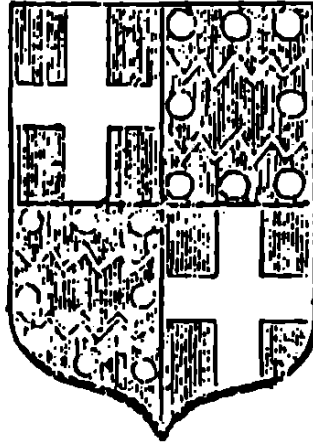
Jak dö Mily Mîlâdî 1461 senesinin 17 Ağustosunda ya'ni 864 Târîh-i Hicrîsinde vefât etmiştir.

El-yevm "Kluni" Müze-hânesi'nde [Musée de Cluny-H.F.] bulunan kitâbesinin kabrinde " περί πατρίδος μάχου" (*Harb Vatan İçündür*) sözleri mahkûdır.

ON ÜÇÜNCİ RE'İSÜ'R-RÜ'ESÂ

PIER RAYMON ZAKOSTA: 774-777

PIERRE
RAYMOND
1464

ZACOSTA
1467

"Embost" Dere-Beği Pier Raymon, Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa nasbını müte'âkib Roma'ya kadar 'azîmetle Papa'yı ziyâretten soñra Rodos'a muvâsalat etmiştir.

Fırka Rü'esâsı'nın cidâl-i ma'lûmları henüz ber-devâm idi. Raymon 'akd-ı Meclis ederek efrâdî 'umûmen Kastil ve Aragonyalılar'dan mürekkeb olmak üzere bir "Lank", ya'ni bir 'askerî sınıfı ihdâs ve Baş-Vekâlet Me'mûriyyeti'ni bu fırka re'îsine tefvîz eyledi.

Sekiz fırkanın Kasaba ve Kal'a'ca olan vazîfeleri sâkin oldukları mevâki'i muhâfaza etmek idi ki ber-vech-i âtî zikr olunur:

1. Ovren Sınıfı: Nalyak Burcu'ndan ya'ni 'Arab Kulesi'nden Şövalye Sarâyı'na kadar.

[115] 2. Alman Sınıfı: Sarây'ın cihet-i garbîsinden Saint Jorj ya'ni Eğri-Kapu'ya kadar.

3. Fransız Sınıfı. Eğri-Kapu'dan İspanya Kulesi'ne kadar.

4. İspanyol-Arağón-Katalon Sınıfı: İspanya Kulesi'nden Saint Mari ya'ni Bâb-ı Mesdûd'a kadar.

Bu sınıf dâhilede nezâretle mükellef idi.

5. İngiliz Sınıfı: Mezkûr bâbdan Keşkenoz, veyâ Saint Jan ya'ni Kızıl-Kapu'ya kadar,

6. Provans Sınıfı: Kızıl-Kapu'dan İtalyan Burcu'na ya'ni Yehûdî Mezârlığı hizâsındaki Parmaklık Burcu'na kadar,

7. İtalyan Sınıfı: 'Ayni burcdan Sen Katrin, ya'ni Moslak Kapusu'na kadar,

8. Kastil Sınıfı: "Leon ve Portekizler.": Moslak Kapusu'ndan Saint Poul Kapusu'na kadar, ya'ni Damla Kapusu'na kadar olan hudûd muhâfaza ederlerdi.

Şövalyeler şu taksîm ve tensîkden ziyâde paraya ihtiyâcları olup hârice olan borçları üç yüz biñ Duka altunına varmış idi.

Halbuki Cenâb-ı Fâtih, Midilli Cezîresini zabt ederek donanmayı sâ'ir cezâ'irin fethine me'mûr etmiş idi.

'Osmânlılar'ın birgün Rodos'ı elde edeceklerine yakîn hâsıl eden Re'îsü'r-Rû'esâ, 'Osmânlı donanmasının İstanbul'a avdet etdirilmesi için Rûm-Ëlî'de bir mes'ele zuhûrına sâ'î olmakdan başka çâre aramayıyordu.

Fi'l-hakîka Eflâk Voyvodası'nın ser-keşliği üzerine İstanbul'ca Rûm-Ëli cihetine 'atf-ı luhâza-i dikkat olundu.

[116] Pier Raymon, Fâtih Hazretleri'ni ba'zı desâ'is-i siyâsiyye ile şaşırtmağa çalışmakda idi.

Fâtih bu sırada tamâmıyle vâkıf olmuş iken, Rodos'dan akdem Trabzon şehrini feth emelinde olduğundan 871 senesinde Rodos'dan gönderilen Sen Gilyum dö Vilfrans ve Rûmlar'dan Konstantin Kavalaki ve Yendili nâmlarındaki meb'ûsları mu'in-dâr merâsimle bi'l-kabûl istid'âlar vechile iki sene Mûtâreke 'akdına râzî olmuşdı.

Raymon bu zemândan bi'l-istifâde Dük dö Burğon'ın ihdâ etmiş olduğu on iki biñ Dûka altını sarf ile Saint Nikola ya'ni şimdiki Fenâr Kulesi'ni inşâ ettirmişdir. Bunun sûret-i inşâ ve taksîmâtındaki intizâm-ı mahâret-nümâyâ bir cüz'î dikkatle bakılsa ehemmiyet-i kadîmesiyle esâlîb-i mi'mâriyyesi nazar-ı takdîre birden çarpar.

Prens Dük dö Burğon'ın ve Saint Nikola'nın tezkîr-i nâmları içün deniz cihetlerine bir arma ile 'Azîzin bir resmi hakk edilmişdir.

Rodos'ca ber-devâm olan bu tedârikât esnâsında Fâtih Hazretleri gâlibiyetden gâlibiyete uçmakda idi. Papa İkinci Pî, 'Osmânlılar'ın harekât-ı istîlâ-kârânelerini tavsîf içün bir Ehl-i Salîb Muhârebesi i'lân, ve bi'l-cümle hükûm-dârlarla Freng Beğleri'ni Milân civârındaki "Manto" şehrine celb eyledi - Halbuki Papa, bu telâş ile kendini bir mertebe daha terzîl etti-

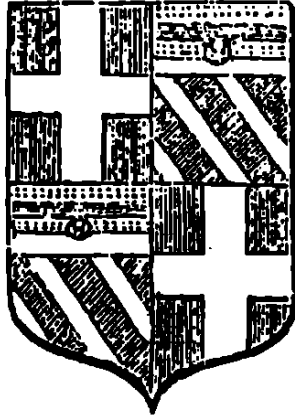
Rodos'da Pier Raymon hâricden 'asker ve akçe celbi tedârikâtına başladı. Ba'de Papa'nın da'veti üzerine İtalya'ya kadar giderek Meclisi 'Umûmî-i Salîbyûn'da hâzır bulundu. Muhârebe planının ta'mîmi sırasında Raymon [117] Rodos'a 'avdet edemeksizin zâtü'l-cenbden vefât etmiştir. Cesedi Roma'daki meşhûr Saint Pier Kilîsâsı'nda medfûndır.

ON DÖRDÜNCÜ RE'İSÜ'R-RÜ'ESÂ

JAN BAPTİS DÖ URZEN: 870-879

JEAN BAPTSTE

1467

DES URSINS

1476

Jan Baptis İtalya'nın en büyük hânedân-zâdelerindendir. Roma Şehri Büyük Du'âcısı iken Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa intihâb edilmiştir.

Cenâb-ı Fâtih'in Şark İmparatorluğu'na nihâyet vèrerek tâc u taht-ı 'Osmânî'yi İstanbul'a nakl eylediği günden beri Hıristiyanlık 'Âlemi tezelzülde kalup ekser Mülûk-ı Nasârâ istihkâm inşâsından, müttefik taharrisinden aslâ hâlî olmayordı.

Bâ-husûs Ak-Deñiz'de epice zemândan beri korsanlık eden Venedik ve Şövalyeleri te'dîb etmek Hazret-i Pâdişâhın cümle-i âmâl-i seniyyesinden idi.

İstanbul'ca sefere hâzırlanan donanmanın Cezâ'ir-i Bahr-ı Sefid'i urmağa me'mûr edileceği haberi Rodos'a vâsıl olduğu bir sırada idi ki [118] Jan Baptis, Papa'yı bir lemha-i basarda ziyâretten sonra Rodos'a 'azîmet ile tedârikât-ı fevka'l-'âdeye başlamıştır.

Bu zâtın dahi gayreti 'azîm idi. Avrupadan celb ettirdiği Şövalye Rü'esâsı'yle bi'l-müzâkere Cezîre istihkâmâtını ya'ni Lindos, Villano, Arhancelos ve Tiryanda Şatolarını eyüce tahkîm, ve Rü'esâ'dan Pier dö Buson dahi henüz bâkî olan hısâr hendeklerini

tevsî' ve deñiz cihetine yüz doksan beş metro tûlinde âhenîn bir divâr inşâ etdirdi. Mülhakât kılâ'ı muntazamen tersîm olındı.

İstanbul'da bir 'illet-i sâriye zuhûrî ile ehâlînin heyecâna düşmesi ve Mora'da Venedikliler'in tekrâr tecâvûze başlaması, donanmayı bir noktada cem' ile yalnız bir düşmeni doğrudan tazyîk etmek icâb etdi ki; fi'l-hakîka Rodos idâresi bu def'a da istilâdan kurtıldı. Hattâ o taraflara inen birkaç parça 'Osmânî gemisi Şövalyeler tarafından tazyîk ve ric'ate mecbûr edilmiş iken, intikâm ârzû edilme-yerek Mora üzerine sefer edilmiştir.

Mora seferi Sırbistân muhârebâtından soñra kesb-i ehemmiyyet etmiş idi. Mora'da me'mûren bırakılan Hamza Beğ'in ba'zı gûne idâresizliği hissêdiler. 'azliyle yerine Gelibolî Muhâfız Zağanos Paşa ta'yîn olınmıştır. Muhârebenin ibtidâlarında Venedikliler Rodos Şövalyelerini ittifâka da'vet edüp onlardan bir filo donanma istemişlerdi.

'Osmânîliler'ca karadan deñizden alınan ikdâm sâyesinde ve Hicrî 865 Senesinde Mora kıt'ası başdan başa feth ve istilâ olınmıştır.

[119] Cenâb-ı Fâtih bu muzafferîyyet-i fevka'l-'âdeden pek ziyâde mahzûz olarak Sadr-ı A'zam Mahmûd Paşa, Beğler-Begi Zağanos Paşa, Hamza, Tarhan, 'Ömer Beğlerle Atina şehrini ziyâret ve temâşâ buyurdıkları sırada Ümerâyâ karşı pek çok iltifât-âmîz mükâlemâtda bulunmuşlardır. Venedikliler'le Şövalyeler'in buradan aldıkları ders-i 'ibreti bir daha unutmamak lâzım gelir iken; cem' edebildikleri donanma ile Antalya şehrini zabt u yağmaya cesâret almışlardır.

Venedikliler, hele muzmerleri olan bağz u 'adâveti yeñemeyerek 'Osmânîliler'aleyhine her tarafda müttefik aramakda idiler.

Îrân'daki fûtûhâtıyla o sırada şöhrat olan Uzun Hasan maksadlarına hâdim olur mutâlâ'asıyle ittifâka da'vet edildi. Uzun Hasan'ın bi'l-mukâbeleda Rodos'a gönderdiği Hey'et-i Meb'ûse, müddet-i medîde müzâkereden soñra Îrân'da ber-devâm muhârebât-ı mezhe-

biyye hall olmadıkca Ak-Koyunlular'ın mu'âvenetde bulınamayacağını ve fekat kendileriyle tedâfi'î ve tecâvüzî bir mu'âhede 'akdından giru kalınamayacağını cevâben bildirdi.

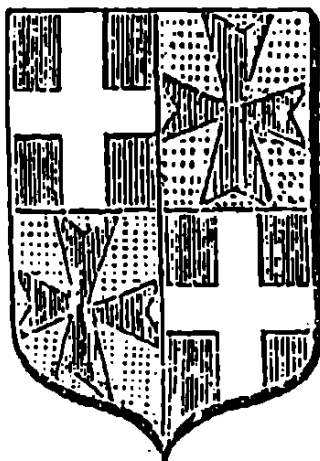
O yolda bir Mu'âhede imzâ edildi. Ve Uzun Hasan'ın tensikât-ı 'askeriyyesini teshîl için ehil olan Şövalyeler'den ba'zıları Hey'ete terfikan İrân'a gönderildi.

Jan Baptis bundan soñra umûr-ı dâhiliyyenin ıslâhıyle meşgûl olmuştır. Ve 'illet-i istiskâ'dan muztarr kalarak ve 'âdetâ bir def'a gâşyândan fevt oldu zannile mezâra konulup çıkarılmışdır.

Nihâyet Mîlâdî fi 8 Hazîrân 1476 Senesinde vefât etmiştir. Klunî Mütze-hânesi'ne aşırılan kitâbe-i seng-i kabrinde, "Lutf u Kerem Câlîb-i [120] Bezm-i İhvânındır" ma'nâsına olan "Αγαθότης φύλος ποιεί" 'ibâre-i lâtifesi mahkûkdır.

ON BEŞİNCİ RE'İSÜ'R-RÜ'ESÂ

PIER DÖ BUSON: 879-909

PIERRE

1476

D'AUBUSSON

1505

Şövalye mesleğine duhûlinden akdem İsviçre muhârebâtında şöhret kazanarak Fransa Kırallı Yedinci Şarl'ın, "Bu kadar zekâ ve

mahâretin bir kimsede cem‘ olındığını görmedim.” cümlesiyle nazar-ı istihânını celb eden Pier dö Buson, belki daha otuz yaşlarında iken yalnız başına erdûlar sevk edebilecek dehâ-i ‘askerî-i fevka’l-‘âdeye mâlik bulunmuş, ve o sırada Dere-Beglik ‘Âlemi zâten asîl-zâdegâna münhasır olduğu çün Dö Buson’ın mahâret-i ‘askeriyesi kadar asâlet-i zâtıyyesi de teslim ü takdîr edilmiştir.

Rodos Meclis-i Rü’esâsı’nın kendisini Gran Metrilik’e intihâb ettiği zemân, Dö Buson elli üç yaşlarında mücessem rûsûh u mahâret kesilmiş bir [121] büyük kumandan idi. Hattâ Dö Buson, Cenâb-ı Fâtih’in terakkiyât-ı cihân-gîrânesine sedd çekecek bir Hıristiyan Kahrımânı olmak üzere telâkkî edilerek Ovren Büyük Du‘âcılığı’ndan Rodos’a da‘vet edilmiştir.

Re’îsü’r-Rü’esâ Rodos’a muvâsalatında istihkâmâtı bir sûret-i rasânet-kârânede tahkîm ileAvrupa’dan lûzûmı mikdâr erzâk ve mühimmât celb etmiş, ve hâric-i hısâr ebniye ve kilîsâları hedm ederek kuvâ-yı berriyye ve bahriyyenin tezyîdine ikdâm ile dâ’imâ mevrîd-i endîşesi olan harekât-ı ‘Osmâniyye’ye vakf-ı nazar-ı ihtimâm eylemiştir.

Birçok nâm-dâr Şövalye Rü’esâsı aldıkları emre binâ’en vazîfeleri başına çekilüp gitmişlerdir.

Fi’l-hakîka Fâtih Hazretleri Der-i Devlete mine’l-kadîm virgû vèrmekden imtinâ’ eden ve Rodos’da târîh zabıtlarından beri, Anadolu sâhillerine tasallutdan hâlî kalmayan Şövalyeleri kat’iyyen te’dîb için tedârikâtta bulunuyordu.

Rodos’ın fethi için ehemmiyyetinden ziyâde gibi görünen tedârikât, Venedikliler’in Şövalyeler’le ittifâkına, ve Papalar’ın bir Ehl-i Salîb Kıyâmı tertîbine meydân vèrmemek için olduğundan, Venediklilerle Mu’âhede ‘akd edilerek gerek Paşa’nın İtalya’yı tahrîbe, ve İstikşâf Me’mûriyyeti’yle Mesîh Paşa’nın dahi Rodos’a sevki fermân buyurıldı.

“Pâdişâh Hazretleri kahr-ı a‘dâda bile kalmak, kalınca galebesini müdrik bulunduğı çün, tertîb-i muhârebede harîtayı meydân-ı mübârezeden daha müsâ‘id gördüğinden efkârına hizmet için tebe‘ası beyninde ve teşebbüsâtına mukâvemet için düşmenleri arasında tahtât-i arâzî fennî ile tevağğul ziyâdeleşmişti.

“Bu mesâ‘î-i ‘ilmiyye mahsûlâtından olmak üzere Rodos’ı görmüş olan [122] ma‘ârif-mendân-ı zemâneden biri, bi’n-nefs oralı³⁵”, ve biri Eğribozlu ve bizi Almanyalı³⁶” üç zât ki Pâdişâhın ihsân ü ‘adâletinde kabûl-i İslâm etmişlerdir.

“Rodos hakkında olan tasavvur-ı Hümâyûnı haber alınca, donanmanın sevğine me‘mûr olan Mesih Paşa’ya ve o vâsita ile huzûr-ı Pâdişâhî’ye Cezîrenin harîta-i istihkâmâtı ile birer Muhâsara Lâyhası ‘arz etdiler.

“Fâtih bunların üçünü de iltifâtına müstağrak ederek harîta ve lâ-yihalarını tedkîk ile mezc ü ıslâh etdikden soñra harekât-ı harbiyyesine esâs olmak çün Mesih Paşa’ya i‘tâ eyledi.”

Mesih Paşa elli biñ kadar dil-âverânı donanmaya bi’l-irkâb 884 Sene-i Hicriyyesine müsâdif Mîlâdî 1479 Senesi Kânûn-ı Evvelînin on dördüncü günü Ak-Defîz’e çıkarak Cezîrenin “Fâner” mevki’ine yanaşmış, ve karaya bir mikdâr ‘asker dökerek icrâ-yı nümâyîş ve istikşâfa başlamıştır.

Kasabadan Rudolf Donar Demberg kumandasıyla sevğ olınan Şövalye Suvârîsi ‘Osmânlılar’ın üzerine düşerek şiddetli bir mukâteleden soñra sipâhîleri tekrâr donanmaya ilticâya mecbûr etmiştir.

Mesih Paşa burada bir iş beceremeyeceğini anlıyarak fekk-i lenger ile İlyagi cezîresini urmağa gitdi ise de, orada bulundırılan Şövalye Müfrezesi tarafından mukâvemet görüp, kıslamak üzere Fenike limânına ‘azîmet [123] etdi. Mesih Paşa bu limânda muhtâc-ı termîm olan gemileri ta‘mirden ve levâzım-ı sâ‘ireyi ahzdan soñra

³⁵ * Antuvan Meligalos: ANTOINE MELIGHALOS

³⁶ ** Jorj Frapan: GEORGE FRAPANN

başkaca gönderilen gemilerle donanmayı yüz altmış parçaya iblâğ ile Efrencî Mayısın 23 ünci günü Rodos pîş-gâhında görindi. Cüz'î bir sûretde tahkîm édilen "Tiryanda" cihetlerine 'askerini dökerek bir kısmını "Sûr-ı Safâ" üzerine ve bākîsini "Despot Varoşı" semtlerine sevķ eyledi.

Donanma, limânlar mukâbilinde bahren muhâsaraya me'mûr oldu. Harbe bir mukaddime olarak her iki tarafca hûn-rîz muhâcemeler icrâ edildi.

Şövalyelerden Antuan dö Moran nâmında meşhûr bir kumandan ile birçok telefât vukû' buldı.

Mesîh Paşa nice müşkilât ile çıkartmış olduğı büyük kıt'ada üç topı miftâh makâmında olan 'Arab Kulesi'ni hedef ittihâz ile atmağa başlayarak o taraftan bir yol açılmağa başlamış ise de, Şövalyeler dâhilden bu ciheti bir hendek ile yine tahkîm étmeğe muvaffak olmuş; ve hattâ o sırada "Uvren Bağçesi" denüp el-yevm merhûm Süleymân Beğ 'âilesi tasarrufında olan mahalle ikâme olunan bir batarya topla 'Osmânlı topçılarına istifâdeye meydân verilmemiştir.

Mesîh Paşa bir aralık top âteşini kesüp, tertîb étدیği Fedâî Se-riyyeleri'ni hücûma sevķ étđ. Fekat tehiyye olunan köprüler düşmen tarafından görilmekle berâber Hazîrân on dokuzına müsâdif bir gecede şiddetli rûzigâr eserek sal ve köprülerin parçalanmasıyla 'askerin deñize dökülmesinden başka bir netice vermedi.

İstanbul'dan Rodos'a kadar donanma ile berâber gelen Almanyalı Mühendis Jorj Frapan, [124] ya tecessüs veyâ kendi gibi erdüda bulunan yerliden Dimitrios Sofianos ile İstirkab'dan Şövalye nevbetçilerine recâ ile, sûr'a dâhil olarak Re'îsü'r-Rü'esâ'ya erdü hakkında ma'lûmât i'tâ étmeğe başladı. Bir ok'a rabten, "Meter Jorj'a i'timâd étmeyesiniz" ibâresi dâhile atılmış ise de, Almanyalı şiddetli bir nezâret altına alınarak firârına yol verildi. Mesîh Paşa mevcûd plan mücibince 'Arab Kulesi'ni tahrîbe çalışıyordu. Ancak bir taraftan Murâd Re'îs Tekyesi öñlerine defn-i ecsâd-ı şühedâ

édilir, ve bir taraftan muhâcemeye devâm kılınurdu. Zîrâ düşme-
nin top ve taşından ve yağlı paçavra âteşinden haylî telefât vèrilmiş
olmasına mebnî, ‘Osmânlılar’ca pek o kadar cân-siperâne hücum
édilmeyordu.

Mesîh Paşa ‘Arab Kulesi’ni tahrîbden vaz geçerek Yehûdî Ma-
hallesi cihetine isâbet eden ve “İngiliz ve İtalyan Burçları” nâmı
vèrilen mevki’i topa tutdı.

Esfâr-ı Bahriyye-i ‘Osmâniyye’de ma‘lûmâta nazaran gece-
li-gündüzli âteşe devâm ile üç biñ beş yüz ‘aded mermer gülle atıl-
mış ve bir ‘azîm gedik açılmışdır.

Her ne kadar Şövalyeler sûrın bu kısmı za‘îf olduğına mebnî,
dâhildeki hâneleri kâmilten hedm ile daha bir hendek ve bir dîvâr
‘ilâvesine muvaffak olmuş ise de; bu ikinci dîvâr dahi endâht édilen
cesîm mermiyâta tâb-âver mukâvemet olamayarak harâba yüz tut-
muşdı.

Fekat Pier dö Buson, hücumın en dehşetlisi bu gedikden
vukû’a geleceğini bi’l-hisâb; kükürt ve ton yağı ve bal-mûmı gibi
serî‘ü’l-îştî‘âl mevadd-ı mültehibeden i‘mâl olunmuş hamîrelerle
karşılamağa üzre ‘Osmânlılar’ı o cihetden bekledi.

Vâkı‘â Mesîh Paşa, Kal’a feth olındığı sûretde istenildiği gibi
yağma için ‘askere müsâ’ade édileceğini i‘lâve ile teşvîkâtı bu-
lındı ve temâmen [125] muhârebe başlanup ‘asker mezkûr gedik-
den içerüye girmiş hattâ sûr’ın üzerine Mesîh Paşa’nın bayrağı bile
dikilmiş olduğu gibi Kal’anın iç tarafına inmek için dahi dört ‘aded
vâsi’ neredübânlar iktizâ eden yerlere konulmuş idi.

İşte artık kal’a alınmış diye hükmolunacak bir zemânda Mesîh
Paşa’nın bir sû’-i tedbîrine mebnî, ‘askerin hevesi kırıldığından he-
nüz Kal’a hâricinde bulunan ‘asker içerüye girmekden vaz geçdikle-
ri gibi, evvelce içerüye girmiş bulunanlar da dışarıya çıkmağa baş-
ladıklarından Şövalyeler böyle Kal’a içine giren düşmenin bırakup
çıkmasını bir mu‘cize-i Nasrâniyyeye haml ederek o kadar cesûrâne

hücûmlara başladılar ki dâhilde kalan ‘askerin hemân hiç birisi kurtulamadığı ve hendekler ‘âdetâ şühedâ na’şlarıyla mâl-â-mâl olduğu hâlde iki sâ’at kadar bir mukâtele devâm ettiği.

Şu felâketin zuhûrına bâ’is olan keyfiyyet ise, Mesîh Paşa’nın bahlı ve ‘askerin tam’ı olduğundan şübhe yoktur. O soñ bozgunlığa kadar muhâsara üç ay mikdârı imtidâd edüp müddet-i mezkûre zarfında taraf-ı ‘Osmâniyân’dan dokuz biñ şehîd ve on beş biñ mecrûh vukû’a geldiği cümle-i tahmînâtıdır.

‘Osmânlılar tekrar donanmaya girdikleri sırada iki kıt’a Napoli sefinesi Rodos’a imdâd ve mühimmât getürmekle, bunları limâna sokmamak için Mesîh Paşa pek çok gayret göstermiş ve birisini epice de zedelemiş ise de, zabta muvaffak olamadığından gemilerin ikisi de limâna girebilmişlerdir.

Târîh-i Hicrînin 885 Senesi Rebî’ül-Âhırının 19 ıncı Çehâr-şenbe günü ve Mîlâdın 1480 Senesi Hazîrânının 28 inci gününe tesâdüf eden şu [126] mağlûbiyyet-i gayr-ı lâ’ikadan soñra³⁷ Mesîh Paşa Şövalyeler’de bulunan Bodrum Kal’asını da zabt ile meşğûl olmuş ise de, muvaffak olamayarak İstanbul’a ‘avdet eyledikde, rütbesi Vezâretten Sancak Beğliği’ne tenzîl ile Gelibolı’ya tard u teb’id edildi.³⁸

Re’îsü’r-Rü’esâ şu muzafferiyyeti üzerine her tarafca tebrîk edilerek kilisâlarda nâmına manzûmeler kırâ’at edilmiş ve Papa tarafından mazhar-ı takdîr ü iltifât olmuştur.

Dö Buson’ın bâkî kalan Rü’esâ’dan lâzım gelenleri sûret-i mahsûsada taltîf ederek pek ziyâde tazyîk görmekle harâb olan İtalyan Burcu kurbında ve şimdiki Yehûdî Mahallesi nihâyetinde “Nötrdam dö lâ Viktor” nâmıyla bir kilisâ inşâ ettirmişdir.

³⁷ * Aynı târîh u yevmde Ulunye Vâlisi Gedik Ahmed Paşa İtalya’da Otranto Kal’asını zabt ve civârını yağma etmiştir.

³⁸ ** Mûşârû’n-ileyhin yerine Fenârî-zâde Ahmed Paşa’nın ta’yîninde, “Devr-i Mesîh geçdi, erdi zemân-ı Ahmed” nüktesi söylenmiştir.

Pâdişâh Hazretleri ise maksad-ı vatan-perverânesi uğrında çektiği meşakkatler netâicinden olarak vücûd-ı şerîflerine emrâz müstevlî olmuş idi. Bu muvaffakiyetsizlikler râhatsızlıklarını tezyîd etdi. Fekat yine ızhâr-ı tecellüde, “Askerim, ben başında bulındıkca mansûr-ü’l-livâdır” deyerek ve za’afının günden güne tezâyîdine bakmayarak hem Rodos’ı teshîr etmek ve hem birtakım âsâr-ı husûmet göstermeğe başlamış olan Mısır’ın hudûdına yakîn bulunmak için gayyûrâne Anadolu üzerine seferi ihtiyâr eyledi.

“Ne fâidesi var ki maraz-ı mevt ... öteye gitmeğe meydân bırakmadığı çün, orada birkaç günler ser-i ‘âlîleri bâlin-i istihsârda [127] oldıktan soñra ‘umûm milletin şûkrân u muhabbeti ve bütün düşmenlerinin havf u merhametiyle muhât olarak irtihâl-i dâr-ı bekâ eyledi – Penç-Şenbih 4, Rebi’ü’l-Evvel Sene 887.”

Cenâb-ı Fâtih’in rûh-ı pür-fütûhı semâ-yı ‘illiyîne su’ûd ile cesed-i kıymet-dârı toprağa karışmak üzre merkad-ı endûh u mâteme tevdi’ edildiği gün Sultân Bâyezîd-ı Sâni’ye, birâderi İkinci Şeh-zâde Sultân Cem’in Konya’dan Brusa üzerine hareket ettiği haber-i dehşet-eseri îsâl olındı.

Ayas Paşa kumandasıyla sevğ olınan ‘asker mağlûb ve birçoğı esîr olmağla, Cem şehre bi’l-duhûl nâmına hutbe kırâ’at ile yeñiden tedârikâta başladı. Fekat Mevkib-i Humâyûnın İstanbul’dan hareketinden akdem Sultân Cem’in Müdür-i Umûrı bulunan Aşitin-oğlı Ya’kûb Beğ gibi Ümerâ, birtakım mevâ’id ile celb edilerek esârâ-i harbe hâlel getirilmiş olduğundan bu def’aki muhâsamede erdûsı perişân olarak Sultân Cem Konya’ya kadar firâra mecbûr olmuşdır.

Sultân Cem oradan Mısır Meliki Kaytabay nezdine ve ba’de îfâ-yı hacc için Hicâz’a ‘azîmet etmiştir. İcrâ-yı şekâvetden henüz fâriğ olmayup şu vakti ganîmet bilen Karamân-oğlı Kâsım Beğ, ve Fâtih zemânında Yeñi-Çeri Ağalığı édüp mu’ahharen Ankara Beğliği’nde bulunan Trabzonlu Mehmed Beğ, Sultân Cem’i Mısır’dan da’vet ile tekrâr meydân-ı harbe sevğ eylediler ise de, Hazret-i

Pâdişâh'ın der-hâl Konya'ya yetişerek 'usâtı İç-Ël dağlarına kadar ta'kîb eylemiştir.

Bâyezîd Hazretleri hasbe'l-ihve buradan Sultân Cem'e meb'ûs irsâl ile Kuds-i Şerîf'de mu'azzezen ikâmetine müsâ'ade edileceğini ihtâr ve terk-i ihtilâf etmeği tavsiyede bulunduğu hâlde müsmir olmamasına mebnî der-desti için Gedik Ahmed Paşa bir kuvve-i kâfiye ile İç-Ëli'ne i'zâm edildi. Sultân Cem bu [128] ta'kîb-i şedîden nâcâr kalarak Rodos Hükûmetine ittibâ'ından Freng Süleymân Beğ'i i'zâm ile oraca kabûlini recâ eyledi.

Re'îsü'r-Rü'esâ keyfiyyeti Meclis-i Meşveret'de bi'l-tezekkür ve âtî için bu misâfir-i hâss ü 'âliden alınacak istifâdeyi bi't-te'em-mül cevâb-ı kabûl i'tâ, ve Sultân Cem'i Rodos'a nakl için Kasta-liya Baş-Papası "Don Elvare zi do Soniça"yı birkaç gemi ile İç-Ël sâhiline irsâl eyledi.

Sultân Cem Rodos'dan cevâba intizâr etmeden Korfos limânından bir Karamânlı kapudan idâresindeki kayığa râkiben ve otuz kadar ma'iiyyeti halkını istishâben sâhilden açıldı. Şövalye gemisi bunlara yolda tesâdüf eyledi. Süleymân Beğ, Dö Buson'ın vèrdiği cevâblar itmînân-bahş olmadığına mebnî, Şövalyelere ilticâ olın-mamasını bir sûretle ihtâra çalışmış ise de, Şeh-zâde diñlemedi ve üç günde ve Milâdî 1482 Senesinin 23 Temmûzında Rodos'a muvâ-salat olındı.

Cem'in ihtirâmât-ı fâ'ika ile kabûl edildiğine dâ'ir "Haber-i Sahih" de görülen tafsîlât ber-vech-i âtî nakl edilür:

"Cem'in gemiden hayvânla çıkması için üzeri akmişe-i nefise ile donadılmış on sekiz kadem tûlinde ve dört kadem 'arzında mah-sûsî bir köpri yapılp sâhilden gemiye uzatıldı. Rodos Şövalyeleri Şeh-zâde'nin müstahfızı makâmında ma'iiyyetinde gitmek üzre is-kelede bekleyorlardı.

Alayın geçeceği gûn-â-gûn halılar, çiçekler ve cemşîr dallarıyla tezyîn olunmuş; pençereler, balkonlar fevc fevc temâşâya gelen

güzel giyimli kadınlarla dolmuş, ve evlerin üzeri seyircilerin sikletine tahammül edemez bir dereceye varmış idi. Hizmet-kârlar ve müzîkacılar, elbise-i fâhirelerini lâbis oldukları hâlde Fransız marşlarıyla müterennimen alayın öñi-sıra gitmekde ve ardlarınca [129] “Hirozolomitin” denilen Papas Deli-kanlıları gelmekde olup bundan soñra Şeh-zâde’nin sol tarafında Re’îsü’r-Rü’esâ kezâ at üzerinde ve arkalarında Ümerâ-yı Memleket gelmekde idiler. Saint Atiyen Meydânına vusûllerinde Re’îsü’r-Rü’esâ Dö Buson elini üç kere göğsüne koyup Şark ‘âdeti üzre Şeh-zâde’yi selâmladıktan ve sağ elini de Müşârû’n-ileyhe doğru uzatdıktan soñra yolına devâm ve bu esnâda tercemânı vâsıtasıyla te’âfî-i kelâm ederek Şeh-zâde içün hâzırlanmış olan Fransız Sarâyı’na dâhil oldılar.

Şeh-zâde Rodos’da bir müddet kalup o müddeti de sayd u şikâr ve zevk u safâ ile emrâr etti.³⁹ Biraz soñra biri Karamân Vâlisi tarafından ve biri Vezîr Ahmed Paşa cânibinden Rodos’a iki sefir gelüp bunların birer mektûbını getürüp, Ahmed Paşa, Şövalyeler eger bir musâlaha-i dâ’ime üzerinde ise bir elçi i’zâmı ile bahse girişilmesini teklîf etti. Re’îs ve A’zâ Tarîk bu bâbda hem menâfî’-i milkiyyelerini ve hem mihmân-nüvâzlık şerâ’itini gözedüp bu sırada Şeh-zâde’nin teslimi şart kılınacağı gibi, ele verildikten soñra Cem’in itlâfı havfından vâreste olunamayacağı cihetle Şeh-zâde’nin Cezîre’den ihrâc ve Şövalye Tarîkı’nın Fransa’da kâin mâlikânelelerinden birinde ikâme edilmesine karâr verdi.

[130] Re’îs Tarîk, Cem’in taht-ı saltanatı ‘Osmâniyye’ye cülûsı takdîrinde hükmi cârî olmak üzre bir ‘Ahid-nâme imzâlatdırmağa muvaffak oldu.

Bu ‘Ahid-nâme Sultân Cem’in hatt-ı destiyle muharrer ve müm-zî ve 887 Senesi Recebinin beşi târihiyle mü’vevrah olarak el-yevm Malta Hazîne-i Evrâkı’nda mahfûzdır. Sultân Cem Rodos’dan

³⁹ * Mösyö Bilyoti Târihinde, Cem’e tefrik olunan sayfiyye Kalatiz ile Ifandoz arasinda Erimo Kastro nâmında bir mevki’ edüğü muharrerdi.

Halk lisânında ise buna “Cem Bağçesi” denüp mevki’i Villa Nove’de Kal’a karşısındaki bağçe gösterilmektedir.

Sultân Bâyezîd-ı Sâni Hazretleri'ne bir Zarâ'at-nâme îsâl ile taleb-i afv etmiş ve alınan cevâb-ı Pâdişâhîde mukaddemki mütâlâ'ât tekrâr edilmiştir.

Dö Buson, Şeh-zâde'nin vücûdından, matlûb vechile istifâde edilmeyüp, belki ğasb-ı Pâdişâhî artup, Rodos'da kaldıkca da Cezîrenin belâ-yı istilâya uğramasını mülâhaza ederek Cem'i Fransa'ya nakle karâr vèrdi.

886 Ağustosunun nihâyeti günü Şeh-zâde Cem otuz nefer hademe ve orada tedârik ettiği yigirmi kadar ittibâ'ı da berâberinde bulunduğı hâlde Re'îs-i Tarîk'ın birâder-zâdesi Guy dö Blanşöfor'ın kumandasındaki sefîneye râkiben Rodos'dan fekk-i lenger-i ikâmet eyledi ki, bu hisâba göre Rodos'da bir-buçuk ay kalabildi.

Freng târihlerinin şehâdetiyle de müsbetdir ki Sultân Cem'in Rodos'a ilticâsı hakîkaten vesîle-i minnet bilinmiş iken, muhibb-i 'adl u hakk ve hâmî-i eytâm ü erâmil sıfatlarını takınan Şövalyeler ve ez-cümle Dö Buson'ın Şeh-zâde hakkında revâ görđüđi desâ'is-i bî-rahmâne ile Şövalye târihi ve o zemâna kadar kazanılan şöhret-i 'askeriyye pâyimâl edilmiş oldu.

Vâkı'â Papa 'inde Dö Buson'dan daha büyük kumandan ve diplomat olamaz idi; fekat Re'îs'in soñradan da añaşılacağı vechile desîseli politikası dâ'imâ şâyân-ı mu'ahezedir. Zîrâ Cem'in Avrupa'ya 'azîmetinin ertesî günü [131] Dö Buson, Bâyezîd Hazretleri nezdine iki sefir gönderüp bir Mu'âhede-nâme 'akdını teklîfde bulundu. Pâdişâh içün, tabî'î olan mecbûriyyet üzerine sefâret hüsn-i kabûl edilüp Mesîh Paşa murahhaslığı ile mükâlemeye girişildi. Ve bahren, berren hâl-i sulhda bulunmak, tarafeynin ticâreti serbest olmak, iki hükûmet tebe'asından esîr düşüp tebdîl-i dîn etmedikleri hâlde i'âde edilmek; ve tebdîl-i dîn etmişler ise, tarafeyn esîr başına yigirmi ikişer Duka altını te'diye etmek ve Halikarnas'da (*Bodrum'da*) Sen Pier Kal'ası mültecilere ta'arruzdan masûn bir me'vâ-i 'adile bâkî kalmak, ve hükûm-i musâlaha, Pâdişâh hayâtda oldıkca devâm etmek şartları takarrur etti.

Bu Mu'âhedenin 'akdından soñra Pâdişâh Hazretleri Rodos Şövalye Re'îsü'r-Rü'esâ'sını dâ'imâ birtakım hedâyâ-yı nefîse ile taltîf eylemiştir.

Bilyoti Târîhinin bir fıkrasına göre, bir def'asında ya'ni Mesîh Paşa erdüsünün Rodos'a muvâsalatından bir sene soñra – ki 1484 Senesinin Mayıs yigirmi beşinci gününe müsadîf idi – “Saint Jean ve Apistis”in sağ elini hâvî bir musanna' mahfaza irsâl etmiş. Bu muhâfaza parlak bir şehr-âyîn icrâsı ile Saint Jean Kilisâsına vaz'-ı nihâde-i ihtirâm edilmiştir.

Dö Buson, Bâyezîd Hazretleri'nden şu derecelere kadar taltîfâta, hedâyâya nâ'il olduğu gibi, Papa Sekizinci İnnosan tarafından bir kardinal şatosı ihsân, ve Cem'in Fransa'da beş sene ikâmetden soñra Roma'ya i'zâmına muvâfakat edilmesinden dolayı ref' olunan Şövalyelik imtiyâzâtını kâmilten i'âde etmiştir.

Dö Buson bundan mâ'adâ Fransa Kırallı Sekizinci Şarl'dan aldığı parlak bir mektûbda İtalyanlar'la meşgûl olan Fransa Erdüsünün [132] Baş-Kumandanlığına ta'yîn olındığını istibşâr etmiş, ve Papa dahi Dö Buson'ı 'Osmânlılar 'aleyhine Avrupa'ca sevki takarrur eden Ehl-i Salîb Erdü ve Donanması Ser-dârlığı'na intihâb eylemiştir.

Dö Buson, ba'de devâma başlayan sulh ve âsâyîşden bi'l-istifâde ahvâl-i mahalliyyeyi ıslâha ve ahlâk-ı halkı ifsâda çalışan Müsevîleri 'umûmiyyetle Rodos'dan tard ve teb'ide karâr vârdi ki, Müsevîler Sultân Süleymân'ın vürûdına değin ötede-berude serserî olarak dolaşmışlardır.

Fekat Papalığa şu aralık intihâb olunan Altıncı Aleksandır, selefinin i'tâ etmiş olduğu imtiyâzâtı ref' ü tenzîl ile Şövalye mukâta'atına akrabâsından olan Rü'esâ'yı nasbe başlamış ve bu sebeble Dö Buson'ı kuvvetli düşmenler karşusunda bırakmıştır.

Halbuki şimdiye kadar muzafferîyyâtıyla muvaffakîyyâtı ile kâm-yâb olan Dö Buson, Papalığın icrâ etmek istediği tahkîmâtı

nefsen hazm edemeyerek seksen yaşında olduğu hâlde 1500 senesi Temmûzının onuncu günü terk-i hayât etmiştir.

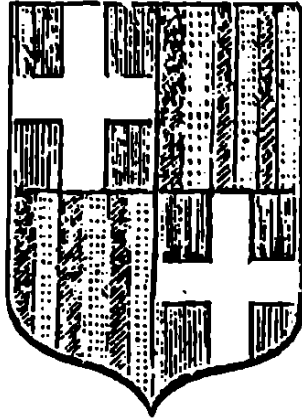
Dö Buson'ın vefâtı üzerine her tarafca tutılan mâtem ve édilen te'essürât-ı 'azîme hîç bir Re'îsü'r-Rü'esâ hakkında vâki' olmamıştır. Nâmına tuncdan rekz édilen bir 'alâmet-i mefharet üzerinde idâme-i istiklâl ve âsâyîş hakkında sebk eden hıdemât u muzafferiyâtı manzûme-i fahr u sitâyîş kılınmıştır.

ON ALTINCI RE'İSÜ'R-RÜ'ESÂ

AMERY DAMBUVAZ: 909-917

EMERY

1505

D'AMBOISE

1512

Amery Dambuvaz, Fransa kırıallarından Yedinci Şarl'a Mâ-beyncilik eden Jorj Dambuvaz'ın birâderi idi. Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa her bir tecrübeyi ikmâle müsâ'id olan altmış dokuz yaşında intihâb edilmiş ve Kıralın envâ'ı lutf u keremine mazhar olduğu hâlde Rodos'a müteveccihen hareket etmiştir.

Kemâl ve Turgud Re'îsler gibi Ümerâ-yı Bahriyye'nin Ak-Defiz'i cevelân-gâh-ı istilâ ittihâz etmeleri, Avrupa'yı büyük havf u endişeler içinde bıraktığı gibi, hattâ o sırada bir filo 'Osmânlı donanmasının Rodos civârını urarak birçok esîr olduğu haberi de şâyî' olmuşdı.

Fransa Kırallı ‘Osmânlılara’a bahren kat’î bir galebe çalmak üzere Amery’i uzun uzadıya teşvîkden soñra Saint Loui’nin Dimyat ma’rekesinde kuşandığı kılıncı, bir nişânla berâber, ihdâ eylemiştir.

‘Osmânlılar’ın şu kabîl esfâr-ı bahriyyeleri, sevâhili istikşâf emeliyle ihtiyâr olındığından Amery’nin Rodos’a muvâsalatıyla deñize çıkardığı donanmaya tecâvüz [134] ve müdâfa’ada bulunılmayarak ‘avdet ve Sümbeki, İlyagi, İncirli, İstanköy adaları gâret edildi.

Frengler’in rivâyetine göre Kemâl Re’îs Liryo adasını zabt için hayli uğraşmış ise de, bir şey’e muvaffak olamayarak ve hattâ birçok zâyî’ât vèrerek ric’at etmiştir. Bize kalırsa Kemâl Re’îs’in bu civârda şiddetli ve mühim bir muhârebesi olmamıştır. Fekat ‘Osmânlılar’ın Ak-Deñiz’de kazanmış oldukları galebâtından havf etmiş olan Şövalyeler, Mesîh Paşa mağlûbiyyetini i’âde ettirmemek için şiddetli bir hücumdan çekinirler idi. Binâ’en-‘aleyh Amery buralarını düşünerek donanmayı tezyîd ve mevcûdî ıslâh ve ta’mîr eyledi.

Mısır’da hâkim bulunan Melik Kaytabay, Venedikliler’in Mora’da mağlûbiyyetleri üzerine ince filolarla akın icrâsından hâlî olmayordu. Lâkin yüz top ile mücehhez bir Mısır gemisinin Şövalyeler tarafından zabt u müsâdere olunmasını müte’âkib Mısır donanması mecbûren harekât-ı hasmâneye başlamıştır.

Birinci mağlûbiyyet üzerine Melik-i Mısır, daha ziyâde gâzab-nâk olarak büyük bir donanma techîz ve sevki için İskenderun civârından kerâste celbine kalkışmış ve bir taraftan da Bâyezîd Hazretleri’nin ittifâkını kazanmağa çalışmıştır.

Amery buna vâkıf oldıkda, der-hâl Andre da Maral ve Vilya dö Lil Adam kumandasında bir filo sevğ ederek Mısırliler’i bağteten basdırup mağlûb etmiştir.

Şövalyeler az zemân zarfında iki muzafferiyet kazandıkları hâlde Kaytabay’ın Bâyezîd Hazretleri’yle ittifâk etmek mes’elesinden ziyâdesiyle telâşa düşmüş ve Avrupa’dan ‘asker ve mühimmât celbine kıyâm etmişlerdir.

Amery yedi sene kadar devâm eden müddet-i idârelerinde epi-
ce galebâta [135] ve ganâ'im-i vafire ahzına muvaffak olmuştır.
Târîh-i Mîlâdî'nin 23 Teşrîn-i Sânî 1512 Senesinde ve yetmiş sekiz
yaşında vefât etmiştir. Eğri-Kapu bu zâtın nâmına izâfetle yâd edil-
mekde bulunmuştır.

ON YEDİNCİ RE'İSÜ'R-RÜ'ESÂ

GUY DÖ BLANŞÖFOR: 917-918

GUY DE
1512

BLANCHEFORT
1513

Guy dö Blanşöfor, Ovren Sınıfından olup o nâmdaki mukâta'atı-
nın Büyük Du'âcılığı'na kadar irtikâ etmiştir. Blanşöfor, 'amâ Pier
dö Buson zemânında Şeh-zâde Cem'i Avrupa'ya nakl me'mûriy-
yetiyle şöhrat kazanmıştır. Cem'in vefâtından ve kendinin Re'î-
sü'r-Rü'esâ'lığa intihâbından soñra Avrupa'da bir müddet daha kal-
mıştır. Rodos'da mikdârı birkaç biñe bâliğ olan Türk üserâsı İdâre-i
Zâbita'yı za'îf bularak şehrin ve Devâ'ir-i 'Askeriyye'yi 'ale'l-ğaf-
le zabt etmek üzre ittifâk etmişlerdi. Bu teşebbüs ve tasmiimleri na-
sılsa istihbâr ve Avrupa'ya iş'âr olındıkda, Blanşöfor 'âcilen [136]
'avdete çalışmış ise de, hareketinden akdem kazandığı vücûd râhat-
sızlığı deñizde teşeddüd ederek daha Zanta açıklarında iken Efrencî
24 Teşrîn-i Sânde ya'ni selefinden bir sene on bir gün, veyâ in-
tihâbından bir sene iki gün soñra vefât etmiştir. Papa Üçüncü Jul
vefâtını tîz haber alarak Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa kendi adamlarından

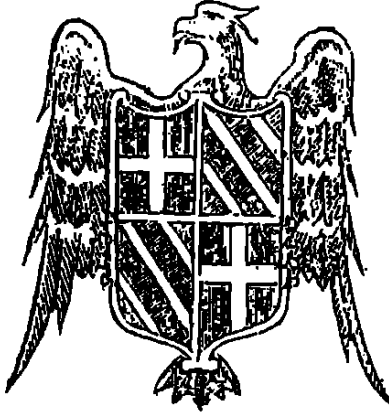
birini intihâb etmek için bî-çâre Blanşöfor, fevti haberinin evvelen Rodos'a îsâl edilmesini vasiyyet eylemiştir.

ON SEKİZİNCİ RE'İSÜ'R-RÜ'ESÂ

FABRIS KARETO: 918-926

FABRICE

1513

CARRETTO

1521

Fabris, İtalya Beğ-zâdelerinden ve Bahriyye Nâzırlarından idi. Fabris, Blanşöfor'ın haber-i vefâtı Rodos'a on beş Kânûn-ı Evvelde vâsıl olması üzerine [137] Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa nasb edilmiştir. Bâyezıd-ı Velî'nin vefâtıyla Sandâli-i Saltanata ku'ûd eden Sultân Selîm-i Evvel, İrân ve Mısır seferlerinden muzafferden 'avdetinde hem tedârikât-ı harbiyyeyi ikmâl edinceye kadar yorgunluğunu almak ve hem İslâm'ın eczâ-yı müteferrikasını birleştirek Avrupa ve Asya cihetlerinden Ak-Deñiz sâhilini zabt ile Septe Boğazı'nı tutarak cihân-gîrlık esbâbını ihzâr etmek için İstanbul'da bir müddet ikâmete karâr vermişti.

Fabris Kareto bu tevakkuf sebebini Selîm-i Evvel'in donanma techîziyle Rodos'ı istîlâya hâzırlanacağına hükmile telâşa düşmüş ve Avrupa'dan Şövalye Rü'esâ'sını celb ile bütün mevâki'-i müstahkemeyi bir derece daha tahkîme başlamışdır.

Fi'l-hakîka tedârikâtın itmâmı hâlinde ihtiyârı musammem olan İrân seferine gitmeği hoş göremeyen vükelâ, Pâdişâhı 'azminden nûkûl étdirmek üzere meşhûr-ı 'âlem olan, "Şu Ak-Deñiz yalnız Devlet-i 'Aliyye'ye bir mersâ olabilir" sözünü mukaddime ittihâz ile İskenderiyye tarîk-ı ehemminin te'mini için Rodos'ın fethinden bahs étdiler. Vâkı'â şu hikâye-i zafer-mâye tab'-ı Sultân Selîm'e muvâfık görinüp, ve fekat Rodos'ın ceddi Fâtih zemânında tecrübe olunan menâ'at ü rasâneti der-pîş-i mülâhaza kılınup mihmân-ı mukteziyyenin mükemmelen tehiyyesiyle donanmanın islâh ve tezyîdi fermân buyurıldı. Mühimmâtın kâfi ve 'askeri dört ay kadar idâreye vâfi olduğu beyân édildikde, Selîm-i Şehâmet-perver ziyâdesiyle hiddet édere, "Ben kişverler zabt étmek fikrindeyim, siz beni bir 'Hırsız Kal'ası'yle uğraştırmağa çalışıyorsunuz. Rodos'ın zabtı, şimdi mevcûd olduğu bildirilen zahîrenin daha iki misline muhtâcdır. Ceddin zemânında olduğu gibi yine Ada'dan rezâletle 'avdet étmekliğimi mi murâd [138] édersiniz? Benim bundan soñra veche-i 'azîmim sefer-i âhiretdir." i'tâb-ı kahr-âmîzle vekâleti şiddetle tevbîh ü fi-mâba't Rodos seferi için bahs açılmamasını ihtâr buyurdu. Ve fi'l-hakîka bir müddet soñra Pâdişâh-ı Sâhib-kıran'ın vefâtı zuhûra geldi.

Rodos bu def'a da fetihden kurtulmuş ise de, eslâfının eserine iktifâ étmek devr-i istilâımızda yetişen selâtin için bir mukaddes vazîfe olduğundan, Sultân Selîm'den Kânûnî Süleymân nesebine müntakîl hükûmet ve hilâfete Rodos'ın zabtı dahi başkaca bir revnak véreceği tabî'î idi. Nitekim bidâyet-i cûlûs-ı Süleymânî'de Cânberd Gazâlî gibi mülûkın 'isyânını tevsî'-i emniyyesiyle Şövalyelerin mu'âvenetde bulındıkları istihbâr kılındıkda, Pâdişâhın cânını sıkup Rodos'a sefer édilmek üzere tedârikâta başlanmış idi. Fekat Ğarb Ehl-i Salîbi'nin şimâlden mülke hücûm dâ'iyesinde oldukları haber-i vâridine mebnî Belğrad'a sefer édildi.

Fabris Kareto, Mevki-i Hümayûn'ın Sırbistân'a hareket étmesinden pek ziyâde istifâde ederek Mesîh Paşa zemânından beri ta'miri itmâm édilemeyen İtalyan Burcları'nı termim eyledi. Ve

Mîlâdî 1520 Senesinde ‘akd ettiği Meclis-i Meşveret’de tedârikâtın mikdâr u nev’ini beyân ile ba’zı muhârebe planları tertîb etti.

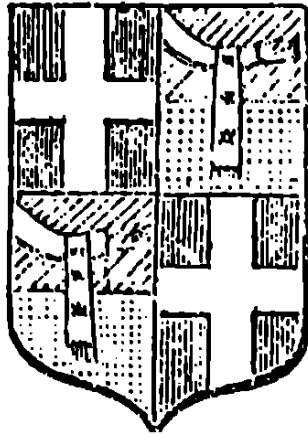
Fabris, bu müzâkereden biraz zemân soñra vefât etmiştir. Na’sı Saint Jan Kilisâsının Şövalye Caddesine nâzır olan penceresi altında defnolunmuştır. Müteveffâ hakkında pek ziyâde medâyh-i ta’zîmiyye ifâ olındığı mervîdir.

ON DOKUZINCI RE’İSÜ’R-RÜ’ESÂ

VİLYE DÖ LİL ADAM: 926-929

VILLIERS DE

1521

L'ISLE ADAM

1522

On dokuzuncu Re’îsü’r-Rü’esâ’nın intihâbı husûsında Meclis-i Rü’esâ birçok müşkilâta tesâdüf etmiştir. Bir taraftan İspanyollar, bir taraftan İngilizler muhâsamât-ı şedîdeye koyulmuşlardır. Nihâyet Fransa Büyük Du’âcı’sı Vilye dö Lil Adam’ın Mîlâdî 10 Kânûn-ı Sâni 1521 Senesinde ısıbet-i ta’yîni ile hemân ‘umûm ehâlî memnûn olmuştur.

Fekat tesâdüfât-ı ğarîbden olarak Cem’iyyet Müsteşârı Andre da Maral, kîn ve ‘adâvetini bir dürlü yeñemediğinden Vilye’nin Rodos’da son Şövalye Re’îsi olacağını bir mu’aheze gibi serd u ıtyân eylemiş, ve fi’l-vâki’ Şövalye gürûhı Cezîreyi iki ‘asır kadar idâreden soñra bu kumandanlarıyla berâber terke mecbûr edilmişlerdir.

Süleymân-ı Kânûnî Hazretleri Belgrad Seferini büyük bir zafer ve muvaffakiyyetle ikmâl ederek İstanbul'a 'avdet buyurmuşdı. Rodos'ın fethi [140] mes'elesi pederlerinden mevrûs bir emel-i kavî olduğu Frengler'ce ma'lûm ve meczûm olmasına binâ'en Re'î-sû'r-Rû'esâ'nın Avrupa'dan 'avdeti Meclis-i Rû'esâ'ca te'cîl edilmiş ve Marsilya limânına birkaç gemi bile gönderilmişdi.

Vilye o zemân Fransa Kırallı bulunan Birinci Fransuva'dan ruhsat alarak ma'-mühimmât yola çıktığında donanmada âteş zuhûrı ve Ümerâ-yı Bahriyyeden Kurt-Oğlu'nın tazyîk ve tehdîdi gibi nice biñ müşkilâtdan soñra Efrecî On dokuz Eylûlinde Rodos'a muvâsalat edebilmiştir.

Fransa Kırallının Almanyâ'da cihân-gîrlîk sevdâsına düşen Şariken ile çarpışmakta olması ve Lüter'in mezheb muhârebâtı henüz devâm ettiğinden Papanın onunla meşgûl bulunması Der-i Devlet'ce de cezm edilerek Rodos'ın fethi için tedârikât-ı serî'aya ibtidâr olunmuştur.

RODOS'DA 'OSMÂNLILAR

Pâdişâh Hazretleri vesîle-i harb olmak üzere evvelen Rodos'a bir meb'ûs gönderüp Şövalyelere itâ'at etmelerini tavsiyede bulunmuş, ve cevâb-ı redd alınca kendileriyle muhârib olduğunu i'lân etmiştir.

Rodos kal'asının tâ Fâtih zemânından tecrübe olunan metâneti, Pâdişâh Hazretleri'nin ma'lûmı olduğundan mühimmât olarak hâzır bulunan toplardan mâ'adâ bir mikdârı daha i'mâl edildi. Donanma-yı Hümayûn'a beş yüz kadirğa, elli ma'una, elli beşterde, yüz aded kalite 'ilâve olunup bunlar için Anadolu'dan kırk biñ kürekci, yigirmi beş biñ 'azeb 'askeri celb buyruldu.

Freng târihleri donanmanın 'adedini yedi yüz parça, altmış biñ 'azeb, yüz kırk biñ [141] Yeñi-Çeri 'askeri ihzâr edildiğini yazılar. Tevârih-i 'Osmâniyyeye göre 'askerin mikdârı yüz biñ; ve donanmanın üç yüzi harb ve dört yüzi nakliyye olmak üzere yedi yüz parça idi. 928 Senesi Recebinin onuncı- ve bir rivâyetde on üç üçüncü-günü Hazret-i Ebi Eyyûbü'l-Ensârî'de bir du'â-i istimdâd-ı rûhânî-i Peygamberî icrâsından sonra 'asker gemilere irkâb olınarak Serdâr-ı Ekrem'in 'unvânı, Vezîr Mustafâ Paşa 'uhdesinde olduğu hâlde 'umûm donanma hareket etti. Gelibolu'ya muvâsalatlarında, Muhâfızî Yalak Mustafâ Paşa ile daha on biñ nefer alınarak; ve meşhûr Yazıcı-oğlu Türbesi'nde dahi bir du'â edilerek Boğaz'dan hurûc edildi. Ak-Deñiz'de saldığı âvâze-i gâret ü sitîzi ile 'âleme dehşet veren Kurt-oğlu Muslihi'd-dîn, Mısır seferlerindeki yararlılarıyla Devletce tanılmış ve Selîm-i Evvel'in mazhar-ı taltîfi olmağla berâber İstanbul'a gelüp kılavuzluk hizmet-i müftechiresinde bulunmuş olduğu için, bu def'a da donanmanın limânlarda ve demir yataklarında muhâfaza olması lâzım gelerek Kazdağı sâhilinde Serdâr-ı Ekrem'e takdîm edilmiştir.

Mustafa Paşa bu Deñiz-Kurdından ve mutâlâ'âtından fevka'l-hadd memnûn olmuştur.

Serdâr, Sakız'a muvâsalatla demir atarak Çeşme ile Sakız arasındaki boğazı bir limân hâline koymuş idi. Ehâlî bu heybetli donanmadan mahzenlere, tavan aralarına saklanacak derecede kor-

karak be-ğâyet kıymet-dâr hediyyelerle Paşa'nın huzûrına birkaç papaz gönderdiler. Serdâr, nice recâlardan soñra hedâyâyı kabûl ve Ümerâya tevzî' eyledi.

Donanma burada biraz tevakkufdan soñra Sisam Boğazı'na mürûr ile yolına devâm etmiştir. Rodos'a civâr [142] Cezâ'irden Hergit pîş-gâhına muvâsalatlarında, Ümerâdan Kara Mahmûd'a birkaç gemi terfîk edilerek sâhildeki Şatonın zabtı emr edildi. Kara Mahmûd ibtidâ Şövalye muhâfızları tarafından şiddetli bir müdâfa'a görmüş ise de, birkaç sâ'at muhâsımadan soñra Kal'ayı feth ile burcına rekz-i râyet-i gâlibiyyet eylemiştir.

Bu mukaddime-i fevz ü zafer receb-i şerîfin on sekizinci günü Uskûdâr yakasına bir müşa'sa' alay icrâ ile geçen ve Kûtâhiyye'de tevakkuf u huzûr eden Pâdişâh-ı İskender-haşme îsâl ve istimâ' edildi. Donanma, Vilanova öñlerinde tevakkufla Rodos kasabası hizâsında icrâ-yı istikşâf etmek üzere, Ümerâdan Ta'az Sancağı Beği Mustafâ Beğ birkaç gemiyle ilerüye gönderildi.

Fekat Şövalye nigeş-bânları bunların 'Osmânî donanması pîş-dân olduklarına hükm ile zâten mücehhez olan gemilerini limân hâricine çıkarup hücum nümâyişlerinde bulundılar. Halbuki Vilanova sâhilinde demirleyen yedi yüz pâre süfûn-i 'Osmâniyye Kal'a pîş-gâhına takarrub etmek üzere idi.

Şu var ki edilen müzâkere netîcesinde donanmanın bir kısmı Vilanova sâhilinde bırakılarak Muslihi'd-dîn Re'îs filosı, Serdâr-ı Ekrem ma'iiyyetinde Öküz Burunı cihetine gitmesine karâr verilmiş idi. Serdâr-ı Ekrem Mustafâ Paşa bir mikdâr gemilerini limân muhâfızına bırakup mevki'-i mezkûre inerken, Sen Nikola burcından topa tutulmuşlar ise de, bir zarâr görmeden Öküz Burunına vâsıl oldılar.

Rodos'ın bir limânı da bu noktada bulunmıyordu. Şu var ki düşmen bu mevki'-i mühimmi ibtâl [143] için Kızıl Kapu tabyesine cesîm bir top vaz' etmiştir. Firârî bir esîr Müslimin getürdiği şu haber üzerine 'Osmânîliler da bir batarya toplarını hârice çıkarup istih-

kâm etdiler. Vâkı‘â yine firârînin rivâyetine nazaran ilk gece atulup Kurt-Oğlı’nın baştardasının dört küreğini parçalayan cesîm topın hadden efzûn taş ve demir kırıntılarıyla doldırılıp atılmasına mebnî, patladığını da ‘ilâve-i ihbâr etmekle Serdâr-ı Ekrem’in müstağrak-ı ni‘am u eltâfı olmuştur.

Hazret-i Süleymân-ı Fârûk-câh’ın Marmaris sâhilindeki Kara Peykâr’a kadar teşrîf-i Hümâyûnları haberialındığı zemân Rodos’ca tehiyyât-ı lâzime icrâ edilüp donanma, mevkib-i Hümâyûn’ı nakl için Marmaris’e hareket etdirilmişdir. Ve Hazret-i Pâdişâhın Rodos’a muvâsalat-ı şâhâneleri ramazân-ı şerîfin üçüncü ve eylûlin yigirmi altıncı gününe tesâdüf bulunmuştur.

Otağ-ı Hümâyûn Kızıl Tepe üzerine kurulmuştur. Fekat Mösyö Bilyoti’ye göre Sultân Süleymân Hazretleri Tiryanda sâhiline yanaşup çıktığı, ve hattâ el-yevm Kapalı Çeşmeler meyânında görülen bir harâbe, nişâne-i hayr u zafer olarak inşâ olunan câmi‘-i şerîfi enkâzı olduğu mervîdir.

Hakikat-ı hâl ise Öküz Burunı’na yanaşıldığı müsbettir. Hazret-i Pâdişâhın resm-i istikbâl-i müşâ‘şa‘ı ile atılan top ve tûfenglerin sadâsı, bir meydân muhârebesi derecesinde bâ‘is-i havf u hırâs olarak düşmeni büyük bir telaş istilâ etmiş idi.

Erdü erkân ü ümerâsı hisâra beş noktadan harekât-ı ‘askerîye icrâsı münâsib olacağını Pâdişâha kabûl ve tasdîk ettirmekle, Vezîr-i a‘zam Pîr Mehmed Paşa Kızıl Kapu’ya, ve bu noktanın sol cihetine Kâsım Paşa ve biraz daha [144] solına Mustafâ Paşa, ve Eğri-Kapu’ya ‘Înâd Ahmed Paşa ile Yeñi-Çeri Ağası Bâli Beğ me‘mûr olup Zât-ı Hazret-i Pâdişâhî bulundıkları Kızıl Tepe’den harbe nezâret buyurdılar.

Düşmene gelince: Yüz kırk Fransız, seksen sekizi İspanyol ve Portekiz ve kırk yedisi İtalyan ve on yedisi İngiliz ve Alman Şövalye ile dört biñ beşyüz ‘asâkir-i müstahfaza ki cem‘an beş biñ müdâfi‘inden ‘ibâret idi; Girid’den de beş göñilli ile Kandiyalı meşhûr

mühendis Yaresan gabriel Martingo celb édilmiştir. Bu mühendis, Kal'anın za'îf görinen noktalarını der-hâl tahkîm ve sıçan-yolları ve su mahzenleri inşâ ile Hısârı hakîkaten bir "Şâhîn Yuvası"na nazîr kılmış idi. Ma'mâ-fih Re'îsü'r-Rü'esâ hâricden celb édebildiği mühimmât ile kalup, etrâf-ı Kal'a muhâsara édilmiş ve kendilerine çâr-nâ-çâr mevcûd kuvvetle müdâfa'a etmek kalmıştır.

"İtalyan Burcu" nâmı verilen Parmaklık Kapu cihetine Andolo Zenitel; ve yine bu noktaya zahîr olan Provans Fırkası'na Biranje Lionsel; Bâb-ı Mesdûd'da İspanyol Sınıfı'na Fransuva dö Karye; ve Kızıl Kapu ile üst tarafındaki İngiliz Fırkası'na Nikola Havzi; ve Damla Kapu ile Eğri-Kapu arasındaki İspanyol Fırkası'na Mesnil ve Raymon Roje kumandan ta'yîn edilerek, Hısârın cebhesi ya'ni limânlara nâzır olan nokta da Re'îsü'r-Rü'esâ Vilye'ye bırakılmışdır.

Bunlardan mâ'adâ her bir fırkaya fevka'l-'âde olarak nâm-dâr Şövalyeler mu'âvenet etmekde idi. 'Asâkir-i Müstahfaza dahi dört fırkaya ayrılarak Andre da Maral, Jan Burg, Pier dö Klui ve Gabriel dö Boyerol gibi Meşâhir-i Rü'esâ ma'rifetleriyle muhâtaraya düşecek noktalar [146] gözediliyordu. Fenâr Kulesi yigirmi Şövalye, üç yüz Nefer-i Müstahfaz ve yerli gönüllileriyle "Geyden dö Kasdalan" nâmındaki cesûr kumandana tevdi' édilmişdi.

Kânûnî Sultân Süleymân Han, tâbe serâhu, Hazretleri

Târîh-i Velâdeti	Cülûsı	Târîh-i Vefâtı	Müddet-i Saltanatı	Müddet-i Ömri
900	926	974	48	74

⁴⁰ * İmtidâd-ı sinn ü izdiyâd-ı câh ile Mülûk-i 'Osmâniyyenin en bahtıyârı idi. Devrinde seyf ü kalem pek büyük eserler bırakmış ve zemânı, Devlet-i 'Osmâniyyenin mûn-tehâ-yı kemâli olmuştur. Mihr-i cihân-ârâ gibi kevkebe-i iclâl ile gâh şimâle ve gâh şarka gider ve her 'azmında bir mülk-i 'azîm feth ederdi. Şimâle birçok seferler edüp her birinde Avrupa'nın kuvâ-yı mecmû'asını tefritk ile Macaristân ve Erdel ve sâ'ir nice memâlikî râyet-i istilâ altına almışdır. Ve birkaç def'a dahi şark cânibine gidüp Şi'iyet kuvvetiyle Fırat'dan Ceyhûn'a kadar tevessül' eden Devlet-i Safeviyye'ye hatt-ı hudûdını ta'yîn ile Van ve Bağdâd ve Revân ve Şirvân ve tevâbi'i zir-i dest-i gâlibiyyetinde kalmışdır.

Kendi şimâlde bir kuvve-i külliyye ile Avusturya'nın pây-ı tahtını muhâsara etti. 'Askerî cenûbda bir himmet-i cûz'iyye ile Yemen iklimini zabt eyledi. Ve donanmasının meşhûr Hayre'd-dîn Paşa idâresinde olan şu'besi gâh İtalya'yı gâret ve Venedik Cumhûrî elinde olan cezâ'ir ü sevâhili zabt ederek ve gâh "Müttefikîn A'dâ" donanmasını hark u şark eyleyerek Ak-Defniz sularında gezer iken, Seydi 'Alî riyâseti altında bulunan fırkası, Portuğal donanmasıyla Hind denizlerinde âheng-i ceng ederdi. Degil yalnız mülûk-ı İslâm, birkaç Avrupa hükûm-dânı bile sâye-i üg-i zaferinde âsûde-nişîn-i emân olmuştur.

Mahsûl-i ganâ'im ü gazedâtı olan bunca ebniye-i 'aliyyenin her kemeri medeniyyet esfârının devrinde nâ'il olduğu galebât-ı mûte'addideye bir tâk-ı zaferdir. Eser-i mekârim ü ilüfâtı bulunan nice mü'ellifât-ı nâfi'anın her sahîfesi ma'lûmât-ı ârzûlarının 'asrında gösterdiği terakkuyât-ı kâmile bir târîh-i mu'teberdir."

Kemâl

Vaktâ ki her iki tarafca şu sûretdeki tertîb ü tedârikâtın itmâmından ve Pâdişâh Hazretleri ramazânın sekizinci ve bir rivâyetde beşinci ve ağustosın birinci günü ‘askere teşici’ yollu nutuklar kırâ’atından soñra muhâsara toplarına âteş verildi. Kal’anın şimdiki manzarası da isbâta kâfîdir ki esliha-i ‘atîka ile tahrîbi hakîkatden düşvâr olan Hisâr, yerinden sarsılmağa başlamışdı. Şu da var ki eylül onına değin yalñız bir noktanın [147] imhâsına muvaffak olınarak tehâcûman dâhil-i sûr olunamamışdı. Fekat şiddetli ve kanlı hücûmlara ve hendekleri şehîd-i ecsâd u dem ile imlâyâ devâm ediliyordu. Daha bir kimsenin kalbine helecân târî olmamışdı. Lâkin ne fâ’ide var ki ta’annüdinden dolayı “İnâd” ismiyle ta’kîb olunan Ahmed Paşa, Vezîr-i A’zam’ı çekemeyerek münâsebetsiz hareketler icrâ ederdi. Düşmen bu tefrîkâlardan istifâde ile burc ve bedenlerden kazganlarla zift ve katran dökerek ‘asker bî-hûde yere telef eylerdi.

Muvaffakiyyetsizlik bir dereceye gelmişdi ki Pîr Mehmed Paşa, Kal’anın feth olunamayacağını ‘âdetâ i’lân mertebesine varup, Pâdişâhı İstanbul’a ‘avdet içün teşvîk etmekde idi. Lâkin Sultân Süleymân gibi şark ve garbde nufûzını [148] İkâ’ ve te’yîd etmiş bir hüküm-dâr-ı zî-şâne göre ‘azm-ı akdesinden tekevvül etmek ölümünden bedter görindiği çün, gerek vezîrine ve gerek o fikri taşıyanlara karşı sabr u sebât ile isbât-ı merdânegî edilmesini emr ü tavsiyye buyurdu.

‘Askerin şu me’yûs ân ve dakîkalarında idi ki Mısır Vâlisi Hayrî veyâ Ahîr Beğîn yigirmi dört parça donanma ile kanaldan görindiği haberi alınmışdır.

Mısır donanması da bir şiddetli âteşe uğrayarak Öküz Burunı’na yanaşabilmişdir.

Ba’zı müverrihînin ifâdâtına nazaran Mısırlıların ba’de’l-muhârebe geldiği, ve bir kısmı da harbe devâm edildiği esnâda ramazân-ı şerîfin on altısında muvâsalat eyledikleri mervîdir; ve bizce de soñradan gelindiği zannı kavîdir.

Halbuki arada Hayrî Beğin Riyâset-i ‘Aliyye-i Hazret-i Pâ-dişâhî’de teşkil olunan bir Meclis-i Husûsî-i Fevka’l-‘âde’de ba’zı gûne ârâ-yı sâ’ibe ‘arzına çalışdığı bahsi olduğu gibi, berâberinde getirdiği hedâyâ-yı nefîsenin kabûli hakkında birtakım parlak alay-lar icrâ edildiği de iddi’â olınmaktadır.

Bu son cehdin aslı var ise Hayrî Beğ, ‘Osmânî Ümerâsının tut-dukları plan esâsına i’tirâz ederek büyük bir ‘arbede zuhûrına bâ’is olmuştur.

Mehemmed Paşanın mutâlâ‘ası, Kal‘anın metânet ve rasâneti ci-hetiyle top isti‘mâlinden ziyâde hendeklerin imlâsıyla, ‘askeri üze-rinden yürütmek olduğu hâlde, ‘Înâd Ahmed Paşa Kal‘ayı bi’l-‘akis yalnız top ile zabt mümkün olabileceği mutâlâ‘asında ısrâr etmekde idi. Donanma Serdârlığıyla gelüp Mısır Vâlîsi Hayrî Beğin vefâtı üzerine Mısır’a me’mûr buyurulan Mustafâ Paşa, Pîr Mehemmed Paşa mutâlâ‘asını tasvîb ile kendi fırkasını toprak tabyeler inşâsıyla işgâl [149] etmiştir. Bu sûret sâ’ir Ümerâca da tensîb edilerek Ah-med Paşa fırkasının tobları ibtâl edilmek mutâlâ‘asıyla barut tev-zi’inden sarf-ı nazar kılınmıştı.

Muhârebeye şu vechile başlandığı sırada Kara Mahmûd; İlyagi, Sûmbeki ile Mültecavri cezâ’ir-i sagîrenin zabtı için bir ince donan-ma verilerek sevğ edilmiş ise de, –ufak-tefek bir câr içine çekilüp müdâfa‘aya başlayan Şövalyelere ehemmiyyet verilmekle – bilâ-ih-tiyât edilen hücum esnâsında Kara Mahmûd şehîd, ve sâ’ir Ümerâ ve ‘asker perîşân olmuştu.

Şövalye efrâdı ise hâricdeki zâyi‘âta bir derece vâkıf olmağla harbe cesâret aldıklarından üç biñ kadar fedâiye zırhlar ilbâsıyla Eğri-Kapu’dan hurûc u şeb-hûn etmeğe karâr vermişlerdi:

Fi’l-hakîka düşmenin hücumlarına Mısır ‘Asâkir-i Şâhânesi ta-rafından kahrîmâne müdâfa‘a edilmiş ve hattâ üç yüz doksan kıyye sikletinde gülle atan Mısır topları atışından Eğri-Kapu hayli hasâra uğramıştır. Lâkin ‘asâkir-i İslâmîdan pek çok telefât olmuştur.

Şevvâl on üçünde Mustafâ Paşa re'y ü mütâlâ'asıyle tekrâr bir hücum için 'askere emir verilmiş ve bu def'a da mağlûbiyyet hâricinde kalmış ise de, İlyagi'ye me'mûr edilen Donanma-yı Hümâyûn'nın İncirli adasını da teshîr eylediği haberi vâsıl-ı sem'-i Hümâyûn olarak mahzûziyyet-i 'azîmeyi mücib olmuştur.

Mustafâ Paşa, 'askerine ciddî bir istihkâm-ı fevka'l-âde verek lâğımlar hafriyle bulunduğu noktadan Hısârı tahrîbe devâm ettiği gibi, Ahmed Paşa fırkasından yigirmi altı şevvâlde iki büyük lâğıma âteş verilerek şiddetli hücum edilmiştir. Bununla berâber hiç bir tarafca muzafferiyete nâ'il olmamıştır. Çünkü Şövalyeler [150] mikdârca kalil iken muktedir mühendisler ve üstâdlar ma'rifetiyle ta'mîre ve bir taraftan müdâfa'a olarak müceddid kule ve divâr inşasına muvaffak olmakda idiler.

Pîr Mehmed Paşa fırkasına hücum ile bir sancak zabtına cesâret eden Şövalye fedâileri, 'asker tarafından ta'kîb edilerek beş yüz kadar itlâf ve esîr edilenlerin re's-i maktû'ları Otağ-ı Pâdişâhiye üserâ kılındı.

Bayrâmın takarrubı hasebiyle iki üç günistirâhatdan soñra Pâdişâh Hazretleri netîce-i müzâkerede her firkadan hücum edilmek emrini izhâr buyrudılar. Ertesi gün ale's-seher gerek karadan ve gerek denizden şiddetli bir muhâceme edildiği hâlde hiç bir cihetten bir zafere dest-res olınamamasına mebnî, Pâdişâh Hazretleri fevka'l-hadd gazab-nâk olarak bindiği bir at üzerinden 'askeri bi'z-zât idâre için düşmen âteşine, ya'ni Kal'a burcları altına sokulmak istedi; fekat erdû-gâhca buna meydân verilmedi. Vâkı'a gazab-ı Pâdişâhî firka kumandanlarına büyük bir cesâret verek Pîr Mehmed ve Ahmed Paşalar kullarından lâğımlara âteş verilmeği müte'âkib, birkaç şiddetli savlet edilmişti. Fekat yine bir muvaffakiyyet zuhûr etmemek yüzünden Erdû-yı Hümâyûn ne mertebe me'yûs olmuş ise, üç dört aydan beri mahsûren, makhûren müdâfa'ada bulunan Şövalyeler âtilerinden o nispetde nevmîd bulunmuş idiler.

Hazret-i Süleymân-ı Kânûnî tarafından bilâ-muhârebe itâ'at etmek için Re'isü'r-Rü'esâ'ya bi't-def'ât haber gönderildiği gibi, o tarafca da Rodos tekrâr kendülerine bırakılmak şartıyla sulha tâlib olunmuşdı. Bu ise her hücumı müte'âkib defn-i emvât için 'askerin meşgûl olduğu bir sırada muhâcemeye hazırlanmayupistirâhatda bulunmalarıyla müsbettir.

[151] Zi'l-ka'de'nin on beşinci günü 'asker tekrâr tanzîm ve teşcî' edilerek Ayas Paşa kolından nısfü'l-leylde bir lâğıma âteş verilmesi ve Tersâne Meydânı şimdiki gibi dolmuş olmayup deñiz, bedenler dibine kadar sokulmuş olduğundan limân muhâfazasındaki gemilerin Hısara palamar bağlarcasına takarrub ile top atarak hücum edilmesi fermân buyurulmuşdı.

Bu aralık Şövalyelerden san'at ve mahâretde meşhûr bir zâtın firâr ile kabûl-i İslâm ettiği ve ba'zı güne ma'lûmât i'tâ eylediği mervî ise de, Ayas Paşa'nın âteşlediği lâğımı müte'âkib Hısara hücum ve bedenlere râyet-i celîl-i 'Osmânîyi rekz etmesi kendi plan ve tasvîri olup firâfîlerin verdikleri ma'lûmâta müstenid değildi.

Hattâ 'Osmânlılar muhâsara zemânları top isti'mâliyle berâber lâğım hafriyyâtı husûsında müceddid 'addolına bildiklerinden bildiklerinden, Rodos muhâsarasından akdem bu ve buna mümâsil harekât-ı 'askeriyye-i 'Osmânîyye hiç bir tarafda vukû'-yafte olmamışdı.

Ayas Paşa'nın muzafferiyyeti üzerine sâ'ir fırkalara ve ez-cümle Vezîr-i A'zam Pîr Mehmed Paşa fırkasına bir şevk u gayret gelecek mezkûr fırka ile ale'l-'umûm sol cenâh şiddetli bir yürüyüş etmiş ise de, matlûb-ı vech ile muvaffakiyyet hâsıl olmayarak Yeñi-Çeri Ağası Bâlî Beg'in şahâdetiyle netice bulmuşdır.

Yalnız şu var ki sağ ve sol cenâhlar ile, "Merkez" i'tibâr olunan Kızıl Kapu cihetinden Hısâr câ-be-câ zedelenmiş olduğundan canlı bir hücum ile artık düşmene galebe çalınacağı ümîdi Ümerânın kalblerinde ter tutmuş idi.

Fi'l-hâl Pâdişâh Hazretleri 'ulemâ ve sulehâ huzûrunda Sûre-i Feth kırâ'atıyla kulûb-ı 'askeri feyz-i rûhânîler içinde tenvîr ü tahrîs buyurup Kal'anın [152] soñ ve ciddî bir hücumda daha mukâvemeti olabileceğini bildirdi. Pîr Mehmed Paşa bu def'a da Bâlî Beg'in şahâdetiyle nihâyet bulan musâvele derecesinde iş görüp Hısâr dâhiline lâyıkiyle sokulamadı. Hattâ Kızıl Kapu'dan Parmaklık Hattı'na kadar imtidâd eden Mehmed Paşa kolından on beş biñ nisbetinde telefât verilmişdi. Bu kadar zâyi'âta mukâbil "Mesîh Kulesi" nâmı verilen mahalden gayrı, mühim bir nokta zabt edilememişdir.

Mâh-ı muharremin on ikinci günü Hısârdan bir Yehûdî Tabîb firâr ile huzûr-ı Şehriyâr'de düşmenin abvâlini temâmıyla hikâye ve ba'zı za'îf kalan noktaları irâ'e ile hemân her tarafca hücum edilmesi tavsiyede bulundu. Vâkı'â bu haber üzerine Pâdişâh Hazretleri misillû, Ümerâ dahi memnûn olmuş ise de, 'askerin bir kısmı neticesiz gayretlerden, mukâvemetlerden me'yûs olarak İstanbul'a 'avdet için beyenlerinde ittifâka bile başlamışlardı.

Yine bu aralık Kal'adan iki Şövalye neferi firâr ile Mevkib-i Hümâyûn'a ilticâ etti. Zu'mlarınca – Pâdişâhı aldatmak üzere – gûyâ Şövalyelerin sulh talebinde olduklarını bildirdiler. Mukâbeleden Yeñi-Çeri Rü'esâsı'ndan birkaç zât, Re'isü'r-Rü'esâ Vilye nezdine gönderildi. Şövalyelerin bundan maksadı vakit kazanmak ve Avrupa'dan imdâd gözetmek olduğu Pîr Mehmed Paşa tarafından Hazret-i Pâdişâha ihtâr, ve hattâ bu kabîl ilticâ edeceklerin sözlerine ehemmiyyet verilmemesini tezkâr eyledi.

Mâh-ı hâlin yigirminci gününe tesâdüf eden şu vâkı'a gecesini, Pîr Mehmed Paşanın mütâlâ'ası vechile Avrupa'dan on beş parçadan mürekkebi bir filo ile 'asker ve zahîre yetiştirilüp Kal'aya idhâl edildi.

[153] Sözlerinde sebât olmayan Şövalyelerden tekrâr gelen bir Hey'et efrâdına artık ehemmiyyet verilmeyerek cümlesi şemşîr-i tahkîr ü te'dîbden geçirildi.

Avrupa'dan yetiştirilen 'asâkir-i mu'âvene, ilk âteşte 'Osmânlılardan birçok telefâta sebebiyyet vèrmekle, Pâdişâh Hazretleri me'yûs olarak 'âdetâ eşyâsının bir kısmını Ferhâd Paşa ile İstanbul'a göndermek istedi. Sâhib-i tedbîr ve mahâret Pîr Mehemed Paşa, Şehriyâr Hazretlerine biraz daha sabr olınmasını recâ ile bir kat'î muhârebe icrâsına müsâ'ade istihsâl eyledi.

Parmaklık civârının, Mesîh Kulesi de dâhil olduğu hâlde, 'Osmânlılara intikâli, Vilye'nin Re'îsü'r-Rü'esâ'lığa intihâbında şeddiden i'tirâz ile, "Rodos'da sen soñ Re'îsü'r-Rü'esâ olacaktıñ" cevâbını vèren ve hengâm-ı muhâsarada İtalyan Fırkasına me'mûr olan Baş-Vekîl Andre Damaral'ın gayretsizliğine vèrilerak bî-çârefî'l-i ihânetle ithâm ve Meclis-i Rü'esâ'da muhâkeme edilerek 'asker muvâcehesinde i'dâm edildi.

Bu haberin Erdü-yı Hümâyûna vâsıl olması üzerine hayli memnûn kalınmış. Çünkü Damaral'ın şimdiye kadar vukû' bulan müdâfa'âtı kendisini 'Osmânlılar beyninde şecî' bir kumandan olarak tanıtdırdığı hâlde, Bilyoti misillû müverrihîn, merkûmı tevbih ve ithâmde devâm ile 1271 senesinde ber-hevâ olan Saint Jan yâhûd Sen-Civân kilisâsının bodrumındaki barutı Damaral'ın hafiyyen koydurup Şövalyeleri mühimmâtsiz bırakmağa çalışdığını iddi'âya bile çıkdılar. Vâkı'â bize göre Re'îsü'r-Rü'esâ ile da Maral beyninde hâsıl olan burûdet istifâdeyi mûcib olup i'dâmen vefâtından dahi ziyâde müstefid kalınmıştır.

Re'îsü'r-Rü'esâ Avrupadan aldığı imdâdı az zemânda tüketüp desîseler [154] isti'mâliyle muhâsaradan kurtulmak ister, ve hattâ Mevkib-i Hümâyûn Muğla'ya kışlamağa gitdiği takdîrde Kal'ayı eyüce tahkîm ile 'Osmânlılardan intikâm ahzını ümîd eyler idi.

Fekat kışlamak fikri Erdü-yı Hümâyûn efrâdı arasında şâyî' olalıdan beri, hücumlar neticesiz kalmayordu. 'Âdetâ her taraftan ya bir beden hedmine veyâ bir burc zabtına muvaffak olunur, ve livâ-yı celîl-i 'Osmânî hemân Kal'anın câ-be-câsında bi'l-şükûh mevce-hîz olur idi.

Hâl bu merkezde iken, ya'ni, "Amân amân merhametli Sultân! Amân veriniz!" diye çoluk-çocuk ve kadınların feryâd ü figânları arttığı hâlde Re'îsü'r-Rü'esâ müdâfa'ayı terk etmeyüp tarîk-ı desâyise sülûk ile Ümerâyı iğfâle çalışıyordu.

'Osmânlılar ise gün-be-gün terakkî ederek düşmen elinde yalnız Şövalye Şatosı'nı bıraktılar. Freng müverrihlerine göre mahsûriyyetin feryâdları, kalb-i merhâmet intimâsı Tâcidârî'ye te'sîr ederek daha ziyâde tayzîkden şer'an memnû' olduğunu beyân ile istimâne yavaşmaları lüzûmı bildirilmiş iken, Vilye buralara cevâb vermemiş ise de neden soñra hayâtî muhâtarada kalacağını afliesarak, 'Osmânlıların Yehûdî Mahallesi'ndeki Saint-Mari kilisâsının çan kulesinden verdikleri işârete Değirmenler üzerinden itâ'aten sancağ keşîdesine mecbûr oldu.

'Osmânlılarca muzafferiyet te'mîn edilmiş olduğu hâlde sulha yine onların tâlib olması ağreb gibi görünmekte ve tevârîh-i 'Osmâniyye bu noktaları cevâbsız bırakmaktadır.

Re'îsü'r-Rü'esâ hemân o sâ'at "Don Raymon Markiz" ve "Dok Löpesi dö Basi" nâmlarında iki zâtı Otağ-ı Hümâyûn'a i'zâm ile müzâkere talebinde bulundu.

[155] Şehriyâr Hazretleri'nin Kal'ayı üç gün zarfında tahliye etmelerine dâ'ir ikâme eylediği şart kabûl edilmeyerek tarafeynce tekrâr muhâsamaya ibtidâr edildi. Ve Pîr Mehemmed Paşa fırkası bedenlerden muzafferden aşarak sûr dâhilinden birkaç noktaya yerleşti.

Re'îsü'r-Rü'esâ bu soñraki muhâcemâta mukâvemet edemeyeceğini hiss edince, Bâyezıd-ı Sâni zemânında imzâ edilen bir sulh-ı dâ'imî Mu'âhedesinden bahs ile muhâtablarını iknâ'a çalışmak istedi. 'Înâd Ahmed Paşa'nın eline geçen bu 'Ahid-nâme parça parça edilerek Re'îs Tarîk'a cevâb-ı redd verildi.

Vilye dö Lil Âdam, Cenâb-ı Mülk-dârî'nin metâlib-i vâkı'asına muvâfakat edeceğini 'arz içün biri Lâtin ve biri Hıristiyân olarak

Antuvan Tuğrul'a riyâsetiyle tekrâr meb'ûslar i'zâm eyledi. Olınan müzâkerâtda evvelen üserâ-yı Müslimenin i'âdesi; sâniyen Hıristiyan ve Lâtin ehâlinin mezheblerinde serbest icrâ-yı âyîn müsâ'adesini; sâlisen kemâ-fi's-sâbık Rodos'da kalacakların beş sene müddetle tekâlif-i emîriyyeden ma'fûvv tutulması; râbi'ân Re'îsü'r-Rû'esâ ile berâber Avrupa'ya hicret emelinde olanların mâl u cânlarına ta'arruz edilmeyerek mallarının i'tâsı ve limândaki Şövalye gemilerinin ve bir mikdâr top ve silâhlarının teslimi şartlarıyla bir Mu'âhede 'akd olunup saferü'l-hayrın altıncı ve milâdî kânûn-ı evvelinin yigirmi beşinci penç-şenbih günü imzâ edildi.

Pâdişâh Hazretleri ertesi cum'a günü 'Arab Kal'ası nâmıyla meşhûr olan burc-ı mu'allâda ezân-ı Muhammedî kırâ'atıyla bu feth-i mübîni i'lân etmeği müte'âkib beş altı yüz kadar ma'iiyeti halkıyla esb-süvâr olarak Kızıl Kapu'dan bi'd-duhûl Saint Jan kilisâsına teşrif-i Hümâyûnları vukû' buldı. Burada [156] salâvât-ı cum'a edâ edildikten sonra şehrin mevâki'-i meşhûresi ziyâret buyurıldı. Erdü-gâhda ve donanmada bir taraftan top atılmak ve bir taraftan o zemâna mahsûs müzika ile icrâ-yı âyîn-i şâdî edilmek gibi ızhâr-ı âsâr-ı zafere devâm edilmekde idi.

[Fethin Târîhi]

خان سليمان جهان پادشاه

Pâdişâh-ı cihân Süleymân Hân

عونا له كه قرينش شدمست

Ki karîneş şudest Avnu'l-lâh

دين شه كردان چو رودس فتح

Feth-i Rodos çu gerdân-ı şeh-i dîn

تياه كرد جمله كفار كار

Kâr-ı küffâr cümle gerd tebâh

تاريخ ان براي هائف گفت

Goft Hâ'if berâ-yı ân târîh:

بنصر الله المؤمنين بفرح

Be ferâh el-mû'minûn be-nasru'l-lâh

۹۲۹

929

Saferin on ikinci ve kânûn-ı sâniinin birinci günü Re'îsü'r-Rû'esâ Vilye, aldığı on iki gün mühlet zarfında gemilerini ızhâr ve beş biñ kadar ma'iiyeti halkı ile Avrupa'ya 'azîmetine ruhsat taleb edildi.

Pâdişâh Hazretleri, Vilye'nin bidâyet-i muhâsaradan beri meftûn-ı şecâ'at ve mahâreti olduğundan, hareketinden ikdâm, kendisiyle mülâkât etmeği ârzu buyurdu. Re'îsü'r-Rü'esâ biraz tereddüden soñra buna icâbetle berâberinde dört kadar kıymet-dâr evânî olduğu hâlde gelüp Pâdişâhın yed-i gâlib-i Husrevânelerini bûs eyledi. Pâdişâh-ı merhamet-penâh, bu manzaradan fart-ı müte'essir olup İbrâhîm [157] nâmındaki nedîmine "İkâmet-gâhı ile mâl ü varından mehcûr ederek şu Hıristiyânı ihtiyârlığında hicrete me'yûs olduğım hâlde icbâr ediyorum" dedikten soñra karşusunda duran ihtiyâr Vilye'nin tâlib-i hâtırı içün dahi, "Şân ü zafer ü ziyâ'-ı mülk ü devlet bir cilve-i kaderdir." buyurdılar. Ve ba'de Re'îse ba'zı hedâyâ ihsân buyurularak 'azîmetine izn-i Pâdişâhî şeref-sâdır oldu.

İşte şu mülâkâtı müte'âkib Şövalyeler limândan çıkup yollarına devâma başladılar.

Pâdişâh Hazretleri Saint Jan ve sâ'ir me'âbid-i Hıristiyâneyi câmi' ve mescide tahvîl, ve her birine lâzım gelen hatîb ve hademesini ve cihet-i idârecede tîmâr i'tibârıyla me'mûr u muhâfızları nasb içün meşgûl oldıktan ve bütün Erkân-ı Devlet ve 'Ulemâ ve Sulehâ ile berâber câmi'-i mezkûrda tîlâvet-i Kur'ân ve Menkıbet-i Cenâb-ı Fahr-ı Resûl'dan soñra donanmaya rûkûb ve yine Marmaris'den mürûr ihtiyâr buyruldu.

Altmış-yetmiş biñden ziyâde dil-âverin kanlarına bedel olarak ilâve-i mülk-i 'Osmânî buyurulan Rodos cezîresi hakkında daha hayli bahs ü tafsîlâta lüzûm var idi. Lâkin elde sahîh ve mükemmel me'haz olmamakla berâber maksad dahi Cezîrenin şu zemâna kadar olan ahvâl-i târîhiyyesini bildirmek idi.

Eger bunda ma'lûmâtca bir noksân var ise, karîben neşrine başlanacak olan Cezâ'ir-i 'Osmâniyye Târîhi'ni tavsiye eyleriz ki Gâzî Murâd Re'îs Hazretleri'nin menâkıb-ı şerîfleri mufasssalaran derc edilmekle de müzeyyen-dâr olacaktır.

Hıtâm

DİZİN

A

Adalar Deñizi 9, 49, 94, 98
Adliyye Nâzırı 55, 99
Adliyye Nâzırı ve Sûvârî Ku-
mandanları menâsıbı 99
Aéria 12
Afiklos 14
Afrika 15, 63
Ahid-nâme 113, 136
Ahîr Beğ 130
Ahmed Paşa 110, 112, 113, 127,
130, 131, 132, 136
Akandia (*Parmaklık Kapu*) 18
Ak Deñiz 50, 61
Ak Deñiz korsanları 50
Âkif Paşa 3
Akkâ 48, 49, 50, 55, 56
Ak-Koyunlular 105
Akramiti 9, 10, 11
Alambro 80
Alayarma 11, 12
Alman 83, 99, 101, 127
Almanlar 48, 55
Alman Sınıfı 101
Alman Şövalye 127
Almanya 48, 51, 52, 58, 92, 122

Almanya İmparatorı Yedinci
Henry 51
Almanyalı 86, 107, 108
Almanyalı Mühendis Jorj Fra-
pan 108
Almanyalı Şildirger 86
Altıncı Aleksandır 115
Altıncı İnnosan 69, 81
Altıncı Kleman 68, 81
Altıncı Re'îsü'r-Rü'esâ 74, 116
Amalfi 43
Amalfiya 43
Ambona 10
Âmede 51, 52
Amery 116, 117, 118
Amery Dambuvaz 116
Âmiral 67, 99
Âmiral Beyandre 67
Amory 56
Anakasandrid 39
Anatolî 25, 30, 49, 56, 77, 83,
86, 87, 88, 106, 111, 125
Anatolî Hısârı (*Güzel Hısâr*) 86
Anbuna 12
Andolo Zenitel 128
Andre da Maral 117, 121, 128

Andre da Maral ve Vilya dö Lil
Adam kumandasında bir filo
117
Andros 31
Ankara 87, 88, 111
Ankara Beğliği 111
Antakya 56
Anteas 39
Antifan 39
Antigon 25, 26
Antiyogos 29
Antonin 32, 39
Antuan 90, 91, 92, 93, 108
Antuan Flüvyan 90, 91, 92, 93
Antuvan 30, 31, 107, 137
Antuvan Meliğalos 107
Apistis 115
Apolakia 11
Apolana 11
Apolonios 39
Arab Kal'ası 87, 137
Arab Kulesi 101, 108, 109
Arablar 22, 32, 33, 57, 58
Aragonya 79, 83, 91
Aragonya Mehâkim Nâzırı 79
Arhancelos 37, 103
Aristid 17
Aristomen 39
Arkadya 18
Artemis 24, 88
Artimid 36
Arz-ı Filistin 71
Arz-ı Mukaddes 44, 48, 56, 75

Arz-ı Mukaddes'deki Freng
kuvveti 48
Astiros 163
Asya 15, 25, 46, 86, 119
Atairos 9, 10, 11, 12
Ataviros 9
Atenodor 39
Atina 17, 23, 24, 25, 39, 82, 104
Avinion 57, 71, 73, 76, 77, 80,
81, 83
Avinion şehri 80
Avinion şehri havâlisi 80
Avrupa 44, 46, 47, 49, 52, 53,
54, 55, 56, 58, 59, 61, 62, 65,
69, 73, 74, 75, 76, 78, 82, 83,
85, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 93,
95, 114, 115, 116, 117, 118,
119, 122, 129, 134, 135, 137
Avrupa hükûm-dârânı 95
Avrupa hükûm-dârı 129
Avrupalılar 55
Avrupa müverrihîni 82
Avrupa'nın Râfizîlik âteşi 89
Ayas Paşa 111, 133
Aydın 51, 67, 75, 76, 83
Aydın Beğleri 67, 76
Aydın-Oğulları Hükûmeti 83
Aydın ve Saruhan Türkmenle-
ri 75
Ayeas 14
Ayenur 14
Ayezandır 39
âyîn-i Hıristiyanî 68

Aynaroz 67
Ayzidoros 11

B

Bâb-ı Mesdûd 101, 128
Bağdâd 129
Bahr-ı Cinâda 32
Bahriyye Kumandanı Jean Be-
yandre 67
Başkumandanlık 65
Baş-Mihmân-dârlık 55, 99
Baş-Muhâfız 55, 99
Baş-Vekâlet Me'mûriyyeti 100
Baş-Vekîl Andre Damaral 135
Batlome 25, 28
Bâyezîd Hazretleri 85, 112,
114, 115, 117
Bâyezîd-ı Sâni 111, 114, 136
Bâyezîd-ı Velî 119
Bayi ve Komandor 89
Bedevîler 43, 56
Bedros 88
Bedrum 88, 94
Beğler-Beği Zağanos Paşa 104
Belgrad 98, 120, 122
Belgrad Ehl-i Salîbi 98
Beranje 74, 75, 76
Beranje 'âilesine 75
Bernardo Mororez 59
Beşinci Aleksandır 89
Beşinci Âmede 51, 52
Beşinci Re'îsü'r-Rû'esâ 18, 73,
105

Beşinci Urban 81
Betus 30
Beyandre 65, 67
Beyrut 89
Beytû'l-Mukaddes 56
Bilyoti 51, 113, 115, 127, 135
Biranje Lionsel 128
Birinci Loui Filib 92
Birinci Re'îsü'r-Rû'esâ 54, 55,
93
Blanşöfor 114, 118, 119
Bodrum 24, 88, 110, 114
Bosna 75
Brendizi 50
Brusa 111
Brutus 30
Bulgar 78, 85
Bulgaristân 85
Bunkalem Komandorluğu 93
Busolo 59
Busove 57
Büyük Du'âcılık 93, 106, 118
Büyût-ı Müslime 75
Büyük Du'âcı 55, 121

C - Ç

Cânberd Gazâlî 120
Cem 47, 52, 53, 54, 55, 56, 59,
61, 62, 64, 66, 69, 70, 71, 73,
74, 76, 77, 78, 83, 84, 89, 91,
92, 96, 97, 99, 111, 112, 113,
114, 115, 118, 121
Cem Bağçesi 113

Cem'iyet 55, 59, 61, 62, 69,
 70, 76, 78, 83, 89, 97, 121
 Cem'iyete Kâ'imakâm 69
 Cem'iyet Müşîrlîği 55
 Cenâb-ı Bâyezîd 83
 Cenâb-ı Fâtih 98, 101, 103,
 104, 106, 111
 Cenâb-ı Fâtih'in Şark İmpara-
 torluğu 103
 Cenâb-ı Hakk 45
 Cenâb-ı Murâd 95
 Cenâb-ı Mülk-dârî 136
 Ceneviz 43, 68, 69, 89, 99
 Ceneviz Cumhûrî 99
 Ceneviz donanması 99
 Cenevizler 65, 89
 Cenevizliler 89, 91, 99
 Cengîz 48
 Cenovalı 77
 Cenûbî Almanya 52
 Cenûbî İtalya 52
 Cezâ'ir-i 'Osmâniyye Târîhi
 138
 cezâ'ir-i sağıre 31
 Cezîrâd Rod (*Gésirath Rod*) 13
 Cezîre XI, 9, 12, 13, 14, 15, 16,
 22, 31, 32, 33, 50, 55, 62, 74,
 86, 96, 97, 103, 113
 Corymbia 12
 Çambika 11, 36
 Çanak-Kal'a Boğazı 96
 Çelebi Sultân Mehmed 91
 Çerâkese-i Mısır 91

Çeşme 125

D

Damla Kapu 128
 Damla Kapsı 101
 Dede Ağaç 67
 Değirmenler 136
 Delkavo 33
 Demosten 25
 Dere-Begler 52
 Dere-Beglik 64, 106
 Dere-Beglik 'Âlemi 106
 Deredyâ 71, 79, 80, 81, 82, 83,
 84
 Der-i Devlet 122
 Der-Sa'âdet 84, 87
 Der-Sa'âdet Müze-hânesi 84
 Dervîş 63
 Despot Varoşı 108
 Devlet 61, 120, 122, 129, 138
 Devlet-i 'Aliyye 120
 Devlet-i 'Osmâniyye 61
 Devlet-i Safeviyye 129
 Devlet-i Selçûkiyye 61
 Devr-i Mesîh 110
 Didor 26
 Didvaver 14
 Dimilya 12
 Dimitrios 26, 27, 28, 108
 Dimitrios Sofianos 108
 Dîn-i 'İsevî 57
 Diyodone 62, 63, 66, 67, 68, 69
 Diyodone dö Guzôn 62, 66, 69

Dok Köpeği 62
 Dok Köpekleri 62
 Dok Löpesi dö Basi 136
 Dokuzuncı Re'îsü'r-Rü'esâ 84,
 121
 Donanma, -lar 65, 108, 125,
 126, 131, 132
 Donanma-yı Hümayûn 125
 Don Raymon Markiz 136
 Doriler 15
 Dö Buson 18, 106, 110, 112,
 113, 114, 115, 116
 Dölâbilsıla 30
 Dördüncü Derecede Bahriyye
 Kumandanlığı 55
 Dördüncü Re'îsü'r-Rü'esâ 70,
 103
 Dülka altını 62, 89, 96, 102,
 114
 Dük dö Burgon 102
 Dük dö Burgovin 86

E

Ebru nehri 81
 Edirne 86, 94, 95, 96
 Edvar Pilyoti 14
 Eflâk Voyvodası 102
 Eğribozlu 107
 Eğri-Kapu 63, 101, 118, 127,
 128, 131
 Ehl-i İslâm 68

Ehl-i Salîb 5, 44, 46, 48, 49, 50,
 52, 60, 65, 71, 85, 91, 102,
 106, 115
 Ehl-i Salîb erdüsü 71, 85
 Ehl-i Salîb Erdü ve Donanması
 Ser-dârlığı 115
 Ehl-i Salîb fırkası 50
 Ehl-i Salîb Kıyâmı 106
 Ehl-i Salîb muhârebâtı 52, 60
 Ehl-i Salîb muhârebesi 65
 Ejder-i Kahrımân Gâlibi 69
 Eklîl-i Leblâb (*Sarmaşık Cory-*
mbia) 12
 Embost Dere-Begliği 81
 Embost Mâlikânesi 91
 Emîr 'Alî Adası 51
 Emîr Celâle'd-dîn 94
 Endülüs 5, 58
 Erdel 129
 Erdü erkân ü ümerâsı 127
 Erdü-yı Hümayûn 132, 135
 Ergibolis 12
 Ergos 39
 Erkân-ı Devlet 138
 Ermeniler 68
 Ermenî ser-gerdesi Konstan 67
 Ermenistân 56
 Eşin 39
 Evağoras 39
 Evlâd-ı Bâyezid 91
 Evropa 14, 48
 ezân-ı Muhammedî 137

F

Fabris 119, 120, 121
 Fabris Kareto 119, 120
 Fâsıla-yı Saltanat 87
 Fâtih 61, 63, 95, 96, 97, 98, 99,
 101, 102, 103, 104, 106, 107,
 111, 120, 125
 Fâtih Hazretleri 96, 99, 102,
 106
 Fâtih-i Belde 63
 Fedâî Seriiyyeleri 108
 Fenârî-zâde Ahmed Paşa 110
 Fenâr Kulesi 21, 102, 128
 Ferdinan 71, 79, 80, 81, 83, 84
 Ferdinan Deredyâ 71, 79, 84
 Ferer Hademe-i Müsellâhası 47
 Ferer Raymon dö Poyi 47
 Ferhâd Paşa 135
 Fethin Târîhi 137
 Feth-i Rodos 137
 Fırat'dan Ceyhûn'a kadar 129
 Fırka Kumandanlığı 80
 Fırka Rü'esâsı 100
 Filâna 11
 Filib 24, 25, 56, 57, 58, 80, 92
 Filiber 84, 85, 86, 87, 88, 89,
 90
 Filiber dö Nalyak 84
 Filib-zâde Büyük İskender 25
 Folk dö Villart 49, 50, 54, 55,
 58
 Fortitu do Ejus Rhodum Ten-
 nit 51

Frakıl Şatosı 91
 Frank Masonlar 57
 Fransa 14, 43, 44, 49, 51, 52,
 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 69,
 71, 73, 75, 80, 83, 84, 89, 92,
 105, 113, 114, 115, 116, 117,
 121, 122
 Fransa Episkoposlarından Be-
 şinci Kleman 57
 Fransa Kırallı 49, 51, 57, 58, 80,
 89, 105, 115, 117, 122
 Fransa Kırallı Altıncı Filib dö
 Valva 80
 Fransa Kırallı Altıncı Şarl 89
 Fransa Kırallı Filib 58
 Fransa Kırallı Güzel Filip 49, 51
 Fransa Kırallı Sekizinci Şarl
 115
 Fransa Kırallı Yedinci Şarl 105
 Fransa kırallarından Şarlman
 43
 Fransa kırallarından Yedinci
 Şarl 116
 Fransa Lankı 55
 Fransa Papası Yedinci Kleman
 83
 Fransızlar 13, 22, 36, 48, 55,
 76, 80, 99
 Fransızlı seyyâh Tevonot 63
 Fransız Sarâyı 113
 Fransız Sınıfı 101
 Fransız Şövalyesi 56
 Fransuva dö Karye 128

Freng 48, 52, 59, 72, 88, 91,
102, 112, 114, 125, 136

Freng Beğleri 102

Frengler 36, 48, 50, 65, 85, 94,
117, 122

Freng muharrirleri 59, 72

Freng Süleymân Beğ 112

Freng târihleri 52, 88, 125

G

Gabriel dö Boyerol 128

Ġarb Ehl-i Salîbi 120

Ġarbî Fransa 60

Ġâzî 'Osmân Hazretleri 51, 52

Gedik Ahmed Paşa 110, 112

Geffroi de S. Aldémard 56

Gelâ 15

Gelibolı 61, 86, 104, 110, 125

Gelibolı Muhâfızı Zağanos
Paşa 104

Geyden dö Kasdalan 128

Ġırmata 58, 80

Girid 14, 15, 127

Girmasti 37

Ġod Fruva dö Buyon 46

Goft Hâ'if 137

Gotik 32

Ġran Metr 37

Ġran Metrilik 106

Ġreguvar 76, 81, 89

Ġurre Ġuvvâr 46

Guy dö Blanşöfor 114, 118

Ġuzon 62, 63, 66, 68, 69

Güzel Hısâr (*Anatoli Hısâr*) 86

H

Halikarnas 23, 24, 38, 114

Halikarnas Kırallı "Mozol" 38

Hamza Beğ 98, 104

Hayre'd-dîn Paşa 129

Hayrî Beğ 131

Hazret-i Bâyezıd 85, 86

Hazret-i Ebi Eyyûbü'l-Ensârî
125

Hazret-i Meryem 65

Hazret-i Pâdişâh 85, 111

Hazret-i Süleymân-ı Fârûk-câh
127

Hazret-i Süleymân-ı Kânûnî
133

Helepolis 26

Helion 59, 60, 61, 62, 63, 64,
65, 66

Helion dö Vilnov 59, 60, 66

Héliousa 12

Helyadlar 14

Henry 49, 51, 56, 89

Heredya 73, 74

Herkül 35, 62

Hıristiyân 46, 64, 68, 106, 136,
137

Hıristiyân Kahrımânı 106

Hıristiyânlar 44, 51, 64, 75

Hıristiyânlık 36, 89, 103

Hıristiyânlık 'Âlemi 103

Hırsız Kal'ası 120

Hicâz 111
 Hilisos 15, 16
 Hozid 39
 Hudâvendigâr Gâzî'nin erdû-
 sı 76
 Hugues de Payens (*Hüg dö Pa-
 yen*) 56
 Huk 56
 Hüg dö Payen (*Hugues de Pa-
 yens*) 56
 Hükûmet-i Seniyye 94

I - İ

Îrân 34, 37, 88, 104, 105, 119,
 120
 Istrabon 17, 18, 38
 İber 76
 İbrâhîm 138
 İdâre-i Hükûmet 23, 33, 70
 İdâre-i Merkeziyye 55
 idâre-i 'Osmâniyye 85
 İdâre-i Zâbita 118
 İkinci Andronikos 50
 İkinci Boduvin (*Boudouin*) 56
 İkinci Jüstinyanus 33
 İkinci Re'îsü'r-Rû'esâ 60, 80,
 97
 İkinci Şeh-zâde Sultân Cem
 111
 İliya 11, 12
 İliya dağı 11
 İlyagi 55, 107, 117, 131, 132
 İmroz 67

İmtidâd-ı sinn ü izdiyâd-ı câh
 ile Mülûk-i 'Osmâniyyenin
 en bahtiyânı 129
 İnâd Ahmed Paşa 127, 131, 136
 İncirli 55, 117, 132
 İngiliz 9, 36, 55, 62, 83, 99,
 101, 109, 127, 128
 İngiliz Fırkası 128
 İngilizler 13, 52, 80, 92, 93, 121
 İngiliz Sınıfı 101
 İngiliz ve İtalyan Burçları 109
 İngiltere 14, 51, 52, 56, 58, 77,
 80, 89
 İngiltere Kırallı 51, 56, 80, 89
 İngiltere Kırallı Henry 89
 İngiltere Kırallı Rişar 56
 İngiltere Kırallı Üçüncü Edward
 51
 İskender 16, 25, 30, 94, 95, 98,
 126
 İskender Beğ 94, 95, 98
 İskenderiyye 17, 25, 75, 76, 80,
 89, 95, 120
 İskenderiyye limânı 75
 İskenderun 89, 117
 İslâm 49, 55, 68, 69, 85, 107,
 119, 129, 133
 İspanya 15, 52, 58, 79, 80, 101
 İspanya'da Gırnata şehri 80
 İspanya Kulesi 101
 İspanya Tampliyeleri 58
 İspanyol 99, 101, 127, 128

İspanyol-Aragon-Katalon Sını-
fı 101

İspanyol Fırkası 128

İspanyollar 121

İspanyol Sınıfı 128

İsporat Adaları 32, 33, 76, 98

İstanbul 32, 48, 49, 50, 51, 68,
71, 85, 86, 95, 96, 98, 101,
102, 103, 104, 108, 110, 111,
119, 122, 125, 130, 134, 135

İstanbul Boğazı 86

İstanbul burcları 85

İstanbul'ın fethi 96

İstanbul Kayseri Jean Kantagü-
zen 68

İstanköy 33, 94, 98, 117

İstikşâf Me'mûriyyeti 106

İstirkab 108

İsveç 58

İtalya 15, 31, 43, 44, 50, 52, 58,
59, 75, 76, 80, 102, 103, 106,
110, 119, 129

İtalya eyâletlerinden 80

İtalyan 16, 55, 76, 83, 99, 101,
109, 110, 120, 127, 128, 135

İtalyan Burcu 101, 110, 128

İtalyan Burcları 120

İtalyanlar 13, 76, 115

İtalyan Sınıfı 101

İtalyan ve Alman fırkaları 83

İtalyan ve Fransız fırkaları 76

İzmir 39, 61, 65, 68, 77, 78, 83,
88

İzmir Beğ'in mahdûmı Umur
Beğ 61

İzmir liman ve şatosı muhâfaza
me'mûrîni 77

J

Jak 57, 97, 99, 100

Jak dö Mily 97, 100

Jak dö Molay 57

Jan Baptis 103, 105

Jan Baptis dö Urzen 103

Jan Bonpar 93, 94, 95, 96, 98

Jan Bonpar dö Lastik 93

Jan Burg 128

Jan dö Vilye 49

Jan Ferdinan Deredyä 71, 79,
84

Jerar 46, 47, 59, 60, 61, 62

Jerar dö Pen 59

Jerar Tonk 46

Jermanya akvâmından bir alay
Got 'askeri 32

Jorj Dambuvaz 116

Jö Ferva dö Saint Aldemar (*Gef-
froi de . Alde'mard*) 56

Jüpiter'in Mahdûmı 35

K

Kadmos 14

Kā'imakām 60, 61, 62, 63, 69,
71

Kā'imakām Jerar 61, 62

Kaleolin 39

- Kaleopol 39
 Kalermon 45, 46
 Kalermon Meclisi 46
 Kalimnoz 33, 98
 Kalolimni (*Emîr 'Alî*) Adası 51
 Kamiros 14, 15, 16, 35, 39, 163
 Kânûnî Sultân Süleymân 129, 163
 Kânûnî Süleymân 120
 Kapalı Çeşmeler 127
 Kaps 80
 Kapu 18, 59, 63, 101, 118, 126, 127, 128, 131, 133, 134, 137, 161
 Kara Mahmûd 126, 131
 Karamân 51, 61, 77, 111, 113
 Karamân havâlisi 61
 Karamânlılar 61
 Karamân-oğlu Kâsım Beğ 111
 Kara Peykâr 127
 Karâr-ı Meclis 76
 Kardinaller 90, 92
 kardinal şatosı 115
 Karesi ve Aydın Beğleri 67, 76
 Kartaja 30
 Kartajalı Anibal 29
 Kâsım Paşa 127
 Kâsios 30
 Kasta Loroz 84
 Kastil Sınıfı 101
 Kastil ve Aragonyalılar 100
 Kâşif Bahr-ı Cinâda 32
 Kaşot 31
 Katavya 11, 33
 Kavala 67
 Kaytabay 111, 117
 Kemâl Re'îs 117
 Kemâl ve Turgud Re'îsler 116
 Keşkenoz 101
 Keşknûr 36
 Kıbrıs XI, 9, 49, 55, 56, 65, 75, 78, 82, 85, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 99
 Kıbrıs'da Kıral İkinci Jan 89
 Kıbrıs Hükûmeti 82
 Kıbrıs idâresi 49, 99
 Kıbrıs Kıralları 49, 75
 Kıbrıs Kıralları Birinci Pier 75
 Kıbrıs Kıralları İkinci Henry 49
 Kıbrıslılar 67
 Kıbrıs Ze'âmeti Nezâreti 90
 Kıral Dimitriyos 21
 Kıral Filib 25, 80
 Kıral Henry dö Lüzinyan 56
 Kırallıca Şarlot 99
 Kıral Mozol 23
 Kırmızı Şato (*Kasta Lorez*) 84
 Kızıl-Kapu 101
 Kızıl Tepe 127
 Klavson 21
 Kolofon 39
 Kolos 19, 21, 22, 27, 28, 37
 Kolos heykeli 27, 28, 37
 Konstantin Kavalaki 102
 Kont Boduvan 48
 Kont Mon Ferra 48

Konya 111, 112
Kornelian 70, 71, 72
Korve 37
Kovan dö Benedikten 37
Kovan dö jö Küsten 37
Kölemenler 68, 95
Kölemen sülvarî alayı 75
Kuds-i Şerîf 43, 48, 55, 112
Kudûs 31, 43, 44, 46, 47, 48,
49, 52, 54, 55, 56, 74, 89

Kudûs burçları 46
Kudûs Hâkimi 46
Kudûs Kırallı 56
Kudûs Kırallığı 48
Kudûs Saint Jean Ospitalyele-
ri 52
Kudûs Saint Jean Şövalyele-
ri 74
Kurt-Oğlu 122, 127
Kurt-oğlu Muslihi'd-dîn 125
Kütâhiyye 126

L

Lâkis 39
Langedoni Şatosı 66
Lanklar 60
Lâtin 48, 49, 55, 61, 136, 137
Lâtin akvâmı 55
Lâtin efrâdı 49
Lâyiha-i Mufasssala 76
Lazkıyye 76
Leliyos 39
Leon ve Portekizler 101

Leryoz 33, 55
Liboron 67
Lihanya 11
Limni 67
Lindoz 15, 35, 59, 163
Lindoz Şatosı 59
Lisisa 29
Lisisahlılar 29
livâ-yı celîl-i 'Osmânî 135

M

Macaristân 129
Macar Kırallı 85, 86
Macar Kırallı Sijmsond 85
Macarlu Jan Honyâd 94
Mağosa 92
Malona 11, 12
Malta Hazîne-i Evrâkı 113
Manastır Öfi 55
Manastır Re'îsi 55
Mandragi 18
Marça karyesi 63
Marçios 29
Marmara 51, 86
Marmaris 22, 127, 138
Marsilya 43, 81, 122
Massari 11
Meclis 38, 54, 55, 56, 57, 58,
59, 60, 65, 66, 68, 69, 70, 71,
73, 76, 78, 92, 100, 106, 112,
121, 122, 131, 135
Meclis-i 'Alî 66

- Meclis-i Husûsî-i Fevka'l-'âde 131
- Meclis-i İntihâb 69
- Meclis-i Meb'ûsân 38
- Meclis-i Meşveret 60, 112, 121
- Meclis-i Rûhânî 56, 59, 73, 76, 92
- Meclis-i Rü'esâ 55, 59, 65, 66, 68, 70, 71, 73, 100, 121, 122, 135
- Meclis-i 'Umûmî 71
- Meclisi 'Umûmî-i Salîbyûn 102
- Mehemmed Paşa 127, 130, 131, 133, 134, 135, 136
- Melik-i Mısır 117
- Melik Kaytabay 117
- memâlik-i İslâmiyye 48
- Menkıbet-i Cenâb-ı Fahr-ı Resûl 138
- Menteşâ 61
- Menteşe 9, 15, 23, 24, 51
- Menteşe Sancağı 9
- Mercân Tepesi 36, 69
- Mesîh Kulesi 134, 135
- Mesîh Paşa 106, 107, 108, 109, 110, 114, 115, 117, 120
- Mesnil 128
- Meşâhir-i Rü'esâ 128
- Metridat 25
- Mısır 17, 25, 26, 27, 28, 30, 34, 37, 43, 63, 67, 68, 75, 92, 94, 95, 111, 117, 125, 130, 131
- Mısır donanması 92, 94, 117, 130
- Mısır Kölemenleri 75
- Mısırlılar 94, 95, 98, 99
- Mısır Meliki Kaytabay 111
- Mısır topları 131
- Mısırlar 89, 99, 117
- Mısırî'l-Kâhire 75
- Midillili Mâkâr 14
- Mihr-i cihân-ârâ 129
- Mikri 50
- Mikse 62
- Mişel Palelogos 49
- Mitropolid Helânikos 36
- Mizo 14, 35
- Mon İsmi 36
- Monteskiyo 46
- Mora 71, 72, 73, 74, 82, 85, 86, 87, 104, 117
- Mora Muhâfızlığı 86
- Mora seferi 104
- Morris 59
- Morris dö Panyak 59
- Moslak Kapısı 101
- Mozol 23, 38, 88
- Mösyö Bilyoti 113, 127
- Mösyö Bilyoti (*Biliotti*) Târîhi 113, 127
- Mösyö Edvar Bilyoti (*Biliotti*) 51
- Muğla 135
- muhârebât-ı mezhebiyye 104
- Muhâsara Lâyıhası 107

Murâd Hudâvendigâr 75, 77
 Mûsevîler 115
 Muslihi'd-dîn Re'îs filası 126
 Musluk Kapu 161
 Mustafâ Paşa 125, 126, 127,
 131, 132
 Müttetikîn donanması 65, 82
 Müttetikler donanması 67

N

Nalyak Burcı 101
 Napoli seffinesi 110
 Nefer-i Mûstahfaz 128
 Neron 31
 Niğbolı 85, 86, 87
 Niğbolı muzafferiyeti 87
 Nikol 86
 Nikola Havzi 128
 Nötrdam dö lâ Viktor 110
 Nufuday 57

O - Ö

Ocak 58, 59, 73
 Ogüst 31
 Oğlan (*Paj*) 53
 Okridion 39
 Oktavios 31
 Omer 14, 15, 39
 On Altıncı Re'îsü'r-Rü'esâ 116
 On Beşinci Re'îsü'r-Rü'esâ 18,
 105
 On Birinci Ğreguvar 81
 On Birinci Re'îsü'r-Rü'esâ 93

On Dokuzuncı Re'îsü'r-Rü'esâ
 121
 On Dördüncü Loui 56
 On Dördüncü Re'îsü'r-Rü'esâ
 103
 On İkinci Ğreguvar 89
 On İkinci Re'îsü'r-Rü'esâ 97
 On Sekizinci Re'îsü'r-Rü'esâ
 119
 Onuncu Loui 58
 Onuncu Re'îsü'r-Rü'esâ 90
 On Üçüncü Beneva 89
 On Üçüncü Re'îsü'r-Rü'esâ
 100
 On Yedinci Re'îsü'r-Rü'esâ
 118
 Orhan 61, 71
 Ospitalyeler 33
 Ospitalye Sınıfı 43
 Otağ-ı Hümâyûn 127, 136
 Ovren Büyük Du'âcılığı 93,
 106
 Ovren Sınıfı 101
 Öküz Burunu 126, 127, 130

P

Pâdişâh 85, 96, 107, 111, 112,
 114, 115, 120, 125, 126, 130,
 132, 134, 135, 137, 138
 Pâdişâh Hazretleri 96, 107, 111,
 115, 125, 130, 132, 134, 135,
 137, 138

Pâdişâh-ı cihân Süleymân Hân 137
 Pâdişâh-ı Kahrâr 85
 Pâdişâh-ı merhamet-penâh 138
 Pâdişâh-ı Sâhib-kıran 120
 Paneçiyos 39
 Papa 44, 45, 46, 47, 49, 50, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 83, 89, 90, 95, 100, 102, 103, 110, 114, 115, 118
 Papa Altıncı Kleman 68
 Papa Beşinci Kleman 56
 Papa Cenâbları 59
 Papa İkinci Onore (*Honoré*) 56
 Papa İkinci Paskal 47
 Papa İkinci Pî 102
 Papa Kleman 57, 69
 Papalar 53, 81, 106
 Papalık 46, 57, 58, 59, 71, 73, 80, 81, 82, 92
 Papalık Makâmı Müşîrlîği 71
 Papalık Makarnı 57
 Papanın Emir-nâmesi 69
 Papa Sekizinci Bunifas 57
 Papa Sekizinci İnnosan 115
 Papa Urban 83
 Papa Üçüncü Jul 118
 Papa Yirmi İkinci Jean 59
 Paris civârı mâlikânesi 80
 Parmaklık Burcu 101
 Parmaklık Hattı 134

Parmaklık Kapu 18, 128
 Partenub 15
 Patras 82
 Paul Emil 29
 Pavlos 46
 Pelezans 45
 Pelin 17, 19
 Pelopones 16, 23
 Peritan 15
 Perse 29
 Petros 46
 Peyzander 39
 Peyzinos 39
 Peyz şehri 89
 Pier 18, 44, 45, 70, 72, 75, 88, 100, 102, 103, 105, 106, 109, 114, 118, 128
 Pier dö Buson 103, 105, 106, 109, 118
 Pier dö Klui 128
 Pier dö Kornelian 70
 Pier Lermid 44
 Pier Raymon 100, 102
 Pier Raymon Zakosta 100
 Pindar 15
 Pîr Mehemed Paşa 127, 130, 131, 133, 134, 135, 136
 Pîr Mehemed Paşa fırkası 136
 Pîr Mehemed ve Ahmed Paşalar 132
 Plazlar 14
 Polidor 39

Portekiz 58, 77, 127
 Prens dö Juanvil 92
 Prens Dük dö Burçon 102
 Profilia 12
 Protojen 27, 28, 30, 39
 Provanesli Kornelian 70
 Provans Fırkası 128
 Provans Sınıfı 101
 Pruvansalı Giyom dö Villart 49

R

râyet-i gâlibiyet 126
 râyet-i ikbâl-i 'Osmânî 91
 râyet-i istilâ 129
 Raymon 47, 74, 75, 76, 100,
 102, 128, 136
 Raymon Beranje 74, 75, 76
 Raymon Roje 128
 Re'is 39, 69, 73, 92, 108, 113,
 114, 117, 126, 136, 138
 Re'is Roje 73
 Re'is Tarîk 113, 136
 Re'isü'r-Rü'esâ 18, 54, 55, 58,
 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 68,
 69, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 77,
 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86,
 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96,
 97, 98, 100, 101, 103, 105,
 106, 108, 110, 112, 113, 115,
 116, 118, 119, 121, 122, 128,
 133, 134, 135, 136, 137, 138
 Re'isü'r-Rü'esâ Antuan 91, 92

Re'isü'r-Rü'esâ Antuan Flûv-
 yan 91
 Re'isü'r-Rü'esâ Beranje 76
 Re'isü'r-Rü'esâ Deredya 82,
 83
 Re'isü'r-Rü'esâ Diyodone 68
 Re'isü'r-Rü'esâ Dö Buson 113
 Re'isü'r-Rü'esâ Ferdinan 83
 Re'isü'r-Rü'esâ Filiber 85, 86,
 88, 89
 Re'isü'r-Rü'esâ Folk dö Villart
 58
 Re'isü'r-Rü'esâ Helion 62, 63
 Re'isü'r-Rü'esâ Jan Bonpar 96
 Re'isü'r-Rü'esâ Kâ'imakâmı
 Jean dö Sitarik 91
 Re'isü'r-Rü'esâları 54
 Re'isü'r-Rü'esâlık 59, 66
 Re'isü'r-Rü'esâ Rober 81
 Re'isü'r-Rü'esâ Roje 73, 74
 Re'isü'r-Rü'esâ Roje dö Pen
 74
 Re'isü'r-Rü'esâ Vilye 128, 134,
 137
 Remle 89
 Revân 129
 Rişar 56, 83
 Rişar Kraçyolu 83
 Riyâset-i 'Aliyye-i Hazret-i Pâ-
 dişâhî 131
 Rober 77, 78, 81
 Rober dö Jülyak 77, 78
 Roda 15

- Rodafini 13
 Rodos cezîresi 138
 Rodos Cezîresi Fâtîhi 129
 Rodos'da Şövalyelerin İdâresi 54
 Rodos Hükûmeti 16, 25, 38
 Rodos Hükûmet Konağı 84
 Rodos'ın fethi 49, 50, 62, 106, 122
 Rodos idâresi 104
 Rodos kasabası 16, 126
 Rodos Kolos'ı 19
 Rodos Meclis-i Rü'esâsı 106
 Rodos muhâsarası 27
 Rodos seferi 50, 120
 Rodos Şövalyeleri 49, 52, 58, 59, 83, 86, 96, 112
 Rodos Vâlisi 63
 Roje 73, 74, 128
 Roje dö Pen 73, 74
 Rolisiyo 47
 Roma 17, 21, 29, 30, 31, 32, 46, 51, 56, 59, 71, 81, 100, 102, 103, 115
 Romalılar 15, 29, 31, 32, 35, 38, 39, 63
 Roma şehrinin limânı 81
 Rudolf Donar Demberg 107
 Rum-Ëli 61
 Rûmlar 49, 102
 Rü'esâ 18, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 103, 105, 106, 108, 110, 112, 113, 115, 116, 118, 119, 121, 122, 128, 133, 134, 135, 136, 137, 138
 Rü'esâ'dan Pier dö Buson 103
 Rü'esâ-yı Nasârâ 75
 Rü'esâ-yı Rûhâniyye 55, 81
- S — Ş**
- Sabaris 15
 Sâfi 73
 Saint Jan 83, 101, 121, 135, 137, 138
 Saint Jean 36, 46, 47, 52, 54, 55, 59, 65, 70, 74, 79, 90, 115
 Saint Jean Kilisâsı 36, 65, 90
 Saint Jean Şövalyeleri 54, 55, 59, 65, 74, 79
 Saint Jil Manastırı 60, 70
 Saint Jorj 101
 Saint Loui 117
 Saint Mari 44, 101
 Saint Mari Madelin 44
 Saint Mark 37
 Saint Mary 37
 Saint Nikola 102
 Saint Pier Kilisâsı 102
 Saint Pier Şatosı 88
 Saint Poul (*Damla*) Kapısı 101

- Saint Renar 56
 Sakız 9, 39, 98, 125
 Salâmin 39
 Salost 38
 Sancakdarlık 90
 Sancaklı Şövalye 53
 San Marko Kilisâsı 30
 Santorlı 62, 63
 Sayda Prensi Amory 56
 Sekizinci Re'isü'r-Rü'esâ 79, 119
 Selîm-i Evvel 119, 125
 Selîm-i Şehâmet-perver 120
 Semadirek 61
 Sen Etien kilisâsiyle 36
 Sen Gilyum dö Vilfrans 102
 Sen Jan Vaptis Lumunya 44
 Sen Katrin 36, 101
 Septe Boğazı 119
 Serdâr 125, 126, 127
 Serdâr-ı Ekrem 125, 126, 127
 Serdâr-ı Ekrem Mustafâ Paşa 126
 Seydi 'Alî 129
 Seyyâna 11
 Sınıflar 60
 Sırbistân 75, 91, 104, 120
 Sırlar 78
 Sijmsond 85, 86
 Sinob 25
 Sinoblılar 25
 Sipion 39
 Sir Sidney Smith 36
 Sisam Boğazı 126
 Siseron 30, 39
 Sisten 84
 Sitarik 91
 Soyda 89
 Sultân 37, 51, 61, 71, 75, 77, 91, 94, 95, 96, 111, 112, 113, 114, 115, 119, 120, 127, 129, 130, 136, 163
 Sultân Bâyezıd-ı Sâni 111, 114
 Sultân Bâyezıd-ı Sâni Hazretleri 114
 Sultân Cem 111, 112, 113, 114
 Sultân Cem'in Rodos'a ilticâsı 114
 Sultân Hazretleri 96
 Sultân Mehmed-i Sâni Hazretleri 95
 Sultân Murâd 75, 77, 94, 95
 Sultân Murâd Hazretleri 94, 95
 Sultân Murâd Hudâvendigâr 75, 77
 Sultân Murâd-ı Sâni 94
 Sultân Orhan Gâzi 71
 Sultân Osmân 61
 Sultân Selîm 119, 120
 Sultân Selîm-i Evvel 119
 Sultân Süleymân 51, 115, 127, 129, 130, 163
 Sûre-i Feth 134
 Sûr-ı Safâ 10, 16, 108
 Sûriye 17, 25, 26, 29, 30, 33, 34, 35, 48, 50, 56, 89

- Sûriye Hükûm-dârı 26
- Süleymân Beğ 'âilesi 108
- Süleymân-ı Kânûnî Hazretle-
ri 122
- Sümbeki 55, 98, 117, 131
- Şampanya 56
- Şanla 36
- Şares 19
- Şarlken 122
- Şehrin (*Bodrum'un*) Kırالیçesi
Artemis 17, 51, 81, 88
- şehrin (*Rodos'un*) mevâki'-i
meşhûresi 11, 17, 18, 32,
36, 118, 137
- Şehriyâr Hazretleri 136
- Şeh-zâde 111, 112, 113, 114,
118
- Şeh-zâde Cem 114, 118
- Şirvân 129
- şöhret-i 'askeriyye 114
- Şövalye 22, 33, 37, 47, 49, 50,
52, 53, 54, 56, 60, 61, 62, 63,
64, 65, 66, 67, 69, 71, 73, 75,
76, 78, 80, 85, 87, 88, 89, 91,
93, 94, 95, 96, 101, 103, 105,
106, 107, 108, 112, 113, 114,
115, 119, 121, 126, 127, 128,
131, 132, 134, 136, 137, 162
- Şövalye 'askeri 78
- Şövalye Banar 53
- Şövalye Bandıraları 162
- Şövalye donanması 94
- Şövalye dö Jüstis 47
- Şövalye efrâdı 75, 131
- Şövalye elbisesi 53
- Şövalye fedâîleri 132
- Şövalye gemisi 112
- Şövalye gürûhı 121
- Şövalye Komiseri 87
- Şövalye Kumandanı 85, 88
- Şövalyeler 39, 48, 50, 52, 53,
56, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 68,
71, 72, 84, 88, 89, 94, 96, 97,
98, 99, 101, 104, 105, 106,
108, 109, 110, 113, 114, 117,
128, 132, 138
- Şövalyelerden Antuan dö Mo-
ran 108
- Şövalyelerin âlât-ı harbiyyesi
53
- Şövalyelerin mahâret-i 'aske-
riyyeleri 88
- Şövalyelik 48, 52, 53, 62, 66,
80, 91, 115
- Şövalye Me'mûrları 89
- Şövalye Meşâhîr-i Rü'esâsı 71
- Şövalye muhâfızları 126
- Şövalye Müfrezesi 107
- Şövalye neferi 134
- Şövalye nigh-bânları 126
- Şövalye Ocağı 64, 71
- Şövalye Re'isi 121
- Şövalye Rü'esâsı 64, 76, 94,
103, 106
- Şövalye Sarâyı 101
- Şövalye Sefiri 96

Şövalye Sûvârîsi 107
Şövalye Şatosı 136
Şövalye târîhi 114
Şövalye Tarîkı 113
Şövalye yamakları 53

T

Tâcidârî 136
tâc u taht-ı 'Osmânî 103
Taht-gâh-ı Selâtîn-i Mesîhiyye
olan Belde-i 'Azîme-i Kos-
tantiniyye 85
Tâk-ı Zafer 35, 63
Ta'lim-Nâme 92
Tampliye 56
Tampliyeler 56, 57, 58, 59, 60,
64
taraf-ı 'Osmâniyân 110
Tarsus 76
Tatar 88
Tavurisos 39
Tebaylar 23
Telkinler 14
Tersâne Meydânı 133
tılâvet-i Kur'ân 138
Tırhala 82
Tiber 31
Timur 87, 88
Timur-ı Gürgânî 88
Timurleng 86
Tiyos 39
Toğan 85
Tomas 86, 87

Tomas Paleologos 86
toprak tabyeler 131
Trablus-Şâm 56, 76
Trabzonlu Mehmed Beğ 111
Tuğrul 137
Tuna 75, 85, 86
Tuzla 92
Türkistan 88
Türkler 48, 51, 65, 67, 88
Türkmenler 77
Türk üserâsı 118
Türk ve 'Arab gâzîleri 70

U – Ü

Uhuvvet Ocağı 46
Uvren Bağçesi 108
Uzun Hasan 97, 98, 104, 105
Üçüncü Re'isü'r-Rû'esâ 66,
100
Ümerâ 24, 46, 54, 55, 111, 113,
116, 122, 131, 134
Ümerâdan Hamza Beğ 98
Ümerâdan Kara Mahmûd 126
Ümerâ-yı 'Askeriyye 24, 55
Ümerâ-yı Bahriyye 116
Ümerâ-yı Bahriyyeden
Kurt-Oğlu 122
Ümerâ-yı Memleket 113
Üspityalılar 43
Üsti 81

V

Valium 22

Van 129
 Venedik 30, 43, 65, 68, 81, 85,
 89, 94, 103, 129
 Venedik Cumhûrî 129
 Venedikliler 67, 82, 89, 91, 95,
 96, 104, 106, 117
 Venesin 81
 Vespasien 32
 Vezîr Ahmed Paşa 113
 Vezîr-i A'zam 130, 133
 Vezîr-i A'zam Pîr Mehemed
 Paşa 133
 Vezîr Mustafâ Paşa 125
 Vidin 85
 Vilet 80
 Villano 103
 Villa Nove 113
 Villart 49, 50, 51, 54, 55, 58, 59,
 60, 62
 Vilye 49, 121, 122, 128, 134,
 135, 136, 137, 138
 Vilye dö Lil Adam 121

Y

Yalak Mustafâ Paşa 125
 Yalisos 16, 27, 35, 163
 Yanya 29
 Yedinci Kleman 83
 Yedinci Re'îsü'r-Rü'esâ 77,
 118
 Yehûdî Mahallesi 109, 110, 136
 Yehûdî Mezârlığı 101
 Yehûdî Tabîb 134

Yendili 102
 Yeñi-Çeri 86, 111, 125, 127,
 133, 134
 Yeñi-Çeri Ağalığı 111
 Yeñi-Çeri Ağası Bâlî Beğ 127,
 133
 Yeñi-Çeri 'askeri 125
 Yeñi-Çeri Rü'esâsı 134
 Yeñi-Şehir 82
 Yennâdi 11
 Yezîd 33
 Yılan Adası 13, 63
 Yılanlı Ada 12
 Yılanlı Ada Ophiousa 12
 Yıldırım 82, 87
 Yıldırım Bâyezîd 82
 Yûnânîler 13, 16, 23, 34, 35, 37
 Yûnânistân 16, 24, 25, 27, 29,
 34, 37, 38, 82, 94
 Yüz Sene Muhârebâtı 93
 Yüz Sene Muhârebesi 52, 80

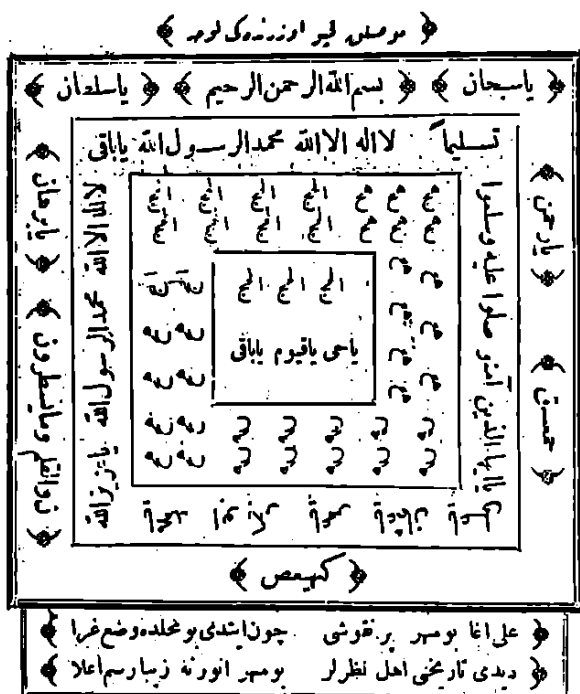
Z

Za'im 55, 99
 Zarâ'at-nâme 114
 Zât-ı Hazret-i Pâdişâhî 127
 Ze'âmet Beğleri 83, 92
 zemân-ı Ahmed 110
 Zırâ'at Nâzırı 55

EKLER

[158] Musluk Kapu Üzerindeki Levha

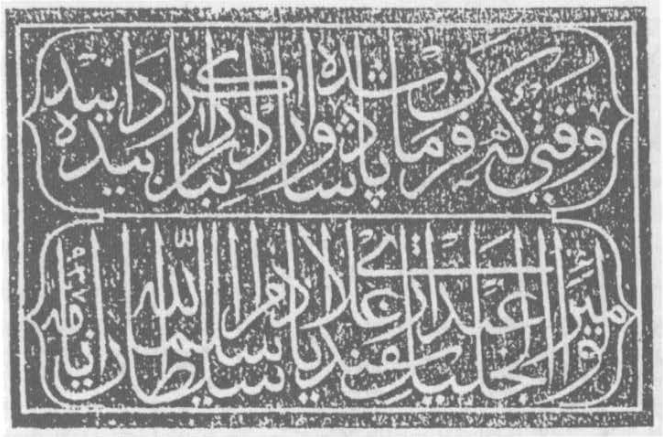
- 108 -

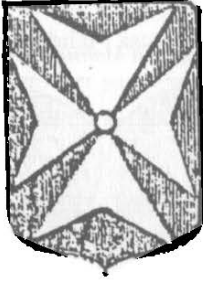
44

“Alî Ağa bu mühr-i pür-nukûşî
Çün êtdi bu mahalde vaz'-ı ğazâ
Dedi târîhini ehl-i nazarlar:
Bu mühr-i enver ne zîbâ resm-i a'lâ.”
978

Beyne'l-ehâlî zâ'ir olan bir i'tikâda göre; gûyâ Rodos'a ilk def'a olarak gelen bir kimse, bu levhanın mu'allâk bulunduğu kapudan geçerse; Rodos'a yedi def'a daha gelmesi ve rivâyet-i uhrâda Rodos'da te'ehhül édüp kalması; ve bir de kuduz olan kilâbın buradan geçirilenleri i'âde-i maraz eylediği mücerreb imiş.

Şövalye Bandıraları

*Malta Şövalyelerine mahsûs
bandıra*

*Şövalyelerin hengâm-ı harbe
mahsûs bandırası*

Meskûkât-ı Kadîme Şekilleri

Yalisos Şehrine Mahsûs

Rodos'a Mahsûs Olan

Lindoz Şehrine Mahsûs

Astiros Şehrine Mahsûs

Kamiros Şehrine Mahsûs

**Ey düşmenim ey düşmenim şemşîr-i kahrım kanlıdır
Beñzer hilâl-i satvete destimde hançer şanlıdır
Tekrîm eder şimdi beni her kimse ki iz'ânlıdır
Bir kerre dikkat et başta, karşındaki 'Osmânlıdır**

Hem ‘âkilem hem ‘âdilem İslâmı tevhîd eylerim
Eslâfımın ef‘âlini her demde tes‘îd eylerim
Te’dîb içün düşmenleri, dünyâyı tehdîd eylerim
Bir kerre dikkat ét baña, karşındaki ‘Osmânlıdır

Söyle baña Allah için gördiñ mi böyle ‘askeri
Görseñ bile yok fa’ide Dârâ gibi cengâveri
Geçmiş zemânı étme yâd, artık unud İskenderi
Bir kerre dikkat ét baña, karşıñdaki ‘Osmânlıdır

İ'lâ-yı dîn etmek içün emreyledi Peyğamberim
Dünyâyı tenvîr eyledi şemşîr-i pertev-âverim
Pençemde 'âlem titreyor bir 'asker-oğlı 'askerim
Bir kerre dikkatêt baña, karşındaki 'Osmânlıdır

‘Uluyiyeti izhâr içün êtdim fedâ-yı cân u ten
Görmez misin ki toparım olmaktadır âteş-figen
Kan damlıyor kan damlıyor destimdeki şemşîrden
Bir kerre dikkat êt baña, karşındaki ‘Osmânlıdır

Temmet

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

RODOS TÂRÎHİ

Zîver Bey

Mehmed Zîver Bey'in *Rodos Tarihi* adlı eseri eski harflerle matbu bir kitaptır. Rodos'un coğrafi durumuyla ilgili bilgilerle başlayan kitap, adanın Antik Çağdaki vaziyeti, Rodos şehrinin kuruluşu, Rodos Heykeli, geçirdiği siyasi değişimler, Rodos'a ait gelenek ve görenekler, dini inançlar, Rodos idarecileri ve ünlülerini ele alan bölümlerle devam etmektedir. Bu bilgiler kitabın ilk faslını oluşturmaktadır. Eserin ikinci faslında Rodos'ta var olmuş Ospitalye Sınıfı hakkında bilgi verilmektedir. Rodos Şövalyeleri tarafından ele geçirilişi, Rodos'ta şövalye idaresi ve toplam 19 şövalye reisi hakkındaki bilgiler de bu bölümdedir. Adada Osmanlı idaresi ve Rodos fatihi Kanuni Sultan Süleyman'dan ise kitabın son bölümlerinde söz edilmektedir.

Rodos Tarihi, Harid Fedai tarafından çeviriyazı metin olarak yayıma hazırlanmıştır.

Ceyhan Simavi